

त्यनिव-वादेतान्शानि रत्नान्युद्धरेयमिति मन्यमानो महत्य-
म्मिन्कर्मणि 'प्राशुलभ्ये फले लोभादुद्धाहुरिव वामन ' चिरा-
दिव प्रावर्तिषि ।

उद्धृतानि च बहूनि रत्नानि गद्यानि पद्यानि चानेकेभ्यो
नाटकेभ्यश्चम्पूप्रन्थेभ्य काव्येभ्य पुराणेभ्य इतिहासेभ्यश्च ।
यत 'अनुसरति खलूत्साहमभिलषितसिद्धि ।' आदिम
खल्वयमेतादृशस्य नाम प्रबन्धस्य गैर्वाण्यामवतार । न
किल वयमवगच्छाम , कथनु नाम भावुकानामिदप्रथमेऽ-
स्मिन्मनोबन्ध इति । 'सर्वे कान्तमात्मीय पश्यति ।
'उत्सर्पिणी खलु जगतः प्रार्थना।' न खलु 'आत्मनो
हृदयानुमानेन' दर्शन साप्रतम् । 'नास्त्यगतिर्मनोरथानाम् ।
'आत्मकृत चापलमप्रतिहत दहति' 'अविमृश्यकारिता हि
पुम पर परिभवस्थानम् ।' इत्येव बहुधा विमृश्य परिमि-
तमव प्रकाशयते साप्रतम् । यथा वा—नाटकेषु विशतिरेव
प्रथितानि तानि, काव्येषु च पञ्चैव सुप्रसिद्धानि तानि,
परमेको मेघमदेश , गद्यकाव्यानि परमेतावता बहिरवर्ती-
र्णानि सर्वाणि मया गृहीतानि ।

तत्रापि प्रबन्धम्यावयवोपचये महान्किल द्रव्यव्यय
 करणीयो भविष्यतीति भीष्मा मया पुनरुक्तप्रायाणि क्वचि-
 द्दतयाविधान्यपि रत्नानि बुद्धिपूर्वकमुपेक्षितानि । 'न हि सर्व
 मर्म जानाति ।' कचिच्च मृच्छकटिकादिष्वनवधानेन कतिचन
 पशान्यविदितमनुद्धतानि । म्वां हि भावो मर्त्यधर्मण प्रमादां
 नाम । अनेन च पश्यामो बहिरवतीर्णन पुस्तकेन, कीन्शी
 वा मन प्रवृत्तिरत्र भावुकानामिति । 'न एत्वस्मिन्मपि
 निष्ठायते सुवर्णग्रण्ड वर्णानि रूपाय । यदि बध्नन्ति महत्या
 अनुकूलमत्र भाववन्मम, यदि चात्र प्रवृत्तां नाहमनुभवेय
 द्रव्यत क्लेशम, यदि च देवमेकान्ततो न विरोधि, तर्हि न
 चिरादेव तानि च प्रकाशयेरन, यानि पुनरेतैर्दिवसै मन्ति
 मचितानि, यानि चात्र पुस्तके बुद्धित प्रमादतो वा त्रिमृष्टानि
 रत्नानि ।

अस्मि मे द्रव्यान्विश्राम, यद्रमिकर्महाशयैरनैरुध्य-
 मुत्साह्यमानोऽहं माप्रत मर्जाशृतानि श्रीरामायणरत्नानि
 नातिचिरादिव प्रकाशयितु प्रभवेयमिति । यतो 'शाल्विणा
 ग्लु महतामुपकृतय ।' 'नहि प्रतिकृतिमप्यपेक्षा प्रेक्षावता-

मुपकृतय ।’ ‘अक्षीण रत्न द्वाक्षिण्यकोशो महताम् ।’
 ‘उचितकारित्वे श्रुतशिक्षितानि महाभागजनचरित्राणि ।’
 विनीतवेषप्रविष्टाना ‘केषा न स्यादभिमतफला प्रार्थनाभ्युन्न-
 तेषु’ अत्र च प्रयतमानेन कचित्क्वचिद्वाक्यमध्यात्तावानेव
 भाग स्वीकृतो मया, यावता तदिदं सामान्य भविष्यति ।

यदा चास्य मुद्राप्यमाणम्यार्धमवसितम्, तदा कतिचन
 महाशया एतत्पश्यन्तो त्रिषयविभागेन विनिवेशनमुचितमित्य
 भिप्रायमात्मीयमावेदयामासु । तथापि किं क्रियताम् । अन्य-
 था रत्नवारभ्य सुदूरमामीद्रतम् । इदं चापि मे मनसि वर्तते,
 यदिदानीं पृथक्पृथग्विन्यमनेन, एतत्पठनमात्रेणापि, कालि-
 दास केवल शब्दार्थयोर्दृष्टिमनात्रघ्नन् रसभावतात्पर्येष्वेकान्त-
 तो मानसमुपयुञ्जान कश्चिन्महाकविरिति, व्यङ्ग्यसरणे क-
 चित्कचित्प्रच्युतापि भावपुष्टा तत्तद्रसानुगुणपदगुम्भनभासुरा
 भवभूतिभारतीति, अनुभवमहोदरप्रत्ययोत्पादकमन्यादृशमप्र-
 तिहतप्रसरमरिलशब्दप्रपञ्चब्रह्मणो वाणभट्टस्य सुभाषित-
 मिति, अन्येषा च प्रायेण श्रीहर्षादीना नैपधादीनि काव्यानि-
 ऋष्टाशयानि नात्पर्यावेदकपददरिद्राणि पुन पुनरुपयुक्तपद-

भावादिकलुपाणि केवलं कविपाण्डित्यशास्त्रसंस्कारमात्रप्रका-
 शनाय हठान्निवद्धानीति च यथा वा भावुकानां मनसि
 स्फुरिष्यति; न तथा भविष्यति त्रिपयविभेदेन विप्रकीर्णतया
 तत्तत्कविगद्यपद्यानामेकत्र योजन इति । तदा हि तथा विनि-
 वेशः सुकरश्चाशासनीयश्च, यदि प्रबन्धः, केवलमेकः, यदि
 वा बहूनामपि प्रबन्धानामेक एव कवि । यदि च बहुभ्यो
 रोचते सहृदयेभ्यस्तथैव विन्यसनफक्किका; नियतमयमहं
 सज्जस्तथाकरणाय द्वितीयस्यां मुद्रणावृत्तौ । अत्र च विपये
 साह्यमाहितवते विशेषतः पाणिनीयं परिचेतुं मदन्तिकमाग-
 ताय श्रीनारायणशास्त्रिणे सुबहु धार्यते मया ।

इति

श्रीवत्सचक्रवर्ती

अभिनवभट्टवाणः

कृष्णमाचार्यः ।

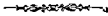
॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

प्रथमो भागः ॥

॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

शाकुन्तलम् ।

विनीतवेषप्रवेश्यानि तपोवनानि नाम ।

अस्त्येतदन्यसमाधिर्भारुत्वं देवानाम् ।

अनियन्त्रणानुयोगस्तपस्विजनो नाम ।

अहे। चेष्टाप्रतिरूपिका कामिजनमनोवृत्तिः ।

गण्डस्योपरि पिटका संवृत्ता ।

एवमात्माभिप्रायसंभावितेष्टजनचित्तवृत्तिः प्रार्थयिता जनो विड-
म्यते ।

कुतः किल स्वयमक्षिणी आकुलीकृत्याश्रुकारणं पृच्छसि ।

सर्वः कान्तमात्मीयं पश्यति ।

पिण्डखर्जूरैरुद्धेजितस्य तिनित्प्याममिलापो भवेत् ।

त्रिशङ्कुरिवान्तराले तिष्ठ ।

विकार खलु परमार्थतोऽज्ञात्वानारम्भः प्रतीकारस्य ।
 स्निग्धजनसविभक्त खलु दुःखसङ्घवेदन भवति ।
 सागरमुज्झित्वा कुत्र वा महानद्यवतरति ।
 क इदानीं सहकारमन्तरेण पल्लवितामतिमुक्तलतामर्हति ।
 को वा शरीरनिर्वापयित्रीं शारदीं ज्योत्स्ना पटान्तेन निवार
 यिष्यति ।

विवक्षितं ह्यनुक्तमनुताप जनयति ।
 अहो विघ्नवत्य प्रार्थितार्थसिद्धयः ।
 न तादृशा आकृतिविशेषा गुणविरोधिना भवन्ति ।
 गुणवते कन्यका प्रतिपादनीयाः ।
 कोऽन्यो हुतवहाद्गधु प्रभविष्यति ।
 प्रकृतिवक्रं स कस्यानुनयं गृह्णाति ।
 को नामोष्णोदकेन नवमालिकां सिञ्चति ।
 दिष्ट्या धूमावरुद्धदृष्टेरपि यजमानस्य पावक एवाहुति पतिता ।
 सुशिष्यपरिदत्ता विद्येवाशोचनीयासि सवृत्ता ।
 ओदकान्तं स्निग्धो जनोऽनुगम्य तव्यः ।
 न खलु धीमता कश्चिदविषयो नाम ।
 अतिस्नेहं पापशङ्काः ।
 अविश्रमोऽयं लोकात्त्राधिकारः ।
 सर्वं प्रार्थितमर्थमधिगम्य सुखी सपद्यते जन्तुः ।

अनिर्वर्णनीयं परकलत्रम् ।

म्यार्थानकुशलाः सिद्धिमन्तः ।

प्रत्युत्पन्नमति स्त्रैणम् ।

मर्व. सगन्धेषु विश्वसिति ।

आत्मनो हृदयानुमानेन पश्यसि ।

क इदानीमन्यां धर्मकञ्चुकप्रवेशिनस्तृणच्छैत्रकूपोपमस्य तवा-
नुकृतिं प्रतिपत्स्यते ।

आत्मवृत्त चापलमप्रतिहतं दहति ।

नन्ववसरोपसर्पणीया राजानः ।

एष यमसदनं प्रविश्य प्रतिनिवृत्तः ।

एष नामानुगृहीतः, यः शूलादवतार्य दम्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापितः ।

उत्सवप्रियाः खलु मानुषाः ।

अहो सर्वास्त्रवस्थासु रमणीयत्वमाकृतिविशेषाणाम् ।

रन्ध्रोपनिपातिनोऽनर्थाः ।

भवितव्यता खलु यलवती ।

न कदापि सत्पुरुषाः शोकपात्रात्मानो भवन्ति ।

ननु प्रवातेऽपि निष्कम्पा गिरयः ।

कः पतिदेवतामन्यः परामर्ष्टुमुत्सहते ।

न लुख मातापितरौ भर्तृत्रियोगदुःखितां दुहितरं द्रष्टुं पारयतः ।

अवश्यंभाविनोऽचिन्तनीयः समागमो भवति ।

एषोऽन्नभवान्नदीमतिक्रम्य मृगतृष्णिक्काया सक्रान्त ।

ननु गर्भं पित्र्यं रिक्थमर्हति ।

सततिच्छेदनिरवलम्बाना कुलाना मूलपुरुषावसाने सपद पर
मुपतिष्ठन्ति ।

सति खलु दीपे व्यवधानदोषेणैषोऽन्धकारमनुभवति ।

अनतिक्रमणीयानि श्रेयासि ।

उत्सर्पिणी खलु महता प्रार्थना ।

अन्याद्य परदारणा व्यवहार ।

किमीश्वराणा परोक्ष नाम ।

विक्रमोर्वशीयम् ।

अभिजात खल्वम्य वचनम् । अथवा चन्द्रादमृतमिति किमत्रा
श्चर्यम् ।

अनुत्सेक खलु विक्रमालङ्कार ।

अहो नु खलु दुर्लभाभिनिवेशी मदन ।

विरलतृणलग्नमवश्यायसलिलमिव चिर तन्मिन् रहस्य न
तिष्ठति ।

अतिम्नेह खलु कार्यदर्शी ।

नास्त्यगतिर्मनोरथानाम् ।

ननु प्रथम मेघराजिर्दृश्यते, पश्चाद्विद्युलता ।

मर्वत्र प्रमादी वैधेय ।

लोप्त्रेण गृहीतम्य कुम्भीलकृम्याम्ति वा प्रतिवचनम् ।

न खल्वक्षिदु खितोऽभिमुखे दीपशिखा महते ।

भनितव्यतानुविधायीनि बुद्धीन्द्रियाणि ।

सर्वत्रैरिकस्याभ्यवहार्यमेव विषय ।

शक्यमाशापन्धेनात्मान धारयितुम् ।

अन्यसक्रान्तप्रेमाणो नागरका अधिक दक्षिणा भवन्ति ।

न युक्त सुभापित प्रत्याचरितुम् ।

छिन्नपन्धे मत्स्ये पलायिते निर्विण्णो धीपगे भणति, घमो मे

भविष्यतीति ।

दूरारूढ खलु प्रणयोऽसहन ।

नाम्ति विधेरलङ्घनीयम् ।

तादृशा आकृतिविशेषाश्चिर दु स्वभागिनो न भवन्ति ।

अये परावृत्तभागधेयाना दु ख दु स्वानुबन्धि ।

अनिवेदप्राप्याणि श्रेयासि ।

परिभवाम्पद दशाविपर्यय ।

को देवतारहस्यानि तर्कयिष्यति ।

नार्हति तात पुगवधारिताया धुग्ि दम्य

मालविकाग्निमित्रम् ।

नन्वाकृतिविशेषेप्यादरः पदं करोति ।
 काम खलु सर्वस्य कुलविद्या बहुमता ।
 अहो दुरासदो राजम्बहिमा ।
 पत्तने सति त्रामे रत्नपरीक्षा ।
 अन्योन्यकलहितयोर्मत्तहस्तिनोरेकतरस्मिन्ननिर्जिते कुत उपशमः ।
 विनेतुरद्रव्यपरिग्रहोऽपि बुद्धिलाघवं प्रकाशयति ।
 अपरिनिष्ठितस्योपदेशम्यान्याय्यं प्रदर्शनम् ।
 सर्वज्ञस्याप्येकाकिनो निर्णयाभ्युपगमो दोषाय ।
 सुशिक्षितोऽपि न सर्व उपदेशदर्शने निपुणो भवति ।
 प्रभवत्याचार्य शिष्यजनस्य ।
 उपस्थितं नयनमधु संनिहितमक्षिकं च ।
 अहो सर्वास्ववस्थाम्बनवद्यता रूपस्य ।
 अहो सर्वास्ववस्थासु चारुता शोभान्तरं पुष्यति ।
 मया नाम शुष्कघनगर्जितेऽन्तरिक्षे जलपानमिच्छता चातका
 यितम् ।
 पण्डितपरितोषप्रत्यया ननु मूढा जाति ।
 साधु । त्वं दरिद्र आतुर इव वैद्येनोपनीयमानमौषधमिच्छसि

उचितवेलातिक्रमे चिकित्सका दोषमुदाहरन्ति ।

भवानपि सूनोपरिचरो गृध्र इवामिषलोलुपो भीरुकश्च ।

निसर्गनिपुणाः स्त्रियः ।

हीं ही इयं खलु शीघ्रुपानांद्वेजितस्य मत्स्यण्डिकोपनता ।

न हि कमलिनीं दृष्ट्वा ग्राहमवेक्षते मतङ्गजः ।

मदः क्लृप्त स्त्रीजनस्य स्रविशेषं मण्डनम् ।

चूताङ्कुरं विचिन्वत्योरावयोः पिपीलिकाभिर्दृष्टम् ।

अनुरागोऽनुरागेण परीक्षितव्यः ।

अमरसंवाध इति वमन्तावतारसर्वस्वभूतः किं न चूतप्रेसेवोऽ-
चतंसनीयः ।

अहो अविश्वसनीयाः पुरुषाः ।

कर्मगृहीतेन कुम्भीलकेन सन्धिच्छेदनं शिक्षितोऽस्मीति वक्तव्यं
भवति ।

न शोभते प्रणयिजने निरपेक्षता ।

अविषोऽपि कदाचिद्दंगो भवेत् ।

अहां कुम्भीलकैः कामुकैरपि परिहरणीया खलु चन्द्रिका ।

कुतूहलवानपि निमर्गशालीनः स्त्रीजनः । -

रमणीयः खलु नवाङ्गनानां मदनविषयावतारः ।

विपणिगत इव वृषभ आसीन एवार्थगौतमो निद्रायते ।

किं नु खलु दर्दुरा व्याहरन्तीति-देवः पृथिवीं वर्षितुं स्मरति ।

बन्धनस्थितो गृहकपोतको विडालिकालोके पतित ।
 कातरो बालभाव ।
 आगामि सुख वा दुःख वा हृदय समर्थीकरोति ।
 चन्दन खलु मया पादुकापरिभोगेण दूषितम् ।
 अहो परिभवोपहारिणो विनिपाता ।
 सर्वोऽपि नववरो लज्जातुरो भवति ।

उत्तररामचरितम् ।

सत्पापकारिणो बन्धुजनविप्रयोगा भवन्ति ।
 एते हि हृदयमर्मच्छिद ससारभागा, येभ्यो बीभत्समाना
 सत्यज्य सर्वान्क्रामानरण्ये विश्राम्यन्ति मनीषिण ।
 दुर्जनोऽसुखमुत्पादयति ।
 न राजापचारमन्तरेण प्रजानामकालमृत्यु सचरति ।
 अनवस्थितो भूतसनिवंश ।
 उचितमेव दाक्षिण्य स्नेहस्य ।
 प्रसव खलु प्रकर्षपर्यन्त स्नेहस्य, पर चैतदन्योन्यसंश्लेषण
 पित्रो ।
 कर्तव्यानि खलु दुःखितैर्दुःखनिर्धारणानि ।
 कियच्चिर वा भेषान्तरेण पूर्णचन्द्रम्य दर्शनम् ।

अन्धतामिक्षा ह्यगूर्या नाम ते लोकाः प्रेत्य तेभ्यः प्रतिविधी-
यन्ते, य आत्मघातिनः ।

सुलभमौख्यमिदानीं बालत्वं भवति ।

भिद्यते वा सद्वृत्तमीदृशस्य निर्माणम्यः ?

भूयसां जीविनामेव धर्म एषः, यत्स्वरसमयी कस्य चित्कचि-
त्प्रीतिः ; यत्र लौकिकानामुपचारस्तारामैबकं चक्षुराग इति ।

को विचार. स्वैरूपकरणेषु ।

सर्वमनिमात्रं दोषाय ।

म्वेहश्च निमित्तसत्र्यपेक्षश्चेति विप्रतिपिद्धमेतत् ।

मात्कात्कृतप्रभाणो महर्षयः, तेषानृतभराणि भगवतां परैरचं-
सि प्रजानानि न कचिद्ब्याहन्यन्त इत्यनभिगच्छनीयानि ।

सर्वमाधारणो ह्येष मोहग्रन्थिरान्तरश्चेतनावतामनुपप्लवः संसार-
तन्तुः ।

अव्याहृतान्त.प्रकाशा हि देवतास्तत्त्वेषु ।

आपातदु सहः म्वेहसवेगः ।

मकरुणा हि गुरवो गर्भरूपेषु ।

सानुषङ्गाणि कल्याणानि ।

मालतीमाधवम् ।

स्नेहश्च निमित्तसव्यपेक्षश्चेति विप्रतिपिद्धमेतत् ।

न खलु तादृश्यो महाभागधेयजन्मानोऽन्यत्रासक्तचेतसो भूत्वा
परत्र चक्षूरागिष्यो भवन्ति ।

प्रत्यक्षसौख्यदायिन परोक्षदु खदु सहा सज्जनसमागमा
भवन्ति ।

श्लाघनीय दुर्लभमनोरथफल जीवलोकस्य, यद्गुरुकानुरागसदृशो
महाभागवल्लभसमागम ।

इतरेतरानुरागो हि विवाहकर्मणि परार्थ्यं मङ्गलम् ।

यस्या मनश्चक्षुषोर्निबन्ध, तम्यामृद्धि ।

प्रभवति प्राय कुमाराणा जनयिता दैव च ।

कुतो वा महोदधि वर्जयित्वा पारिजातस्योद्गम ।

वाक्प्रतिष्ठानि देहिना व्यवहारतन्त्राणि ।

याचि पुण्यापुण्यहेतवो व्यवस्था सर्वथा जनानामायतन्ते ।

न खलु स उपरत, यस्य बल्लभ स्मरति ।

कल्याणावतसा कल्याणसपत् ।

सुलभानुकार खलु जगति वेधसो निर्माणसनिवेश ।

अहो आश्चर्यं पुनरुक्तदारुणभ्य परिणामरमणीयत्व विधे ।

अन्यथा वस्तु प्रवृत्तमन्यथा वचनपर्यायः ।

जयन्ति खलु महतां (अ)विसंवादिन्यः प्रत्यायिन्यः कल्याण्यो
नीतयः ।

महावीरचरितम् ।

प्रकृष्टकल्याणोदकसंगमा ह्येते भवन्ति भगवन्तः सत्यसन्धाः
साक्षात्कृतब्रह्माणो महर्षयः ।

न केनचिदाश्रमाभ्यर्णभूमयोऽतिक्रमितव्याः ।

किं हि नामैतत्, यदम्बुनि मज्जन्त्यलावृन्नि; आवाणः प्लवन्ते ।
नोत्सवाः परावधीरणावैरस्यमर्हन्ति ।

नृशंसता हि पुरुषदोषः ।

यतः प्रज्ञानमभिसंभवति, तद्ध्याचरितव्यं ब्राह्मणेन; तरति येना-
पमृत्युं पाप्मानम् ।

प्राकृतानि तेजांस्यप्राकृते ज्योतिषि शाम्यन्ति ।

लब्ध्वपि व्यसनपदमभियुक्तस्य कृच्छ्रसार्थं भवति ।

प्रायश्चित्त इव राजदण्डोऽप्येनसो निष्क्रयमामनन्ति धर्माचार्याः ।

स्वगृहात्स्वगृहं गन्तुमागन्तुं च कामचारः ।

गुरुभिरेव शिशवो धर्मलोपात्पालयितव्याः ।

विषयबाहुल्यं कालविप्रकर्षश्च भृतिं प्रमुष्णाति ।

न खलु लोकोत्तरकर्माणस्त्वादृशा कृच्छ्रेषु मुह्यन्ति ।

अचिन्तनीयार्थास्तपसां विशेषाः ।

को हि पूज्यस्य गुरोर्वचनं न बहुमन्यते ।

महान्त एव हि तादृशानामगाधसत्त्वानामविनयपरिस्पन्दित
जानन्ति ।

वृद्धबुद्धिरनागत पश्यति ।

अहो जातिमुलभ चापलमप्रतीकार्यम् ।

मानुषं लोके वात्सल्यं नाम केवलमखिलेन्द्रियवशीकरणचूर्णमुष्टिः ।

ऋथं प्रत्यक्षानुमानाभ्यामुपलभ्यमानमेकमेव वस्तु विप्रकृष्टान्तरं
सपद्यते ।

दुष्टप्रशान्तिं कस्य न मनः प्रीत्यै भवति ।

लोकयात्रानुवर्तनीयाः ।

नागानन्दम् ।

वन्द्याः खलु देवताः ।

कन्यका हि निर्दोषदर्शना भवन्ति ।

चिरात्खलु युक्तकारी विधि म्यात्, यदि युगलमेतदन्योन्यानु-
रूपं घटयेत् ।

किं स्वजनः प्रियं वर्जयित्वान्यद्गणितुं जानाति ।

न शक्यते चित्तमन्यत प्रवृत्तमन्यत प्रवर्तयितुम् ।
 रत्नाकरादृते कुतश्चन्द्रलेखाया प्रसूति ।
 विषधरवदनाद्विषमन्तरेण किमन्यत्रिक्रामति ।
 विचित्राणि विधिविलसितानि ।
 अये ऋधमनभ्रा वृष्टि ।

रत्नावली ।

न कमलाकर वर्जयित्वा राजहस्यन्यस्मिन्नभिरमते ।
 अचिन्त्यो हि मणिमञ्जौषधीना प्रभाव ।
 सर्वमप्यौदारिकन्याभ्यवहार एव पर्यवस्यति ।
 अहो कोऽपि कामिजनस्य स्वगृहिणीसमागमपरिभाविनोऽभिन-
 वजन प्रति पक्षपात ।
 किं पुनरपर साहसिकाना पुरुषाणा न सभाव्यते ।
 इयमनभ्रा वृष्टि ।
 दुरवगाहा गतिर्देवस्य ।
 अत्यन्तमाननीयेष्वपि निरनुरोधवृत्ति म्वाभिभाक्तिव्रतम् ।

प्रियदर्शिका ।

गुणैरुपक्षपातिना रिपोरपि गुणा प्रीतिं जनयन्ति ।
 नास्ति खलु दुष्कर दैवम्य ।
 निर्दोषदर्शना कन्यज्ञा खलिययम् ।
 न खल्वविघ्नमभिलषितमधन्यै प्राप्यते ।
 पुत्तलिका भङ्गत्वेदानीं रोदिषि ।
 कमलिनीवद्धानुरागोऽपि मधुकरो मालती प्रेक्ष्याभिनवरसाम्वाद
 लम्पट कुतस्तामनासाद्य स्थितिं करोति ।
 सर्वस्य वल्लभो जामाता भवति ।
 अतिदुर्जन खलु लोक ।

मृच्छकटिकम् ।

न पुष्पमोषमर्हत्युद्यानलता ।
 गुण खल्वनुरागस्य कारण न बलात्कार ।
 सुष्ठु खल्विदमुच्यते रत्न रत्नेन सगच्छत इति ।
 स्वके गेहे कुङ्कुरोऽपि तावच्चण्डो भवति ।
 दौर्गत्यपीडितस्य मन्ये द्विगुणतरा पीडा भविष्यति ।

न युक्तं परकलत्रदर्शनम् ।

पुरुषेषु न्यासा निक्षिप्यन्ते न पुनर्गोहेषु ।

दरिद्रपुरुषसंक्रान्तमनाः खलु गणिका लोकेऽवचनीया भवति ।

किं हीनकुसुमं सहकारपादपं मधुकर्यः पुनः सेवन्ते ।

यस्याम्नि धनं स किं कोडे कृत्वा दर्शयति । ।

दुर्लभा गुणा विभवाश्च ।

अपेयेषु तटाकेषु बहुतरमुदकं भवति ।

अनतिक्रमणीया भगवती गोकाम्या ब्राह्मणकाम्या च ।

नानापुरुषसङ्गेन वेश्याजनोऽलीकदक्षिणो भवति ।

सर्वाजनाचित्तानुवर्त्यवलाजनो भवति ।

माहसे श्रीः प्रतिवसति ।

स्त्रियो नाम चपला ।

न चन्द्रादातपो भवति ।

किं हीनकुसुमादपि सहकारपादपान्मकरन्दविन्दवो निपतन्ति ।

अकन्दसमुत्थिता पद्मिनी, अवञ्चको वणिक्, अचौरः सुवर्ण-

कार, अकलहो आमसमागमः, अलुब्धा गणिकेति दुष्करमे-

ते संभाव्यन्ते ।

गणिका नाम पादुकान्तरप्रविष्टेव लोष्टिका दुग्धेन पुनर्निराक्रियते ।

गणिका, हस्ती, कायस्थः, भिक्षुः, चाटः, रासमथैते यत्र निव-

सन्ति ; तत्र दुष्टा अपि न जायन्ते ।

न कालमपेक्षते स्नेह ।

दुष्कर विषमोपधां कर्तुम् ।

अहो व्यवहारपराधीनतया दुष्कर खलु परचित्तग्रहणमधिकर
णिकै ।

सूर्योदय उपरागो मटापुरुषनिपातमेव कथयति ।

अहो धिग्वैषम्य लोके-व्यवहारस्य ।

मूले च्छिन्ने कुत पादपस्य पालनम् ।

पुरुषभाग्यानामचिन्त्या खलु व्यापारा ।

ईदृशो दासभाव , यत्सत्य क्रमपि न प्रत्याययति ।

गगनतले प्रतिवसन्तौ चन्द्रसूर्यावपि विपत्ति लभेते ।

लोके कोऽप्युत्थित पतति, कोऽपि पतितोऽप्युत्तिष्ठते ।

सर्वत्रार्जव शोभते ।

मुद्राराक्षसम् ।

उपाध्यायसहभू शिष्यजने दु शीलता ।

यत्स्वयमभियोगदु स्वैरसाधारणैरपाकृतम् , तदेव राज्य सुखयति ।

श्रोत्रियाक्षराणि प्रयत्नलिखितान्यपि नियतमस्फुटानि भवन्ति ।

अनुचित उपचारो हृदयस्य परिभवादपि दु स्वमुत्पादयति ।

अत्यादर शङ्कनीय ।

प्रीताभ्य प्रकृतिभ्य प्रतिप्रियमिच्छन्ति राजान ।

शिरसि भयम्, अतिदूरे तत्प्रतीकार ।

अमन्त्रौषधिकुशलो व्यालप्राही, मत्तमतगजाधिरोही, लब्धाधि-
कारो जितकाशी राजसेवक इत्येते त्रयोऽप्यवश्य विनाश-
मनुभवन्ति ।

प्रारब्धमपरित्याज्यमेव ।

न निष्परिग्रहं स्वानम्रं पीडयिष्यति ।

नन्वयुक्ततरं सुहृद्दोह ।

भज्य रक्षति भवितव्यता ।

राज्यं हि नाम राजधर्मानुवृत्तिपरस्य नृपतेर्महदप्रीतिस्थानम् ।

दुराराधा हि राजलक्ष्मीरात्मविद्विरपि राजामि ।

दैवमविद्वासं प्रमाणयन्ति ।

नोद्यमस्त्याज्य ।

विजिगीषुमात्मगुणसपन्नं प्रियहितद्वारेणाश्रयणीयमाश्रयेत् ।

गहनं सचिववृत्तान्तं ।

काले भेदबीजमुत्तमवश्यं फलमुपदर्शयति ।

मुण्डितमुण्डो नक्षत्राणि पृच्छति ।

अधिकारपदं नाम निर्दोषम्यापि पुरुषस्य महदाशङ्काम्थानम् ।

ताड्यमानं पुरुषं किमिव न ब्रूयात् ।

अयमपरो गण्डम्योपरि स्फोटः ।

अलक्षितनिपाता पुरुषाणां समविषमदशापरिणतयो भवन्ति ।
स्वर्गं गतानां तावद्देवा दुःखितं जनमनुकम्पन्ते ।

वेणीसंहारम् ।

वन्द्या खलु गुरवः १

अप्रमत्तसचरणीयानि रिपुबलानि ।

म्वपन् जनं किं न खलु प्रलपति ।

अकुशलदर्शना अपि स्वप्ना प्रशसया कुशलपरिणामा भवन्ति ।

स इदानीं म्निग्धो जनः, यः पृष्टः परुषमपि हितं भणति ।

अहो मुग्धत्वमबलानां नाम ।

यावदयं ससारं, तावत्प्रसिद्धैवेयं लोकयात्रा, यत्पुत्रैः पितरो लो-
कद्वयेऽप्यनुवर्तनीयाः ।

प्रकृतिर्दुस्त्यजा ।

वन्तु सुकरमिदं दुष्करमध्यवसितुम् ।

न घटम्यं कूपपतने रज्जुस्तत्र प्रक्षेप्तव्याः ।

उपक्रियमाणाभावे किमुपकरणेन ।

यावत्प्राणितिः, तावदुपदेष्टव्यभूमिर्विजिगीषुः प्रज्ञावताम् ।

कालानुरूपं प्रतिविधातव्यम् ।

अनुल्लङ्घनीयः सदाचारः ।

अनुक्तहितकारिता हि प्रकाशयति मनोगता स्वामिभक्तिम् ।
 न युक्त बन्धुव्यसन विस्तरंणापेदयितुम् ।
 न युक्त वीरम्य क्षत्रियम्य प्रतिजात शिथिलयितुम् ।
 न किञ्चिन्न ददाति भगवान्प्रसन्न ।

वालरामायणम् ।

सोऽयमातपार्थिन पयोदाभ्युदय ।
 अनिर्वेद. सिद्धमूलम् ।
 अनुकूल हि दैव सर्वम् स्वस्ति करोति ।
 ऋत्विक्श्चित्रगल्भते. न हि सर्वं सर्वं जानाति ।
 बन्ध्वन्तरमतिशयानो हि प्रजाप्ररुर्ष ।
 प्रभुचित्तानुवर्तन हि सेवरुजनसिद्धविद्या ।
 अयमपरो गण्डम्योपरि पिटकोद्भेद ।
 अनमात्यायत्तसिद्धोर्धिङ्मन्त्रित्वम् ।
 भवद्भविष्यदनर्थयोर्भवदनर्थं प्रतिकुर्वति ।
 तादृश एव तादृशानामपसर्प स्यात् ।
 साप्तपदीन सख्यम् ।
 सुप्तमच्छकुपिताना हि भावज्ञान द्रष्टव्यम् ।
 वटुस्त्रभावसुलभ चापलम् ।

तपम्यतामपि न निरत्यय सुखप्रत्यय ।

एकोऽपि गरीयान्दोष समग्रमपि गुणग्राम दूषयति ।

बहुष्वपि निजेषु कर्मसु विवेक्रे कर्त्रे किञ्चिदेव रोचते ।

न सर्वदा सर्वम्य सदृशो दशापाक ।

अविमृश्यकारिता हि पुस पर परिभवस्थानम् ।

एष हुतवह वर्षितुक्तामो मृगाङ्गमणि ।

अये विकृतरूपतापि क्वचिन्महतेऽभ्युदयाय ।

सत्य सत्यमिद गीयते दुस्त्यजा प्रकृतिरिति ।

यो यत्रानुरक्त , स तदन्यतिरम्कारेण तदेव बहुमन्यते ।

येन केनचिद्यसनिनो जनस्य तदसनिधाने तत्प्रतिनिधिरपि
विनोदाय ।

अनुलङ्घनीयो देवादेश ।

कार्यं कार्यान्तरमन्तग्यति ।

प्रवृत्तिमुखरा हि ब्राह्मणजाति ।

न प्राणनिर्याणेऽप्यनुचितवाचो भवन्ति भृत्या ।

अनाकलितसत्त्वसारसभारभीषणरमणीयाकृतयो हि महात्मान ।

न च विन्दानम्य योगमार्गमसुप्रतिपद् परब्रह्मानन्द ।

अतिक्रान्ते वस्तुनि माक्षिप्रत्ययपरतन्त्रा व्यवहारा ।

आत्मवध प्रथम पातकेषु ।

किं पुनरैरमदे महासि न दारवीय ज्योतिरस्तमयते ।

आधारनिबन्धनो यदाधेयस्य गुणाभ्यारोप । मुक्ताशक्तिसपुट
 पीत हि पश्य पाथो'ग्रन्थीभवति ।
 नलिलगर्भगतोऽपि गभन्तिमाली दुरालोक एव ।
 असतामपि महापुरुषशुश्रूषा किमपि कामदुघा ।
 आयुधनिपेध्या रिपवो न सामसाध्या ।
 नाडनीय ज्योतिरप्यर्णवार्ण पानार्थमभ्यर्ह्यते ।
 आधेयधिक्रमकर्मणो येन केनचिदपवदन्ते ।
 किमभेद्यमम्भसाम्, किमदृष्य दुर्जनवचसाम् ।
 इत्य पुन प्रत्यक्षपराङ्मुखस्य मतिमत सतोऽनुमाने बहुमान ।
 पुरुस्मिन्नपराधिनि सवऽपि महधर्मचारिणोऽपराद्वार ।
 मुग्धबुद्धयो हि यथाश्रुतस्य ग्रहीतार, न पुनर्विवेक्तार ।
 सोऽय दिधक्षोर्दावपावकस्य गरिमसार शीकरासार ।
 न विना हिमानीमचण्डो मार्तण्ड ।
 निरङ्कुशा ऋषिवाच ।
 म हि चन्द्रममोऽनुभाव, यदस्य आवाणोऽपि निप्यन्दन्ते ।
 अतथाविधो न तथापिधरहस्यवेदी ।
 अभिमानिनामारम्भस्यानिर्वहणममन्दो दुर्यश कन्द ।
 मेय र्वीना वचनकामधेनु यदसद्भूतमपि सूते ।
 प्रजावता हि चञ्चुरशुद्रमतिविषयामु धिपणामु प्रतिवसति ।
 अहो किमपि कन्दलितानुरागा ससारभोगा ।

मयुरस्य हि मानुषस्य प्रकृतिरेषा , यद्यथाऋथमपि रमयति ।
 गुणद्रोषयोर्युगपदापततोर्गरीयसि प्रयतितव्यम् ।
 वह्निरेव वद्वेर्भेषजम् ।
 तदसावस्यैवापराध , यदुत्फुल्लफण फणावन्त न पश्यति ।
 न शम्भ्रग्रहणाधिकार मबन्धमनुरुध्यते ।
 न हि तरणिक्किरणम्पर्शादन्यो ऱ्याधिरिन्दीवरस्य ।
 वृद्धबुद्धिर्हि प्रथम पश्यति , चरम कार्यदुर्योगोऽवतरति ।
 काललाभो हि नयविदा प्रयोगग्राम वन्दलयति ।
 न कालहरणक्षमा प्रियजनसमागममहोत्सवा ।
 केतकसपर्कि सिचयमपि किमप्यामोदाय ।
 ईर्ष्यायित हि स्त्रीणा प्रकाशऋ प्रेमभरस्य ।
 पुरुषविशेषपरिशङ्कोत्कर्षिण्य एव पुरन्ध्रञ्चो भवन्ति ।
 सकृद्विहितदोष दोषेभ्यो विनिवर्तमान साधुवद्वीक्षेत ।
 कथमद्यापर्वणि चन्द्रग्रहण वसुमतीवर्ति ।
 प्रसादरसोन्मुखमनसोऽपि विलासहेतो कामिन्य उच्यन्ति ।
 कि हि दुष्कर म्वाभिभक्ते ।
 किमसाध्य वैदग्ध्यस्य ।
 किमपि द्विषतामप्युदात्तजनचरितमावर्जेरुम् ।
 क पुन सुधादीधितिरातपम्यन्टी ।
 अयमपर क्षते क्षारावसेऋ ।

कथं न नाम कुशलम्, येषां चरितानि जनानामाशिषो भवन्ति ।
 अहह निष्करुणो विधिर्मालतीमुकुलैः कुकूलं कल्पयति ।
 उचितकारित्वे श्रुतशिक्षितानि महाभागजनचरित्राणि ।
 अप्रमत्तजनसचरणीयानि गिरिकान्ताराणि ।
 हा हतदैव, फेलिकदलीकन्दली मत्तकरिशुण्डावेष्टन साह्वते ।
 क पुनर्मालतीकलिका दर्भगुणप्रथनाकदर्थे रा क्षमते ।
 अमन्त्रशीलं महीपति, अनपरग्रन्थदर्शी रुचि, अपाठरुचिश्च
 यन्दी न चिरं नन्दति ।
 परपरितोषोपपाद्यफलं हि वैतालिकमतम् ।
 सत्यप्रत्यक्षीकृतसारम्बतीपरिमले ब्राह्मो मुहूर्तो वर्तते ।
 किं नामापराधित्वम्, यदि तत्क्षणमनुवर्तनम् ।
 न हि राकामृगाङ्गमण्डलमन्तरेण चन्द्रमणेरानन्दजलस्यन्द ।
 प्रवृत्ते रणकर्मणि सेनयोः सारणापसरणानि गणशो भवन्ति,
 क्रन्तलं जयं पराजयो वा ।
 क शक्तिमानपि मृगाङ्गमूर्तिं शिलापट्टके पिनाष्टि ।
 को नाम धर्मविनयिनि जने न स्निह्यति ।
 यो यत्र परमभिज, स तेन सुतरामावर्ज्यते ।
 अवसरसतोपणीयं स्वाभिजन ।
 मृगाङ्गमण्डलेन समं जातम्यं ततो न परिहीयन्ते गुणा
 पीयूषमण्डलम्य ।

अप्रतीकारे कर्मणि प्रहरणानि विडम्बनाय ।

तदिदं मृणालकाण्डेन गण्डशैलताडनम् ।

प्लुतिप्रधानैव वानरजाति ।

स खल्वयस्कान्तमणेरनुभाव , यदयो द्रवति ।

मति परिणमन्ती पुरुषमुदात्तयति, न वय ।

किमिदं नाम यदन्यः प्रतिपक्षोऽन्यस्मै कुप्यते ।

इह हि कामिनामनुरागपरिग्रहो गुणलवलाभलोभेन दोषप्रमो-
षमावहति ।

जल जलसपृक्त महाजलाय ऋपते ।

बद्धो वाससि ग्रन्थि ।

प्रतिकूल हि दैव स्वारब्धमपि कार्यं विपर्यासयति ।

मा कश्चन नियतप्रतिबन्धो मायाविधि म्यात् ।

क्रियत्काल जलदतिरम्करिणी मार्ताण्डमण्डलमन्तरयति ।

क्रियद्वा वर्णनमर्णवस्य, अयं मकरालय इति ।

परिपालना हि भृत्यान्वामिनः सारयति, न गुणग्राम ।

सर्वो गुणेषु रज्यते न शरीरेषु ।

पतिव्रतामय ज्योतिरनभिभवनीय ज्योतिरन्तरै ।

प्रकृष्ट हि तपः किमपि कामदुग्धम् ।

आर्षं हि वचनं विभिन्नवक्तृकमपि न विसवदति ।

विद्धसालभञ्जिका ।

प्रज्ञाप्रकर्षं सवेषामुपरि वसति ।

न खल्वपीडित सहकारवृन्तग्रन्थिरपि रससर्वम्ब मुञ्चति ।

परिणामोत्पीडितमिव द्राडिमफल म्फुटनभूषिष्ठ मे वर्तते हृदय
श्रौतूहलेन ।

मुहृत्सचारितरहस्य हि चेत सविभक्तचिन्ताभरमिव लघूभवति ।

पृषोऽपरा गण्डम्योपरि पिण्डक सवृष ।

क्रियच्चिर वा चन्द्रे प्रसारितकरेऽविकासितोत्पला नीलोत्पलिनी
तिष्ठति ।

एष त्व स्वप्नलब्धमोदकर्याममुपनिमन्त्रयसि ।

वर तत्कालोपगता तिचिरी, न तु दिवसान्तरिता मधूरी ।

को दुर्जनवचनाना ऋणं ददाति ।

यादृशश्चित्ररस्तादृशी चित्ररुमरूपरेखा ।

यादृश कविस्तादृशी काव्यमन्थच्छाया ।

आवृत्तिमनुगृह्णन्ति गुणा ।

न खलु व्यापारमन्तरेण कलितापि शुक्तिर्मुञ्चति मौक्तिकानि ।

तर्हि मालतीरुमुमै कुकूल कल्पयिष्यसि ।

न हि लोहो युक्तायुक्तमनुसन्धे ।

रुथमिव महकारयष्ट्या कलकण्ठी कुण्ठितप्रणया ।

मन्त्रस्य रक्षण कार्यसिद्धेर्लक्षणम् ।

रुथमिव जीवत कृकलासाच्छिर म्वर्णं प्राप्यते ।

पण्डिता अलीकपिकल्पैर्विस्मृतफला इव मर्कटा मूलमलभमाना
पल्लवग्राहिणो भवन्ति ।

न खलु भृगलाञ्छ्वमुज्झित्वा शशिकान्तपुत्तलिका बद्धनिर्झरा
प्रवहति ।

प्रथम सहकारमञ्जर्य उद्भिद्यन्ते, पश्चात्तच्चुम्बिनी कलकण्ठी
कण्ठमुद्रा शिथिलीकरोति ।

का वर्णना, वकुलावली सुरभिगन्धोद्गारेति ।

न खलु सोपानपङ्क्तिमन्तरेण बलभ्या समारोह ।

इम एव जलाद्गुग्धमुद्धरति ।

पुराणपत्रमपलपन्नवपल्लव समुल्लसति ।

न च तरुणग्रन्थिपर्णाङ्कुरकबलनलुब्धो गन्धहरिणो दमनरुके
दारिकायामभिरमते ।

केतकीकुसुमवासितम्य खदिरसारस्याप्यन्यो गन्धोद्गार ।

मूले वकुलयष्ट्या सुरागण्डूषसेक, कुसुमेषु मदिरागन्धोद्गार ।

चन्द्रमणिर्हुतवह निप्यन्दत इति को वा प्रतीकार ।

विरलो वा परदु खदु खितो जन ।

विदूरवसुधैव रत्नशलाकाभू ।

क्रिसुपेक्ष्यते केलिकदलीरन्दल्या करिणुण्डादण्डावेष्ट ।

क्रिमेषोऽनघो वर्ष ।

न चित्तशिखण्डिधाम विना चक्राम्युदीची ।

न सुखसुप्त प्रतिरोधयितव्य ।

आत्मन श्रीरन्यम्य हस्तगता कर्तव्या न भवति ।

महाकुलप्रमृताना भर्तु प्रिय प्रियम् न त्वात्मन प्रिय प्रियम् ।

नवकौतूहली रामिजन ।

अनुगुण हि दैव सर्वसै स्वस्ति करोति ।

किं गते मल्लि सेतुन-धेन ।

किं गते विवाहे नक्षत्रपरीक्षया ।

लेखमुखा एव लखवाहा भवन्ति ।

अनर्घराघवम् ।

ममानवृत्तेरपि कचिदेव सम्यचित्तार्गमित्रम् ।

उत्तरोत्तरेषा महोत्सवाना कदाचिदपि न तृप्यति पुमा हृद
यानि ।

दृष्ट वा नि शेषानन्दनिप्यन्दिनीनामपीन्दुरन्दलीना रमल
वनीमीलन कलङ्कसानम् ।

ममकारो हि राजपुत्रेषु राजामुपलालनक्लेशाय केवलम्, उपयोग-
स्तु प्रजानाम् ।

दिवम्पृथिव्योस्तिमिरतिरम्करिणीं तरणिरणुतरोऽपि तेजसा तिर-
म्करोति ।

न खलु प्रकाशमन्तरेण तुहिनभानुरुज्जृम्भते ।

चक्षु प्रीतिमुद्भवन्तीमनूद्भवन्ति चापराणि कुसुमचापचापलानि ।
मायाविनी ग्वल्विय राक्षसजाति ।

प्राद्युणिकहस्तेन सर्पमारण खल्वेतत् ।

स्वय प्रयोगादन्तेवासिभिर्बिहित प्रयोगो महिमानमाचार्याणा-
मुपचिनोति ।

क्वचित्साक्रामिकोऽपि विशेषो नैसर्गिकमतिशेते ।

अहह नामधेयमात्रमाधुर्यादपरमार्थदृश्वानो निप्रलभ्यन्ते ।

शोकहर्षौ नाम लोकयात्रेय भवत ।

कथमय ते माणिक्यपरिहाणेन गैरिक्परिग्रह ।

पुरुषप्रकर्षाधाने हि विद्याउद्भसयोगाद्दृष्टिरङ्गाणि वयासि ।

न हि मिहिरमरीचिनिचयपचेलिमम्य तुहिनकरविम्बसवादादप
राऽपि कश्चिदगदकार कैरवाकरम्य ।

अहो सा तादृशी गुणाना प्रकृति , या विपक्षहस्तपतितापि
सुखयति ।

‘ आरण्योऽग्निरिव तु महदु खामर्षज तेजो विक्रमयति , मण्ड-

लम्य चानुग्राह्यो भवति ।’

‘यो ह्युपनतम्य पुत्रदारानतिमन्यते, तम्योद्विग्न मण्डलमभावा
योचिष्टते ।’

लोकोत्तर हि किमप्युन्मीलयन्तो जगति राज्योपभोगेभ्योऽपि
वीभत्सन्ते महानुभावा ।

निर्वाण हि सवितार तरणिमणिरप्यनुनिर्गच्छे ।

अहो गरीयान्काल , यदश्रुतचरमपि श्रानयति , अदृष्टचरमपि
दर्शयति ।

अप्रशस्त खल्वारण्यकाना जनपदेषु चिरप्रचार ।

आचारस्तु दूरादपि कृत कृत स्वात् ।

आतिपातिके हि कार्ये राजा सद्य शुद्धि ।

महादोष खल्वयमतिप्रसज्यमानो मानस शोकास्यो विकार ।

बहुच्छलानि रक्षासि ।

मन्त्रोत्साहसपन्नानामपि प्रमुशक्तिमपेक्षन्ते मिद्वय ।

आकारविशेषा एव गमयन्ति जातिविशेषान् ।

अहो दुर्निवारता भवितव्यताया ।

अल् वा दुर्निहितमतीतमुपालम्य ।

यावद्भव्यभावी गुणो हि विनिर्गीषुणामुदात्तता ।

नालापेक्षी दण्डनीतिप्रयोग ।

आत्मद्रव्यप्रकृतिसपन्नो नयम्याधिष्ठान विजिगीषु ।

अनर्थशङ्कीनि घन्धुजनहृदयानि भवन्ति ।

देशकालव्यवहितस्यापि प्रमेयग्रामस्य यथामुखीनमादर्शतल हि
स्थविरबुद्धिः ।

विजिगीषोरदीर्घसूत्रता हि कार्यसिद्धेरवश्यंभावः ।

सत्योऽय 'अतिदुःखो निर्दुःखः' इति लोकप्रवादः ।

क्षुद्रैरपि संभूय भूयोभिरेको महान्सुकरः कदर्थयितुम् ।

यच्छीलः स्वामी, तच्छीलास्तस्य प्रकृतयः ।

प्रथमस्य हि प्रथमे पर्वणि शतकृत्वो विजयन्ते पराजीयन्ते च
वीराः ।

प्रतिकृतानां विद्विषामपि व्यसनमनिमात्रं हृदयमर्माणि च्छिनत्ति ।

न किञ्चिदनीषत्कर नाम कृतान्तस्य

यत्सत्यमुत्सर्पिणी धर्मोत्तराणा सिद्धिः

दुरवगाहगम्भीरस्वभावानि महतां चरितानि ।

निजद्वैवदुर्विलासविचारालसो लोको लक्ष्मीदेव्या दुर्यशोवच-
नानि गायति ।

परिपूर्णा गुणिनो यस्मिन्कस्मिन्नपि शोभन्ते, क्षीणा पुनः
शीर्षमारोहन्तीति हरजटाचन्द्र एव प्रथमं निदर्शनम् ।

चण्डकौशिकम् ।

अष्टावसरम्य खेदकारण गमनम् ।

निद्रा हि नाम प्राणिना प्रथममिदं शरीरधारणानिमित्तम् ।

न विचारमर्हन्ति गुरुशामनानि ।

यहुवल्लभा ग्वल्ल राजान ।

मृगया हि नाम मृगमुपकारिणी राज्ञाम् ।

अतिक्रान्तान्यर्हणीयसभाजनानि किल श्रेयसा परिपन्थीनि
भवन्ति ।

अहो निर्ग्रन्थिरमणीयतया निरतिशयानि तपोवनवासिना
सुराणि ।

सर्वाभिमावि किमप्यनभिभवनीय तेजसामुपरि तपोमय
ब्राह्म तेज ।

नूनमसमीक्ष्यकारिणा मयात्वेन्धनेनेव स्फुरच्छिखाकलापो ज्व-
लन एव पञ्चामाक्रान्त ।

नादक्षिण दानमामनन्ति ।

विचित्रं स्वल्पं जीवलोकम् ।

अनपराद्धं किल शैशवम् ।

प्रतिश्रुतमवश्यं देयम् ।

सुष्ठु खल्विदमुच्यते 'दु ख दु खैस्तिरोधीयते' इति ।
 अहो नि सारता शरीराणाम् ।
 न कस्यचिन्नाम न दुरतिक्रमा दैवपरिपाटी ।
 अधन दासभाव मन्यन्ते ।
 बलवती भवितव्यता ।

प्रबोधचन्द्रोदयम् ।

निसर्गसौम्यमेव ब्राह्म ज्योति कुतोऽपि कारणात्प्राप्तविकार
 मपि पुन स्वभाव एवावतिष्ठते ।
 कुलक्षयप्रवृत्ताना पापकारिणा कुत प्रत्यवायगणना ।
 किमात्मनो दोष लोको विजानाति ।
 न खल्वन्धकारलेखया सहस्ररश्मेस्तिरम्कार ।
 सेर्ष्य प्रायेण योपिता भवति हृदयम् ।
 अहो निरङ्कुशा जडधिय ।
 धूर्तप्रणीतागमप्रतारितानामाशामोदकेरिय तृप्तिर्मूर्खाणाम् ।
 चिरेण खलु प्रमाणवन्ति वचनानि कर्णमुखमुपजनयन्ति ।
 लघीयस्यपि रिपौ नानवाहितेन जिगीषुणा भवितव्यम् ।
 न खलु भावानुबद्ध प्रेम कालेनापि विलायते ।
 किमु प्रतिकूले विधातरि न सभाव्यते ।

चित्तमल हि तत्, यदीप्या नाम ।

स्वय नष्ट परानपि नाशयितुमिच्छसि ।

अहिंसा परमो धर्मोऽस्ति ।

अमुच्ययेनापि स्वामिन प्रयोजनमनुष्ठेयन् ।

“प्रायश्च सुकृतिना व्यवसिनेऽर्थे देवा यान्ति सहायताम् ।”

अहो दुर्वारो दाहग सोदरव्यसनजन्मा शोक्कानल ।

नित्यानित्यवस्तुदर्शनो न पश्यति शोकावेगम् ।

दुरच्छेदस्तु ममत्वग्रन्थि ।

मावानामनित्यताभावनमेव तावन्ममताच्छेदस्य प्रथमोऽभ्युपाय ।

एतदेव कुलम्ब्रौणा नैसांगिक शौल्म्, यद्विपन्मग्रस्य स्वामिन

ममयप्रतीक्षणमिति ।

संकल्पसूर्योदयम् ।

इति कति न सन्त्यरूपारे शङ्का, किं ते परिष्कृतपुण्यो
उमपाणिपद्म पाञ्चजन्य ।

नूनमर्तकितोपनता अप्यचिरद्युतिवदाग्म्भनियतारताना मनी-
षिणार्माप्यादय ।

अवधारितपरमार्थानामप्यवगतमवादनार्थमुत्तरोत्तर परिप्रश्ना
प्रवर्तन्ते ।

न हि जगति भवति मशको मातङ्गस्य प्रतिस्पर्धी ।
 प्रसिद्ध खलु प्रज्ञाबल मोक्षपर्यन्तानामतिदुष्कराणा सिद्धीना
 साधनमिति ।

अविचारितरमणीयमबलाजनस्वाभाव्यम् ।

न हि तरक्षुर्नृगराजस्य परिपन्थी ।

समरदुर्दशानिवारणसाधन सधि ।

न खलु क्षुधितोऽपि शार्दूल कदाचिदपि शाद्वलमति ।

अनुद्धाटनीयमिदं राजरहस्य विशेषत स्त्रीषु ।

दुष्परिहर खल्वनिर्द्धारितकाले नियतिविपर्यास ।

मूढचेतसश्चैते मोघकर्माणो भ्रष्टिष्यन्ति ।

विरूपा खलु जना निजमुग्धदोष निर्मलेष्वपि दर्पणेषु समर्प-
 यन्ति ।

किं दृष्टमपहोतव्यम्, आगमिक वा न प्रत्येतव्यम् ।

अनादि खल्वयमलङ्घनीयो रागजलधि ।

अपि दृष्ट क्वचिदाप्तागमस्य बाध ।

न खलु सहस्रमप्यालेख्यदिवसकरा अन्धकार प्रतिक्षिपन्ति ।

प्रसिद्ध खलु वेदविप्रकेशवानामैकराश्यम् ।

अद्य पुन पिशाचविवाहे गर्दभगान सवृत्तम् ।

यत्सत्यम्, तदेव नित्य भवति । यत्पुनर्भिथ्या, तत्कालेनालीक
 भवति ।

ममानचित्तवृत्तित्व मन्वित्वम् ।

मन्वगुपमन्य सच्चिद्रूपस्य ममये सति किं न श्रावयितव्यम् ।

वर्णाश्रमजातिगोत्रप्रवर्गकुलचरणदेशकालादिविषयभेदेन व्यव
स्थितैर हि विविनिषेधमर्थात् ।

अनिन्द्येन नूनमियमनिशङ्का ।

उपनिषदुपमनृतानि खलु भगवतो भाषितानि ।

न खल्वन्वित्मपि निघृष्यने मुग्धैर्गण्डैर्गणैर्नन्द्यर्थात् ।

अहो नु खल्वप्येग्न्ययं यष्टिं प्रदीयते ।

पिशाचानां पिशाचभाषयन्नेत्तरं देयम् ।

मक्तननवमये भगवन्नि प्रमेदुषि किं नाम न प्रमादति ।

अलक्ष्मीया खलु राजाना ।

अथ खलु शान्तिर्कर्मणि भेदान्मोक्षय मउत्त ।

अन्धानां कथमभिलष्यते पयसो नर्मल्यम् ।

न खलु वसिष्ठा कुतूहलमाननोति कौकिल्यात्प ।

जीरन्तो हि भद्राणि पश्यन्ति ।

न खलु महर्षयः खलु मन्त्रिभूम्भैर्गन्त्रिभुन प्रशाल्यमाना वलर्षता
प्रतिपद्यन्ते ।

नि मशय खलु पट्टमिरपि पिटपमारोहद्विरप्राप्तानां पचेत्लि-
मानां पत्नानामयतमानम्यापि सुदृष्टपरिषादेन पान्थजनम्य
पुरतः परिपात ।

स्वाभाव्यमेव शवमुष्टिवदृहीतग्राहिता महामोहस्य ।
 स्थाने क्रोधो न खलु दोषाय ।
 महति प्रतिपक्षे मैव मन्दोत्साहेन भवितव्यम् ।
 न खलु शलभा सहस्रमपि सहस्रकिरणमभिभवन्ति ।
 अनुसरति खल्वत्साहमभिलषितसिद्धि ।
 अनुकूलो हि विधिः किं नाम नानुकूलयति ।
 पाटचरलुण्ठितेषु भवनेषु जाग्रतोऽपि यामिका किमुपकरिष्यन्ति ।
 सहायभूयस्त्व सर्वेष्वपि कार्येष्वयत्नसिद्धिकरम् ।
 सर्वत एव ह्यात्मानं गोपायेत् ।
 सार्वलौकिकं गगनमलिनिमप्रत्यक्षं किं न प्रामाणिकैः परिभूयते ।
 प्रव्रज्यापरिग्रहं परिवदनं चेति विप्रतिषिद्धम् ।
 न खलु सहस्रमपि प्रतिसूर्या कदाचिदपि सूर्यमभिभवन्ति ।
 न खलु वृश्चिकभयात्पलायमानैराशीविषमुखे निपतितव्यम् ।
 न खलु पाटञ्चरा प्रकृतिं मुञ्चन्ति, न चाप्रमत्तमतयस्तैरुपहन्यन्ते ।
 न खलु शाकुटस्य लवने शङ्कुलाया कियानिव भारः ।
 न चेपीकतूलमिन्धनयितुं वह्निना सरभ्यते ।
 निराधिकारतैव नूनं सुखस्याधिकारः ।
 सभवन्ति च सर्वत्र श्रेयसामन्तरायाः ।
 नूनमप्रतिबुद्धतैव पुरुषेषु प्रतिपक्षम्य हस्तावलम्बः ।
 अवसरानुकूलवृत्तिना खल्वधिकारिणामाधिपत्यं प्रतितिष्ठति ।

अहह सहस्रेष्वपि शिल्पकर्मसु किञ्चिदेव कदाचिदतिशेते ।

आजानसिद्धशर्कानामभ्युच्चयो हि शिल्लाप्रकर्षः ।

प्रतिनियतैव हि वस्तुशक्तिः ।

निरङ्कुशाः खलु राजानः परिजनकृत्येषु ।

परिचितसजातीये ह्ययत्नलभ्यो भावबन्धः ।

अपारकारुष्यसंभवो ह्ययमशेषजनसंरक्षणामिल्लापिणः परमपुरु-

पस्थावतारगणः ।

किं किं न कारयति कार्यगौरवम् ।

शलमीनिपाते कदाचित्प्रदीपोऽपि विनाशमधिगच्छति ।

आत्मच्छायेव खलु नियतिरलङ्घनीया ।

न हि कदाचिदपि परिम्फुरन्ति प्रमदानां राजकार्यगतयः ।

अव्यवस्थिता हि युद्धसिद्धिः ।

अभङ्गुरा खलु देवी नियतिः ।

अतिषोरचेष्टितः खल्वभावशेषविध्वंसनतर्पवानमर्षः ।

मर्वगुणातिशायिनी खल्वियं क्षान्तिः ।

अलङ्घनीयस्वभावः खल्वभिनिवेशः ।

अहो दुर्निरोधा खलु भगवती भवितव्यता ।

निरवधिकपौरुषाणामप्यनतिक्रमणीया नियतिः ।

दुष्परिहरः खल्वमौ दारुणो नियतिपरिणामः ।

अस्ति खलु सर्वधुरीणः कश्चित्मर्वजगदन्तर्यामी पुरुषः ।

प्रसन्नराघवम् ।

मुग्ध खल्ववलाजन ।

विषस्य विषमौषध भविष्यति ।

सन्धिजने परिहासवचनानि न खलु पापकारणानि ।

देवताधिष्ठितानि हि मुग्धवचनानि भवन्ति ।

राज्यरागोपरक्तचेतश्चन्द्रमसा कुतस्त्योऽय सजहानन्दचन्द्रिको-
द्भेद ।

शोभन्त एव विनयमधुराणामधरीकृतात्ममहिमान काम सत्य-
विधुरा अपि वाच ।

को जानाति विधे सविधानवैदग्ध्यम् ।

न खल्वप्रोषितसलिलसेरु कलमक्रेदार परिशुष्यति ।

कथ दावानलपरिशोषिताया तरुशाखाया कुठारमारोपयितुमि-
च्छामि ।

प्रकृतिभीरु खल्ववलाजन ।

सेय प्रथमदर्शिततीनातपा पीयूषवृष्टि ।

तत्कथमयमदृष्टचन्द्रलेखश्चन्द्रालोक ।

चिन्तास्वप्नोऽपि नैवमचुम्बितावगाही भवति ।

अहो निजचित्तवृत्तिभित्तिभूमिकानुसारीणि वाक्चित्राणि लोफरुख्य ।

वक्रो हि विधि ।

मल्लिकामारुतम् ।

हन्त हस्तगत माणिक्यमापणे मृग्यते ।
 उचित तद्विदग्धिज्ञ , यत्सदाचारे प्रवर्तनम् ।
 गगनलतासुसुममपि शेखरयितुमिच्छसि ।
 कमलाकरो मकरन्द किरतीति किमाश्चर्यम् ?
 मित्तसक्रामित खलु सखो भवति सताप ।
 शोचनीय खलु सोऽनुराग , यो न परम्परस्य ।
 ननु वञ्चनम्य वञ्चनैव प्रतिक्रिया ।
 अहो विसापकोऽस्य विरिञ्चस्य प्रपञ्चनिर्माणप्रकार ।
 ननु रागान्धधियामविश्वसनीया उपपत्तय ।
 तदिदं दर्वाकराद्धीतस्य वल्मीकवासोपदेश ।
 अहो विधेरतिदुर्घटम्मापि घटने पटीपस्ता ।
 उद्धिन्न खलु मन्त्रबीज न फलाय कल्पते ।
 अहो मनोरथानामतिप्रसङ्ग ।
 दुःसहानि खलु सुहृद्विपत्तिव्यमनानि ।
 हन्त प्ररूढमात्र एव पारिजातपोतको दग्धोऽशातपतनेन
 शुष्काशनिनिर्घातेन ।
 मातुलुङ्गबीजकामुकेन शारसामृगेण स्फुरिङ्गे लब्ध ।
 तिरयत्येव भीतिमङ्गनाना प्रियजनानुराग ।

अहो विशिष्टवस्त्वामिलापो मञ्जूनाम् ।
 स्वयमेव वर्द्धिता लता कथनु फलसमये लता ।
 ननु श्रूयते 'धैर्येण विपदस्तीर्यन्ते' इति ।
 स एष दिङ्भूदस्योन्मादावतार ।
 स्त्रिय खलु स्त्रीवृत्तान्तपरिज्ञाने सविशेषमाग्रहिष्य ।
 अनिर्वेद परमो हेतु श्रेयस ।
 हन्त विशिष्टगुणवत्त्वमपि क्वचिदनिष्टाय ।
 श्रूयते खलु 'यद्यस्य प्रथमभावित तत्तस्य कारणम्' इति ।
 तदिदमङ्गारकवलितस्यामृतासार ।
 ननूच्यते 'अन्त पुरगतमापणे घुष्यते' इति ।
 अहो स्वच्छन्दहृद्यानि महता चरितानि ।
 एक एव हि समयो देवतागर्भाणा धारणप्रसवयो ।
 निसर्गशालीन कुलकन्यकाजन ।
 को हि नाम दैवमतिवर्तेत ।
 नह्यनन्तराया उत्सवा ।
 सेय ज्वलतोऽग्नेर्धृतवृष्टि ।
 दुर्लभ खलु विधातुर्वैशसम् ।
 हन्त शोक इव हर्षोऽपि निमित्तमेव मूर्च्छाया ।

॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

द्वितीयो भागः ॥

॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

शाकुन्तलम् ।

आपरितोषाद्विदुषा न साधु मन्ये प्रयोगविज्ञानम् ।

वलवदोपि शिक्षितानामात्मन्यप्रत्ययं चेत ॥ १. ० ॥

अथवा भवितव्यानां द्वाराणि भवन्ति सर्वत्र ॥ १ १४ ॥

किमिव हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् । ॥ १ १७ ॥

सता हि सन्देहपदैषु वस्तुषु

प्रमाणमन्तं करणप्रवृत्तयः ॥ १ १९ ॥

न प्रभातरलं ज्योतिरुद्रेति वसुधातलात् ॥ १. ०२ ॥

अकृतार्थेऽपि मनसिजे रतिमुभयप्रार्थनां कुरुते ॥ २. १ ॥

अहो कामी भवता पश्यति ॥ २. ० ॥

मेदश्छेदकशोदरं लघुं भवत्युत्थानयोग्यं वपुः

सत्त्वानामपि लक्ष्यते विवृतिमच्चित्तं भयक्रोधयोः ।

उत्कर्षं स च धन्विना यदिपव सिध्यन्ति लक्ष्ये चले

मिथ्या हि व्यसन वदन्ति मृगयामीदृग्विनोद कुत ॥ २. ५ ॥

शमप्रधानेषु तपोधनेषु

गूढ हि दाहात्मकमस्ति तेजः ।

स्पर्शानुकूला इव सूर्यकान्ता

स्तदन्यतेजोऽभिभवाद्धमन्ति ॥ २. ७ ॥

लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रिय

श्रिया दुराप कथमीप्सितो भवेत् ॥ ३. ११ ॥

गान्धर्वेण विवाहेन बह्व्यो राजन्यरुन्यका ।

श्रूयन्ते परिणीतास्ता पितृभिश्चाभिनन्दिता ॥ ३. २० ॥

यात्येकतोऽस्तशिखर पतिरोपर्धना-

माविष्कृतोऽरुणपुर सर एकतोऽर्कः ।

तेजोद्वयम्य युगपद्यसनोदयाभ्या

लोको नियम्यत इवात्मदशान्तरेषु ॥ ४-१ ॥

इष्टप्रवासजनितान्यत्रलाजनम्य

दु खानि नूनमतिमात्रसुदु सहानि ॥ ४. २ ॥

पाण्डवन्ते गृहिण कथं नु तनयाविक्षेपदु स्वैर्नवै ॥ ४. ५ ॥

गुर्वपि विरहदु खमाशावन्ध साहयति ॥ ४. १५ ॥*

शुश्रूषम्व गुरुन्गुरु प्रियसस्त्रीवृत्ति सपत्नीजने

भर्तुर्विप्रकृतापि रोपकलुषा माम्म प्रतीप गम ।

भूयिष्ठ भव दक्षिणा परिजने भाग्येष्वनुत्सेकिनी

यान्त्येव गृहिणीपद युवतयो वामा कुलम्याधय ॥४ १७॥

अधो हि कन्या परकीय एव ॥ ४. २१ ।.

रम्याणि वीक्ष्य मधुराश्च निशम्य शब्दा

न्पर्युत्सुको भवति यत्सुखितोऽपि जन्तु ।

तश्चेतसा स्मरति नूनमबोधपूर्व

भावस्थिराणि जननान्तरसौहृदानि ॥ ५. २ ॥

औत्सुक्यमात्रमवसादयति प्रतिष्ठा

क्लिश्नाति लब्धपरिपालनवृत्तिरेवम् ।

नातिश्रमापनयनाय न च श्रमाय

राज्य स्वहस्तधृतदण्डमिवातपत्रम् ॥ ५. ६ ॥

अनुभवति हि मूर्ध्ना पादपस्तीनिमुष्ण

शमयति परिताप छायया सश्रितानाम् ॥ ५. ७ ॥

भवन्ति नम्रास्तरव फलोद्गमै

नैवाम्बुभिर्दूरविलम्बिनो घना ।

अनुद्धता सत्पुरुषा समृद्धिभि

स्वभाव एवैष परोपकारिणाम् ॥ ५. १० ॥

तमस्तपति घर्माशौ कथमाविर्भविष्यति ॥ ५. १४ ॥

सतीमपि ज्ञातिकुलैरुसश्रया

जनोऽन्यथा भर्तृमतीं विशङ्कते ।

अत समीपे परिणेतुरिष्यते

प्रियाप्रिया वा प्रमदा स्ववन्धुभि ॥ ५ १७ ॥

स्त्रीणामशिक्षितपटुत्वममानुषीषु

सदृश्यते क्रिमुत या प्रतिषोधवत्य ।

प्रागन्तरिक्षगमनात्स्वमपत्यजात

मन्यैर्द्विजै परभृता खलु पोषयन्ति ॥ ५ २२ ॥

अत परीक्ष्य कर्तव्य विशेषात्सगत रह ।

अज्ञातहृदयेष्वेव वैरीभवति सौहृदम् ॥ ५ २४ ॥

उपपन्ना हि दारेषु प्रभुता सर्वतोमुखी ॥ ५ २६ ॥

वशिना हि परपरिग्रहसंश्लेषपराश्रुखी वृत्ति ॥ ५ २८ ॥

सहज किल यद्विनिन्दित

न खलु तत्कर्म विवर्जनीयम् ।

पशुमारणकर्मदारुणोऽ

नुकम्पामृदुरेव श्रोत्रिय ॥ ६ १ ॥ *

मनोरथानामतटा प्रवाहा ॥ ६ १० ॥

श्रोतोवहा पथिनिकामजलामतीत्य

जात सखे प्रणयवान्मृगतृष्णिकायाम् ॥ ६ १६ ॥

अहन्यहन्यात्मन एव ताव-

ज्जातु प्रमादस्खलित न शक्यम् ॥ ६ २६ ॥

हसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिश्रा वर्जयत्यप । ६ २८ ॥

ज्वलति चलितेन्धनोऽग्नि-

र्विप्रकृतः पन्नगः फणं कुरुते ।

प्रायः स्यं महिमानं

क्षोभात्प्रतिपद्यते जन्तुः ॥ ६. ३१ ॥

सिध्यन्ति कर्मसु महत्स्वपि यन्नियोज्याः

संभावनागुणमवेहि तर्माश्वराणाम् ।

किं वामविष्यदरुणस्तमसां विभेत्ता

तं चेत्सहस्रकिरणो धुरि नाकरिष्यत् ॥ ७. ४ ॥

पूर्वावधीरितं श्रेयो दुःखं हि परिवर्तते ॥ ७. १३ ॥

आलक्ष्यदन्तमुकुलाननिमित्तहासा-

नव्यक्तवर्णरमणीयवचःप्रवृत्तीन् ।

अङ्गाश्रयप्रणयिनस्तनयान्वहन्तो

धन्यास्तदङ्गरजसा मलिनीभवन्ति ॥ ७. १७ ॥

भवनेषु सुघासितेषु पूर्वं

क्षितिरक्षार्थमुशन्ति ये निवासम् ।

नियतैकपतिग्रतानि पश्चा-

चरुमूलानि गृहा भवन्ति तेषाम् ॥ ७. २० ॥

स्रजमपि शिरस्थन्धः क्षिप्तां धुनोत्यहिशङ्कया ॥ ७. २४ ॥

उदेति पूर्वं कुसुमं ततः फलं

घनोदयः प्राक्तदनन्तरं पयः ।

निमित्तनैमित्तिकयोरयं क्रम-

स्तव प्रसादस्य पुरस्तु संपद. ॥ ७. ३० ॥

छाया न सूच्छति मलोपहतप्रसादे

शुद्धे तु दर्पणतले सुलभावकाशा ॥ ७. ३२ ॥

विक्रमोर्वशीयम् ।

वसुधाधरकन्दरामिसर्पी

प्रतिशब्दोऽपि हरेर्भिन्नति नागान् ॥ १. १५ ॥

प्रियवचनशतोऽपि योषितां

दयितजनानुनयो रसादृते ।

प्रविशति हृदयं न तद्विदा

मणिरिव कृत्रिमरागयोजितः ॥ २. २२ ॥

सर्वः कल्पे वयासि यतते भोक्तुमर्थान्कुटुम्भी

पश्चात्पुत्रैरपहतभर. कल्पते विश्रमाय ॥ ३. १ ॥

यदेवोपनतं तु स्वात्सुखं तद्रसवत्तरम् ।

निर्वाणाय तरुच्छाया तप्तस्य हि विशेषत. ॥ ३. २१ ॥

स्वार्थात्सतां गुरुतरा प्रणयिक्रियैवं ॥ ४. १५ ॥

विमावितैरुद्देशेन स्तेयं यदभियुज्यते ॥ ४. १७ ॥

मालविकाग्निमित्रम् ।

पुराणमित्येव न साधु सर्वं

न चापि काव्यं नवमित्यवयवम् ।

मन्तं परीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते

मूढं परप्रत्ययनेयबुद्धिं ॥ १. २ ॥

पावविशेषन्यस्तं गुणान्तरं व्रजति शिल्पमाधातु ।

जलमिव समुद्रशुक्तौ मुक्ताफलता पयोदस्य ॥ १. ६ ॥

अचिराधिष्ठितराज्यं शत्रुं प्रकृतिष्वरूढमूलत्वात् ।

नवमरोहणशियिलम्तरुरिव सुकरं समुद्धर्तुम् ॥ १. ८ ॥

अर्थं सप्रतिपन्थं प्रमुरधिगन्तुं सहायवानेव ।

दृश्यं तमासि न पश्यति दीपेन विना सचक्षुरपि ॥ १. ९ ॥

अतिमात्रमासुरत्वं पुप्यनि भानो परिग्रहादनलं ।

अधिगच्छति महिमानं चन्द्रोऽपि निशापरिगृहीतं ॥ १. १३ ॥

दिल्लिष्टां क्रियां क्रम्यचिदात्मसम्भा

मकान्तिरन्यम्यं विशेषयुक्ता ।

यम्योभयं साधुं न शिक्षकाणां

बुरिं प्रतिष्ठापयितव्यं एव ॥ १. १६ ॥

लब्धाम्पदोऽर्म्भातिं विवादमारी-

म्तितिक्षमाणम्यं परेण निन्दाम् ।

यम्यागमः केवलजीविकायै

तं ज्ञानपण्यं वणिजं वदन्ति ॥ १. १७ ॥

प्रायः ममानविद्याः परम्परयश्च पुरोभागाः ॥ १. २० ॥

मन्दोऽप्यमन्दतामेति संसर्गेण विपश्चितः ।

पङ्कच्छिदः फलम्येव निकषेणाविलं पयः ॥ २. ७ ॥

उपदेशं विदुः शुद्धः सन्तस्तमुपदेशिनः ।

श्यामायते न युष्मासु यः काञ्चनमिवाग्निषु ॥ २. ९ ॥

स्थाने प्राणाः कामिनां दूत्यर्धनाः ॥ ३. १४ ॥

अनातुरोत्कण्ठितयोः प्रसिद्ध्यता

समागमेनापि रतिर्न मा प्रति ।

परम्परप्राप्तिनिराशयोर्वर

शरीरनाशोऽपि समानुरागयोः ॥ ३. १५ ॥

छेदो दंशम्य दाहो वा क्षतेर्वा रक्तमोक्षणम् ।

एतानि दष्टमात्राणामायुष्याः प्रतिपत्तयः ॥ ४. ४ ॥

न हि बुद्धिगुणेनैव सुहृदामर्थदर्शनम् ।

कार्यसिद्धिपथः सूक्ष्मः स्नेहेनाप्युपलक्ष्यते ॥ ४. ६ ॥

कात्मन्येन निर्वर्णयितुं च रूप-

मिच्छन्ति तत्पूर्वसमागतानाम् ।

न च प्रियेष्वायतलोचनानां

ममप्रार्थानि विलोचनानि ॥ ४. ८ ॥

प्रतिपक्षेणापि पतिं

सेवन्ते भर्तृवत्सलाः साध्यः ।

अन्यसरिता शतानि हि

समुद्रगाः प्रापयन्त्यब्धिम् ॥ ५. १९ ॥

उत्तररामचरितम् ।

सर्वथा व्यवहृतव्यं कुतो ह्यवचनीयता ।

यश्चा स्त्रीणां तश्चा वाचां साधुत्वे दुर्जनो जनः ॥ १. ५ ॥

किं त्वनुष्ठाननित्यत्वं म्वातन्व्यमपकर्षति ।

मकटाह्याहितात्मीनां प्रत्यवायैर्गृहस्थता ॥ १. ८ ॥

लौकिकानां हि साधूनामर्थं वागनुवर्तते ।

ऋषीणा पुत्रराद्यानां वाचमर्थोऽनुधावति ॥ १. १० ॥

तीर्थोदकं च वद्विश्च नान्यतः शुद्धिमर्हतः ॥ १. १३ ॥

क्लिष्टो जनः कुलधनैरनुरजनीयः ॥ १. १४ ॥

नैसर्गिकी सुरभिणः कुसुमस्य सिद्धा

मूर्ध्नि स्थितिर्न चरणैरवताडनानि ॥ १. १४ ॥

ते हि नो दिवसा गताः ॥ १. १९ ॥

अपि प्राधा रोदित्यपि दलति वज्रस्य हृदयम् ॥ १. २८ ॥

अद्वैत सुखदुःखयोरनुगतं सर्वास्ववस्थासु य-

द्विश्रामो हृदयस्य यत्र जरसा यस्मिन्नहार्यो रसः ।

कालेनावरणात्ययात्परिणते यत्प्रेमसारे स्थितं

भद्रं तस्य सुमानुषस्य कथमप्येकं हि तत्प्रार्थ्यते ॥ १. ३९ ॥

सतां केनापि कार्येण लोकस्याराधनं व्रतम् ॥ १. ४१ ॥

सता सद्भिः सङ्गः कथमपि हि पुण्येन भवति ॥ २. १ ॥

प्रियप्राया वृत्तिर्विनयमसृणो वाचि नियमः ।

प्रकृत्या कल्याणी मतिरनवगीतः परिचयः ।

पुरा वा पश्चाद्वा तदिदमविपर्यासितरसं

रहस्यं साधूनामनुपधि विशुद्धं विजयते ॥ २. २ ॥

वितरति गुरुः प्राज्ञे विद्यां यथैव तथा जड

न खलु स तयोर्ज्ञाने शक्तिं करोत्यपहन्ति वा ।

भवति हि पुनर्भूयान्भेदः फलं प्रति तद्यथा

प्रभवति शुचिर्विम्बग्राहे मणिर्न मृदादयः ॥ २. ४ ॥

वज्रादपि कठोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।

लोकोत्तराणां चेतांसि को हि विज्ञातुमर्हति ॥ २. ७ ॥

न किञ्चिदपि कुर्वाणः सौख्यैर्दुःखान्यपोहति ।

तत्तस्य किमपि द्रव्यं यो हि यस्य प्रियो जनः ॥ २. १९ ॥

अन्तःकरणतत्त्वस्य दंपत्यो नैहमंश्रयात् ।

आनन्दमन्थिरेकोऽयमपत्यमिति कथ्यते ॥ ३. १७ ॥

पूरोत्पीडे तटाकस्य परीवाहः प्रतिक्रिया ।

शोकक्षोभे च हृदयं प्रलापरेव धार्यते ॥ ३. २९ ॥

संतानवाहीन्यपि मानुषाणां

दुःस्वानि सहन्धुवियोगजानि ।

दृष्टे जने प्रेयसि दुःमहानि

स्रोतःसहस्रैरिव संप्लवन्ते ॥ ४. ८ ॥,

गुणाः पूजास्थानं गुणिषु न च लिङ्गं न च वयः ॥ ४. ११ ॥

पुरन्ध्रीणां चित्तं कुसुमसुकुमारं हि भवति ॥ ४. १२ ॥

सुहृदिव प्रकटय्य सुखप्रदः

प्रथममेकरसामनुकूलताम् ।

पुनरकाण्डविवर्तनदारुणो

विधिरहो विधिनष्टि मनोरुजम् ॥ ४. १५ ॥

कन्यायाः किल पूजयन्ति पितरो जामातुरात्तं जनम् ॥ ४. १७ ॥

आविर्भूतज्योतिषां ब्राह्मणानां

ये व्याहारास्तेषु मा मंशयो भूत् ।

अद्रा ह्येषां वाचि लक्ष्मीर्निषिक्ता

नते वाचं विप्लुतां व्याहरन्ति ॥ ४. १८ ॥

अहेतु पक्षपातो यन्तम्य नास्ति प्रतिक्रिया ।

स हि स्नेहात्मकस्तन्तुरन्तर्भर्माणि मीव्यति ॥ ५. १७ ॥

ऋषयो राक्षसीमाहुर्वाचमुन्मत्तदृप्तयो ।

सा योनि सर्ववैराणा सा हि लोकम्य निर्ऋति ॥ ५ २९ ॥

काम दुग्धे विप्रकर्षत्यलक्ष्मीं

कीर्तिं सूते दुर्हृदो निप्रहन्ति ।

शुद्धा शान्ता मातर मङ्गलाना

धेनु धीरा सूनृता वाचमाहु ॥ ५ ३० ॥

सिद्ध छेतद्वाचि वीर्यं द्विजाना

बाहोर्वीर्यं यत्तु तत्क्षत्रियाणाम् ॥ ५ ३२ ॥

महार्घमूर्तीर्थानामिव हि महता कोऽप्यतिशय ॥ ६. ११ ॥

व्यतिषजति पदार्थानान्तर कोऽपि हेतु-

र्न खलु बहिरुपार्थान्प्रीतय सश्रयन्ते ।

विकसति हि पतङ्गम्योदये पुण्डरीक

द्रवति च हिमरश्मावुद्भूते चन्द्रकान्त ॥ ६ १२ ॥

न तेजस्तेजस्वी प्रसृतमपरेषा विपहतै

स तम्य म्वो भाव प्रकृतिनियतत्वादकृत्तः ।

मयूखैरश्रान्त तपति यदि देवो दिनकर

किमाग्नेयो आवा निवृत्त इव तेजासि वमति ॥ ६. १४ ॥

प्रियानाशो कृत्स्न जगदिदमरण्य हि भवति ॥ ६ ३० ॥

को नाम पाकाभिमुखम्य जन्तो

र्द्वाराणि दैवम्य विधातुमीष्टे ॥ ७ ४ ॥

मालतीमाधवम् ।

ते श्रोत्रियास्तत्त्वविनिश्चयाय

भूरि श्रुतं शाश्वतमाद्रियन्ते ।

इष्टाय पूर्तयि च कर्मणोऽर्था-

न्दारानपत्याय तपोर्थमायुः ॥ १. ७ ॥

ये नाम केचिद्दिह नः प्रथयन्त्यवजां

जानन्ति ते किमपि तान्प्रति नैष यत्नः ।

उत्पत्स्यतेऽस्ति मम कोऽपि समानधर्मा

कालो ह्ययं निरवधिर्विपुला च पृथ्वी ॥ १. ८ ॥

येद्वेदाध्ययनं तथोपनिषदां सांख्यस्य योगस्य च

ज्ञानं तत्कथनेन किं नहि ततः कश्चिद्गुणो नाटके ।

यत्प्रौढत्वमुदारता च वचसां यच्चार्थतो गौरवं

तच्चेदस्ति ततस्तदेव गमकं पाण्डित्यवैदग्ध्ययो ॥ १. १० ॥

चरि. सर्वाकारप्रगुणरमणीय व्यवहर-

न्पराभ्यूहस्थानान्यपि तनुतराणि म्थगयति ।

जनं विद्वानेक. सकलमतिमंघाय कर्पट-

स्तटम्यः म्वानर्थान्घटयति च मौनं च भजते ॥ १. १७ ॥

प्रायः शुभं च विदधात्यशुभं च जन्तो

सर्वकृपा भगवती भवितव्यतैव ॥ १. २६ ॥

व्यतिपजति पदार्थानान्तर कोऽपि हेतु-

र्न खलु बहिरुपाधीन्प्रीतय सश्रयन्ते ।

निकसति हि पतङ्गस्योदये पुण्डरीक

द्रवति च हिमरदमाबुद्धते चन्द्रकान्त ॥ १ २७ ॥

रमणीयजन्मनि जने परिभ्रम-

ल्लितो विधिर्विजयते हि मान्मथ ॥ २ ४ ॥

कुतोऽपत्यमेह कुटिलनयनिष्णातमनसाम् ॥ २ ७ ॥

शास्त्रे प्रतिष्ठा सहजश्च बोध

प्रागल्भ्यमभ्यस्तगुणा च वाणी ।

कालानुरोध प्रतिभानवत्त्व

मेते गुणा कामदुघा क्रियासु ॥ ३ ११ ॥

मुह्यदिव प्रकटय्य सुखप्रदा

प्रथममेकरमामनुकूलताम् ।

पुनरकाण्डविवर्तेनदारण

प्रविशिनष्टि विधिर्मनसो रुजम् ॥ ४ ७ ॥

किं वा कदाचिदपि केनचिदन्वभावि ।

मारङ्गसहानिविधाविभकुम्भकूट-

कुहाकपाणिकुलिशम्य हरे प्रमाद ॥ ५ ३२ ॥

शान्ति कुतन्मय भुजङ्गश्लो-

र्यम्भिलिबद्धानुशया मदैव ।

जागर्ति दंशाय निशातदप्रा-

कोटिर्विषोद्धारगुरुर्भुजङ्गी ॥ ६. १ ॥

प्रयो मित्र धन्वुता वा समप्रा

मर्वे कामा सपदो जीवित च ।

स्त्रीणा मर्ता धर्मदाराश्च पुंसा-

मित्यन्योन्यं वत्सयोर्जातमन्तु ॥ ६. १८ ॥

हरेरतुलविक्रमप्रणयलालसः साहसे

स ष्व भवति कणत्कररुहप्रचण्डः सखा ।

म्फुरत्करटकोटरस्खलितदानमिक्तानन-

द्विपेश्वरगिरि स्थिरास्थिदलनैऋवांग कर ॥ ८. ७ ॥

प्रायेण धान्धवसुहृद्विषयसंगमादि

माद्रामर्नाम्फुरणचञ्चलमेव मौम्यम् ॥ ८. १४ ॥

कुमुदाकरेण शरदिन्दुचन्द्रिका

यद्वि गमणीयकगुणाय संगता ।

मुकृत तदन्तु कृतमस्त्वय विधि-

यद्कालमेघविततिर्व्ययूयुजत ॥ ९. ४९ ॥

नैर्गार्गी सुरभिणः कुसुमस्य सिद्धा

मूर्ध्नि स्थितिर्न मुसलैर्वतःकुट्टनानि ॥ ९. ५१ ॥

संगम कर्मणां भेदाद्यदि न ख्याल नाम सः ।

प्राणानां तु परित्यागे संतापोपशमः फलम् ॥ १०. ७ ॥

किमयमसिपत्रचन्दनरसच्छटासारयुगपदवपात ।

अनलस्फुलिङ्गकलितः किमयमनभ्रः सुधावर्षः ॥ १०. १० ॥

संजीवनौषधिविषव्यतिकरमालोकतिमिरसंभेदम्

अद्य विधिरशनिशशधरमयूखसंवलनमनुकुरुते ॥ १०. ११ ॥

को नाम पाकाभिमुखम्य जन्तो-

द्वाराणि दैवस्य पिडातुमीष्टे ॥ १०. १३ ॥

महावीरचरितम् ।

तमासि ध्वंसन्ते परिणमति भूयानुपशम

सकृत्संवादेऽपि प्रथत इह चामुत्र च शुभम् ।

अथ प्रत्यासङ्गः कमपि महिमानं वितरति

प्रसन्नाना वाच फलमपरिमेय प्रसुवते ॥ १. १२ ॥

दुग्धार्णवाद्दते जन्म चन्द्रकौस्तुभयो वृत ॥ १. २३ ॥

कन्यायाश्च परार्थतैव हि मता ॥ १. ३० ॥

साधारण्याञ्जिरातङ्कः कन्यामन्योऽपि याचते ॥ १. ३१ ॥

... न वसन्त्येकत्र सर्वे गुणा ॥ १. ३३ ॥

सर्वः प्रायो भजति विकृतिं भिद्यमाने प्रतापे ॥ २. ४ ॥

अमोघमस्त्रं क्षत्रस्य ब्राह्मणानामनुग्रह ।

दुरासदं च तत्तेजः क्षत्र यद्ब्रह्मसंयुत ॥ २. ५ ॥

निःमन्देहविपर्यये सति पुनर्ज्ञाने विरुद्धक्रियं

राजा चेतुर्हपं न शान्ति तदयं प्राप्तः प्रजाविभुव ॥३. ३५॥

असाध्यमन्यथा दोषं परिच्छिद्य शरीरिणः ।

यथा वैद्यन्तथा राजा शत्रुपाणिर्भविष्यति ॥ ४. २३ ॥

तीर्थोदकं च वहिश्च नान्यतः शुद्धिमर्हतः ॥ ४. २७ ॥

किं त्वनुष्ठाननित्यत्वं स्वातन्त्र्यमपकर्षति ।

संक्रष्टा द्वाहिताग्नीनां प्रत्यवायैर्गृहक्षयता ॥ ४. ३३ ॥

अन्योन्यमाहात्म्यविद्वोरन्यगविदितात्मनोः ।

विभ्राजते विरोधोऽपि नाम खेटे तु का कथा ॥ ४. ३४ ॥

शक्तिर्हि कालम्य विभोर्जराभ्या

शक्त्यन्तराणां प्रतिबन्धहेतुः ॥ ५. ४ ॥

..... निपुणमनुपाल्या हि शिशव ॥ ५. १४ ॥

... ..ननु मित्रम्य यो गुरुर्गुरुंश्च मः ॥ ५. ४३ ॥

सर्वरूपः कपति हा विषमः कृतान्तः ॥ ५. ५६ ॥

प्राणैरपि हिता वृत्तिरद्रेढो व्याजवर्जनम् ।

आत्मनीव प्रियाधानमेतन्मैत्रीमहाव्रतम् ॥ ५. ५९ ॥

पतिव्रतामयं ज्योतिः शान्तं दीप्तं च घुष्यते ॥ ६. ६ ॥

न कम्पन्ते शंझामरुति किल वाति प्रतिदिश

समुन्मूर्च्छत्साराः कुलशिस्ररिणः किञ्चिदपि ते ।

न मर्यादां तेऽपि प्रतिजहति गाम्भीर्यगारिम-

स्फुरद्वात्रिंशानोऽकलितमहिमानोऽम्बुनिधय ॥ ६. ३६ ॥
 दिव्यौषध्या जयति महिमा कोऽप्यचिन्त्यानुभाव ॥ ६. ५३ ॥
 पतिव्रतामय ज्योतिर्ज्योतिषान्येन शोध्यते ।
 इदमाश्चर्यमथवा लोकस्थित्यनुवर्तनम् ॥ ७. ४ ॥

नागानन्दम् ।

न च मिथ्या मुनिवच कथयिष्यति किं न्विदम् ॥ १. ९ ॥
 अन्योन्यप्रीतिकृता समानरूपानुरागकुलवयसाम् ।
 केषाचिदेव मन्ये समागमो भवति पुण्यवताम् ॥ २. १४ ॥
 स्वशरीरमपि परार्थं य खलु दद्यादयाचित कृपया ।
 राज्यस्य कृते स कथ प्राणिवधकार्यमातनुते ॥ २. १७ ॥
 सर्वाशुचिनिधानस्य कृतघ्नस्य विनाशिन ।
 शरीरकस्यापि कृते मूढा पापानि कुर्वते ॥ ४. ७ ॥
 क्रोडीकरोति प्रथमं यदा जातमनित्यता ।
 धात्रीव जननी पश्चात्तदा शोकस्य क क्रम ॥ ४. ८ ॥
 यैरत्यन्तदयापरैर्न विहिता व-ध्यार्थिना प्रार्थना
 यै रारुण्यपरिग्रहात्त गणित स्वार्थं परार्थं प्रति ।
 ये नित्यं परदुःखदुःखितधियस्ते साधवोऽस्त गता
 मातं सहस्रं चाप्यवेगमधुना कस्याग्रतो रुद्यते ॥ ४. १० ॥

आत्मीयः पर इत्ययं खलु कुत सत्य कृपायां क्रम ॥५. २०॥
 मेदोस्थिमांसमज्जासृग्मघातेऽस्मिन्स्वचावृते ।
 शरीरे खलु का शोभा सदा बीभत्सदर्शने ॥ ५. २३ ॥

रत्नावली ।

द्वीपादन्यम्मादपि मध्यादपि जलनिधेर्दिशोऽप्यन्तात् ।
 आनीय झटिति घटयति विधिगभिमतमभिमुखीभूत ॥१. ७॥
 तपति प्राश्रुपि नितरामभ्यर्णजलागमो दिवसः ॥ ३. १० ॥
 प्रकृष्टस्य प्रेम्ण म्प्रलितमविषह्य हि भवति ॥ ३. १५ ॥

प्रियदर्शिका ।

तत्क्षणमपि निष्क्रान्ताः कृतदोषा इव विनापि दोषेण ।
 प्रविशन्ति शङ्कमाना राजकुल प्रायशो भृत्या ॥ १. ८ ॥
 प्रायो यत्किञ्चिदपि प्राप्नोत्युत्कर्षमाश्रयान्महतः ।
 मत्तमकुम्भतटगतमेति हि शृङ्गारतां भसा ॥ ३. १ ॥
 वामे विधौ न हि फलन्त्यभिवाञ्छितानि ॥ ४. ८ ॥

मृच्छकटिकम् ।

शून्यमपुत्रम्य गृह चिरशून्य नास्ति यस्य सन्मित्रम् ।
मूर्खम्य दिश शून्या सर्वं शून्य दग्धिम्य ॥ १. ८ ॥

सुख हि तु खान्यनुभूय शोभते
धनान्धकारेन्वियं दीपदर्शनम् ।

सुखात्तु यो याति नरो दरिद्रता
धृत शरीरेण मृत स जीवति ॥ १. १० ॥

दारिद्र्यान्मरणाद्वा मरण मम रोचते न दारिद्र्यम् ।
अल्पक्लेश मरण दारिद्र्यमनन्तरु दु खम् ॥ १ ११ ॥

सत्य न मे विभवनाशकृतास्ति चिन्ता
भाग्यक्रमेण हि धनानि भवन्ति यान्ति ।

एतत्तु मा दहति नष्टधनाश्रयम्य
यत्सौहृदादपि जना शिथिलीभवन्ति ॥ १. १३ ॥

दारिद्र्याद्ध्रियमेति ह्रीपरिगत प्रमद्व्यते तेजसो
निस्तेजा परिभूयते परिभवान्निर्देहमापद्यते ।

निर्विण्ण शुचमेति शोक्रपिहितो बुद्ध्या परित्यज्यते
निर्वुद्धि धयमेत्यहो विधनता सर्वापदागन्पदम् ॥ १. १४ ॥

तपसा मनसा वाग्भि पूजिता बलिर्कर्मभि ।
तुष्यन्ति शमिना नित्य देवता किं विचारितै ॥ १. १६ ॥

दारिद्र्यात्पुरुषस्य ग्रन्धवजनो वाक्ये न संतिष्ठते

सुस्निग्धा विमुखीभवन्ति सुहृदः स्फारीभवन्त्यापदः ।

सत्त्वं ह्याममुपैति शीलशशिनः कान्तिः परिम्लायते

पापं कर्म च यत्परैरपि कृतं तत्तस्य संभाव्यते ॥१. ३६॥

सङ्गं नैव हि कश्चिदस्य कुरुते संभाषते नादग-

त्संप्राप्तो गृहमुत्सवेषु धनिना सावज्जमालोभ्यते ।

द्रादेव महाजनस्य विहरत्यल्पच्छदो लज्जया

मन्ये निर्धनता प्रकाममपरं पृष्टं महापातकम् ॥ १. ३७ ॥

मुजन. खलु भृत्यानुकम्पकः

म्यामी निर्धनकोऽपि शोभते ।

पिशुनः पुनर्द्रव्यगर्वितो

दुष्करः खलु परिणामदारुणः ॥ ३. १ ॥*

शङ्कनीया हि लोकेऽस्मिन्निष्प्रतापा दरिद्रता । ३. २४ ॥

आत्मभाग्यक्षतद्रव्य स्त्रीद्रव्येणानुकम्पितः ।

अर्थतः पुरुषो नारी या नारी मर्थतः पुमान् ॥ ३. २७ ॥

म्वैर्द्रांपैर्भवति हि शक्तितो मनुष्यः ॥ ४. २ ॥

नो मुष्णाम्यबलं विमूषणवती फुल्लामिवाहं लतां

विप्रस्यं न हरामि काञ्चनमथो यजार्थमभ्युद्धृतम् ।

धाञ्च्युत्सङ्गतं हरामि न तथा बालं धनार्थी कचि-

त्कार्याकार्यविचारिणी मम मतिश्चार्थेऽपि नित्य स्थिता ४. ६

अपण्डितास्ते पुरुषा मता मे

ये स्त्रीषु च श्रीषु च विश्वसन्ति ॥ ४ १२ ॥

स्त्रीषु न राग कार्यो रक्त पुरुष स्त्रिय परिभवन्ति ॥ ४ १३ ॥

एता हसन्ति च रुदन्ति च वित्तहेतोः

विश्वासयन्ति पुरुष न तु विश्वसन्ति ।

तस्मान्नरेण कुलशीलसमन्वितेन

वेश्या श्मशानसुमना इव वर्जनीया । ४ १४ ॥

समुद्रवीचीन चलस्वभावा

सध्याभ्रलेखेव मुहूर्तरागा ।

स्त्रियो हतार्था पुरुष निरर्थ

निष्पीडितालक्करुवच्यजन्ति ॥ ४ १५ ॥

न पर्वताग्रे नलिनी प्ररोहति

न गर्दभा वाचिधुरा वहन्ति ।

यवा प्रकीर्णा न भवन्ति शाल्यो

न वेशजाता शुचयन्तथाङ्गना ॥ ४ १७ ॥

छायार्थं ग्रीष्मसतप्तो यामेवाह समाश्रित ।

अजानता मया सैव पत्रैः शाखा रियोजिता ॥ ४ १८ ॥

स्त्रियो हि नाम खल्वेता निसर्गादेव पण्डिता ।

पुरपाणा तु पाण्डित्यं शम्भिरैवोपदिश्यते ॥ ४ १९ ॥

गुणेषु यत्र पुरुषेण कायं

न किञ्चिदप्राप्यतमं गुणानाम् ।

गुणप्रकर्षाद्दुष्टेन शभो

रलद्ध्यमुल्लङ्घितमुत्तमाङ्गम् ॥ ४. २३ ॥

गुणप्रवालं विनयप्रदास्त्रं

विसृज्यमूलं महनीयपुष्पम् ।

त माधुवृक्षं स्वगुणैः फलाद्वा

मुह्यन्निदृक्त्वा मुत्समाश्रयन्ति ॥ ४. ३० ॥

वेगं करोति तुरगस्त्वग्निं प्रयातुं

प्राणव्ययान्नं चरणान्तु तथा वहन्ति ।

मर्षत्रं यान्ति पुरुषस्य चलाः स्वभावाः

स्त्रिन्नास्ततो हृदयमेव पुनर्विशन्ति ॥ ५. ८ ॥

उन्नमति नमति वर्षति गर्जति मेघः करोति तिमिरौघम् ।

प्रथमश्रीरिव पुरुषं करोति रूपाण्यनेकानि ॥ ५. २६ ॥

धनैर्वियुक्तस्य नरस्य लोके

किं जीवितेनादित एव तावत् ।

यस्य प्रतीकारनिरर्थकत्वा-

त्कोपप्रसादा विफलीभवन्ति ॥ ५. ४० ॥

पक्षविमलश्च पक्षी शुष्कश्च तरुः सरश्च जलहीनम् ।

मर्षश्चोद्धृतदंष्ट्रमुल्यं लोके दरिद्रश्च ॥ ५. ४१ ॥

शून्यैर्गृहैः खलु समा पुरुषा दरिद्रा

कूपैश्च तोयरहितैस्तरुभिश्च शीर्णैः ।

यदृष्टपूर्वजनसगमविम्भृताना-

मेव भवन्ति विफला परितोषकाला ॥ ५. ४२ ॥

त्यजति किल न जयश्रीर्जहति च मित्राणि बन्धुवर्गाश्च ।

भवति च सदापहाभ्यो यः खलु शरणागतः त्यजति ॥ ६. १८ ॥

विपर्यस्तमनश्चेष्टैः शिलाशकलवर्ष्मभिः ।

मासउक्षैरिय मूर्खैर्भाराक्रान्ता वसुधरा ॥ ८. ६ ॥

स्त्रीभिर्विमानिता ता कापुरुषाणां विवर्धते मदन ।

सत्पुरुषस्य स एव तु भवति मृदुर्नैव वा भवति ॥ ८. ९ ॥

विविक्तविक्षम्भरमो हि काम ॥ ८. ३० ॥

सुचरितचरित विशुद्धदेह

न हि कमलमधुपा परित्यजन्ति ॥ ८. ३२ ॥

यत्नेन सेवितव्यः पुरुषः कुलशीलवान्दरिद्रोऽपि ।

शोभा हि पणस्त्रीणां सदृशजनसमाश्रयः काम ॥ ८. ३३ ॥

छन्नकार्यमुपक्षिपन्ति पुरुषा न्यायेन दृरीकृत

स्वान्दोषान्कथयन्ति नाधिकरणे रागाभिभूता स्वयम् ।

तैः पक्षापरपक्षवर्धिनवल्लैर्दोषैर्नृपः मृश्यते

सक्षेपादपवाद एव सुलभो द्रष्टुर्गुणो दूरत ॥ ९. ३ ॥

किं कुलेनोपदिष्टेन शीलमेवात्र कारणम् ।

भर्तुये प्रलयेऽपि पूर्वसुकृतासङ्गेन नि सङ्गया

भवत्या कार्यधुरा वहन्ति बहवस्ते दुर्लभास्त्वादृशा ॥१.१४॥

अप्राजेन च कातरेण च गुण म्याद्भक्तियुक्तेन क

प्रज्ञाविक्रमशालिनोऽपि हि भवेत्किं भक्तिहीनात्फलम् ।

प्रज्ञाविक्रमभक्तय समुद्रिता येषा गुणा भूतये

ते भृत्या नृपते कल्लामितरे सपत्सु चापत्सु च ॥ १.१५ ॥

स्वयमाहृत्य भुञ्जाना बलिनोऽपि स्वभावत ।

नरेन्द्राश्च गजेन्द्राश्च प्राय सीदन्ति दु खिता ॥ १.१६ ॥

हिमवति दिव्यौषधय शीर्षे सर्प समाविष्ट ॥ १.२१ ॥*

सेवेयं मम चित्रकर्मरचना भित्तिं विना वर्तते ॥ २.४ ॥

प्रकृत्या वा काशप्रभवकुसुमप्रान्तचपला

पुरन्ध्रीणा प्रज्ञा पुरुषगुणविज्ञानविमुखी ॥ २.७ ॥

प्रारभ्यन्ते न खलु विघ्नभयेन नीचै

प्रारभ्य विघ्नविहता विरमन्ति मध्या ।

विघ्नै पुन पुनरपि प्रतिहन्यमाना

प्रारब्धमुत्तमगुणा न परित्यजन्ति ॥ २.१७ ॥

किं शेषस्य भ्रव्यथा न वपुषि क्षमा न क्षिपत्येव य-

त्किं वा नास्ति परिश्रमो दिनपतेराम्ते न यन्निश्चल ।

किं त्वङ्गीकृतमुत्सृजन्कृपणवच्छलाद्यो जनो लज्जते

निर्व्यूढि प्रतिपन्नवस्तुषु सतामेताद्धि गोत्रव्रतम् ॥१.१८॥

रूपादीन्विषयान्तिरूप्य कर्णैर्यगन्मलामस्त्वया

लब्धस्तेष्वपि चक्षुरादिषु हताः स्वार्थावबोधक्रियाः ।

अज्ञानि प्रसभं त्यजन्ति पटुतामाज्ञाविधेयानि ते

न्यस्तं मूर्ध्नि पदं तवैव जरया तृष्णे मुधा ताम्यमि ॥ ३. १ ॥

परायत्तः प्रीतिः कथमिव रमं वेत्ति पुरुषः ॥ ३. ४ ॥

तीक्ष्णादुद्विजते मृदा परिभवत्रासाज्ज मंतिष्ठते

मूर्खं द्वेष्टि न गच्छति प्रणयितामत्यन्तविद्वत्स्वपि ।

शूरभ्योऽप्यधिकं विभेत्युपहनत्येकान्तर्भीरुनटो

श्रीर्लब्धप्रसरेव चेशवनिता दुःस्तोपचयां मृशम् ॥ ३. ५ ॥

इह विरचयन्माध्वीं शिष्यः क्रियां न निवार्यते

त्यजति तु यदा मार्गं मोहात्तदा गुरुगुणः ।

विनयरुचयस्तस्मात्सन्तः सदैव निग्दुशाः ॥ ३. ६ ॥

मेतद्व्यं नृपतेस्ततः मचिवतो राजस्ततो बद्धमा-

दन्येभ्यश्च वमन्ति येऽस्य भवने लब्धप्रमादा विद्राः ।

देन्यादुन्मुस्रदर्शनापलपनैः पिण्डार्थमायम्वतः

मैवां लाघवकाग्निं कृनधियः स्थानि श्ववृत्तिं विदुः ॥ ३. १४ ॥

स्तुवन्ति श्रान्ताम्याः क्षिनिपतिममृतैरपि गुणैः

प्रवाचः कार्पण्याद्यद्विनधवाचोऽपि पुरुषाः ।

प्रभावस्तृष्णायाः स म्वनु मकलः म्यादितरथा

निरीहाणामीशमृणमिव निरम्कारविषयः ॥ ३. १६ ॥

ये सत्यमेव हि गुरुनतिपातयन्ति

तेषां कथं नु हृदयं न भिनत्ति लज्जा ॥ ३ ३३ ॥

सत्त्वभङ्गभयाद्राजा कथयन्त्यन्यथा पुर ।

अन्यथा विवृतार्थेषु स्वैरालोपेषु मन्त्रिण ॥ ४ ८ ॥

सद्यः क्रीडारसच्छेदं प्राकृतोऽपि न मर्षयेत् ॥ ४. १० ॥

अत्युच्छ्रिते मन्त्रिणि पार्थिवे च

विष्टभ्य पादावुपतिष्ठते श्री ।

सा स्त्रीस्वभावादसहा भरम्य

तयोर्द्वयेरेकतरं जहाति ॥ ४ १३ ॥

प्रायो भृत्यामृत्यजन्ति प्रचलितविभवं स्वामिनं सेवमाना ४ २१

मुहुर्लक्ष्योद्भेदा मुहुरधिगमाभावगहना

मुहुः सपूर्णाङ्गी मुहुरतिक्रुशा कार्यवशतः ।

मुहुर्नश्यद्बीजा मुहुरपि बहुप्रापितफले-

त्यहो चित्राकारा नियतिरिव नीतिर्नयविदः ॥ ५. ३ ॥

कुले लज्जायां च स्वयंशमि च माने च विमुख

शरीरं विक्रीय क्षणिकमापि लोभाद्धनवते ।

तदाज्ञा कुर्वाणो हितमहितमित्येतदधुना

विचारातिव्रान्तं किमिति परतन्तो विमृशति ॥ ५ ४ ॥

मित्राणि शत्रुत्वमुपानयन्ती

मित्रत्वमर्थम्यं वशाच्च शत्रून् ।

नीतिर्नयत्यमृतपूर्ववृत्त

जन्मान्तर जीवत एव पुस ॥ ५ ८ ॥

भय तावत्सेव्यादभिनिविशते सेवकजन

तत प्रत्यासन्नाद्भवति हृदये चैव निहितम् ।

ततोऽध्यारूढाना पदमसुजनद्वेषजनन

गति सोच्छ्रयाणा पतनमनुकूल ऋलयसि ॥ ५ १२ ॥

दैवेनोपहतम्य बुद्धिरथवा सर्वा विपर्यस्यति ॥ ६. ८ ॥

पितृन्पुत्रा पुत्रान्परवदभिहिंसन्ति पितरो

यदर्थ मौहार्दि सुहृदि च विमुञ्चन्ति सुहृद ।

प्रिय भोवतु तद्यो व्यसनमिद सद्यो व्यवसित

कृतार्थोऽय मोऽर्थस्तव सति वणिक्त्वेऽपि वणिज ॥६ १६॥

भवति पुरुषम्य व्याधिर्मरण वा सेवितेऽपश्ये ।

राजापथ्ये पुन सेविते सकलमपि कुल अियते ॥ ७ २ ॥ *

मुक्त्वामिपाणि मरणभयेन तृणैर्जीरन्तम् ।

व्याधाना मुग्धहरिण हन्तु कौ नाम निर्नन्ध ॥ ७ ३ ॥ *

केनात्तुङ्गशिलाकलापकपिलो नद्ध पटान्ते शिखी

पाशै केन सदागतेरगतिता सद्य समापादिता ।

केनानेरुपदानवासितसट सिंहोऽर्पित पञ्जरे

भीम केन च नैकनक्रमकरो दोर्म्या प्रतीर्णोऽर्णव ॥७. ६॥

द्रव्य जिगीषुमाधिगम्य जडात्मनोऽपि

नेतुर्यशस्विनि पदे नियत प्रतिष्ठा ।

अद्रव्यमेत्य भुवि शुद्धनयोऽपि मन्त्री

शीर्णाश्रय पतति कृलजपृक्षवृत्त्या ॥ ७ १४ ॥

कार्याणा गतयो विधेरपि नयन्त्याज्ञाकरत्व चिरात् ॥ ७ १६ ॥

वेणीसंहारम् ।

स्त्रीणा हि साहचर्याद्भवन्ति चेतासि भर्तृसदृशानि ॥ १. २० ॥

आत्मारामा विहितरतयो निर्विकल्पे समाधौ

जानेद्रेकाद्विघटिततमोग्रन्थय सत्त्वनिष्ठा ।

य वीक्षन्ते कमपि तमसा ज्योतिषा वा परमता-

त्त मोहान्ध कथमयममु वेत्तु देव पुराणम् ॥ १ २३ ॥

गुप्त्या साक्षान्महानल्प स्वयमन्येन वा कृत ।

करोति महती प्रीतिमपकारोऽपकारिषु ॥ २ ३ ॥

महाणा चरित स्वप्नोऽनिमित्तौत्पातिक तथा ।

फलन्ति काकतालीय तेभ्य प्राज्ञा न विभ्यति ॥ २ १५ ॥

देवायत्त कुले जन्म ॥ ३. ३७ ॥

उपेक्षिताना मन्दाना धोरमत्त्वैरवजया ।

अत्रासिताना क्रोधान्धैर्भवत्येषा विकथना ॥ ३ ४३ ॥

होयमाना. किल रिपोर्नृपाः संदधते परान् ॥ ५. ६ ॥

शाखारोहस्थगितवसुधामण्डले मण्डिताशे

पीनस्कन्धे सुमदृशमहामूलपर्यन्तवन्धे ।

दग्धे दैवात्सुमहति तरां तस्य सूक्ष्माङ्कुरेऽस्मि-

न्नाशावन्धं कमपि कुरुते छायायार्थं जनोऽयम् ॥६. २६॥

वालरामायणम् ।

प्रमत्तेर्यः पात्रं तिलकशक्ति यं सूक्तिरचना

य आद्य न्वादूनां श्रुतिचुलकलेखेन मधुना ।

यदात्मानो विद्याः पग्णिमति यश्चार्थवपुषा

म गुम्भो वार्णानां कविवृषनिषेव्यो विजयते ॥ १. १ ॥

नारीपरिमवं सोढु दाक्षिणात्या न शिक्षिताः ॥ १. ३ ॥

कलत्रहरणे पुंसां क्रियदर्णवलङ्घनम् ॥ १. ४ ॥

रसनासु च सुकवीनां निवसति सारम्बतं चक्षुः ॥ १. ७ ॥

उदन्वच्छन्ना भूः म च निधिरपां योजनशतं

मदा पान्थः पूषा गगनपरिमार्णं गणयति ।

इति प्रायो भावाः स्फुरद्वधिमुद्रामुकुलिताः

मतां प्रजोन्मेषः पुनरयमसीमा विजयते ॥ १. ८ ॥

दुगराधा लक्ष्मीरनवाहितचित्तं चलयति ॥ १. २४ ॥

स्वेच्छया कुरुते स्वामी यदिकचन यतन्तत ।
तत्तत्प्रतिचिकीर्षन्तो दुःख जीवन्ति मन्त्रिण ॥ १ २५ ॥

कनु पुन सर्वत्र सवे गुणा ॥ १. ३६ ॥

मकलम्याम्य लोऽस्य जातिर्भवति मातृत ।

ऋषीणा तु श्रुतिदृशा पितृतो धर्मनिर्णय ॥ २ ३३ ॥

लोकोत्तर चरितमर्षति प्रतिष्ठा

पुसा कुल नहि निमित्तमुदात्तताया ।

वातापितापनमुने कलशात्प्रसूति

लीलायित पुनरमुद्रसमुद्रपानम् ॥ २ ५१ ॥

गत स कालो यत्रासीन्मुक्ताना जन्म वल्लिपु ।

वर्तन्ते साप्रत तासा हेतव युक्तिसपुटा ॥ ३ २ ॥

स्थिति पुण्येऽरण्ये सह परिचयो हन्त हरिणै

फलैमेध्या वृत्ति प्रतिनदि च तल्पानि दृपद ।

इतीय सामग्री फलति हि विरक्त्य मृहयता

वन वा गेह वा सदृशमुपशान्तम्य मनस ॥ ३. १७ ॥

स्त्रैण पुसा नवपरिगम काममुन्मादहेतु ॥ ३ २६ ॥

यस्य वज्रमणेर्भेदे भिद्यन्ते लोहसूचय ।

करोतु तत्र किं नाम नारीनखविलेखनम् ॥ ३ ६६ ॥

ननु भवति विनीत द्रव्यमेव क्रियाभि ॥ ४ १५ ॥

तत्राधारनिबन्धनो यदि भवत्याधेयधमोदय ॥ ४ २३ ॥

शतभङ्गीभवद्भद्रा महतां हि प्रसक्तयः ॥ ४. २८ ॥

महस्रं हि पितुर्माता गौरयेणातिरिच्यते ॥ ४. ३० ॥

गुरोरप्यवलिप्तम्य कार्याकार्यमजानतः ।

उत्पथप्रतिपन्नस्य परित्यागो विधीयते ॥ ४. ३१ ॥

अभ्युत्थानमुपागते गृहपतौ तद्भाषणे नम्रता

तत्पादार्पितदृष्टिरासनविधिन्तम्योपचर्या स्वयम् ।

सुप्ते तत्र शयीत तत्प्रथमतो जह्याच्च शय्यामिति

प्राच्यैः पुत्रि निवेदिता कुलवधूसिद्धान्तधर्मा अर्मा ॥४.४३॥

निर्व्याजा दयिते नानान्दृष्टु नता श्वश्रूषु भक्ता भव

स्निग्धा बन्धुषु वत्सला परिजने स्मेरा सपत्नीष्वपि ।

पत्युर्मित्तजने सनर्मवचना खिन्ना च तद्वेषिषु

स्त्रीणां सवननं नतश्रु तदिदं वीतौषधं भर्तृषु ॥ ४. ४४ ॥

डिम्भस्य दुर्विलसितानि मुदे गुरूणाम् ॥ ४. ६० ॥

वामे वाहावुत तदितरे कार्यत को विशेष ॥ ४. ६९ ॥

किं वीरस्य विकथना ॥ ४. ७८ ॥

स्त्रीणां प्रेम यदुत्तरोत्तरगुणग्रामस्पृहाचञ्चलम् ॥ ५. २ ॥

सुखिन परसौम्येन परदुःखेन दुःखिता ।

जायन्ते क्वयः काव्ये नयतन्त्रे च मन्त्रिण ॥ ५. ३ ॥

प्रेम रम्यनुभवोः समं दिशोः

कामिनां यद्विह चापपिच्छवत् ।

एकतस्तु न चकास्ति माध्वपि

श्यामपृष्ठ इव बर्हिणश्छदः ॥ ५. १४ ॥

समप्रेमरसं समरूपयौवनं समविलासविशिष्टम् ।

समसुखदुःखं च जनं समपुण्यैर्जनो लभते ॥ ५. १६ ॥*

विरहमविरहं वा नानुरुन्धन्ति मेघाः ।

सुखिनमसुखिनं वा सर्वमुत्कण्ठयन्ति ॥ ५. २९ ॥

श्वामी भृत्यापराधेन दण्डनीय इति स्थितिः ॥ ५. ७० ॥

नीतितन्त्रे द्वयं दृष्टं सिद्धये कृत्यवस्तुनः ।

समानः कार्ययोगश्च प्रभुशक्तिश्च निश्चला ॥ ६. १ ॥

शशिकान्तं कथं ग्रावा भजते बहिरलताम् ॥ ६. ३३ ॥

वहन्ति शोकशङ्कुं च कुर्वन्ति च यथोचितम् ।

कोऽप्येष महतां हन्तं गाम्भीर्यानुगुणो गुणः ॥ ७. १६ ॥

वहति भुवनश्रेणीं शेषः फणाफलकस्थिता

कमठपतिना मन्व्यपृष्ठं सदा स च धार्यते ।

तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयोधिरनारदा-

दहह महता निमीमानश्चरित्रविभूतयः ॥ ७. ४० ॥

दायादात्तं च रिक्तवत्कचनं भो शौर्यक्रियाक्रामति ॥ ८. २८ ॥

सूर्यभक्तो

भाम्बन्मणिर्ज्वलति किं स्फटिकोपलस्य ॥ ८. २९ ॥

ध्वान्तमन्दीकृतापीन्द्रोर्न कला जातु नीलति ॥ १० - ॥
 आलङ्किते भ्रातृगात्रे ऋषोष्ण सोऽपि चन्द्रमा ॥१ १००॥

विद्धसालभञ्जिका ।

श्रिय प्रदुग्ने विषदो रुणद्धि

यशासि सूते मलिन प्रमाष्टि ।

मम्कारशौचेन पर पुनीते

शुद्धा हि बुद्धि किल कामधेनु ॥ १ ८ ॥

मृणालीतन्तुम्य सिचयरचना कुत्र भवतु ॥ १ २० ॥

कि चन्द्रिमा क्वचिदर्शातरचि प्रनूते ॥ २ ४ ॥

न विना चन्द्र शेषालिकाया विक्रमन्ति कुसुमानि ॥२ १५॥*

न मालतीदाम विमर्दयोग्य

न प्रेम नय सहतेऽन्तरायम् ।

स्नानापि मोच्या न हि केसरस्रक् ॥ ३ ५ ॥

अनर्घराघवम् ।

यान्ति न्यायप्रवृत्तम्य तिर्यञ्चोऽपि महायताम् ।

अपन्थान तु गच्छन्त मोदरोऽपि विमुञ्चति ॥ १ ४ ॥

नामोदयति रुमिन्दु जुमुद पुनरस्य सर्वम्बम् ॥ १ १६ ॥

हुतमिष्ट च तप्त च धर्मश्चाय जुलस्य ते ।

गृहात्प्रतिनिवर्तन्ते पूर्णकामा यदर्थिन ॥ १ १७ ॥

कष्टा वेधव्यथा कष्टो नित्यमुद्धहनक्लम ।

श्रयणानामलकार रूपोलख्य तु जुण्डलम् ॥ १ १८ ॥

ध्यानमयदृष्टिपातप्रमुषितफालाध्याविप्ररुर्षु ।

विषयेषु नैष्टिगाना सर्वपथीना भति क्रमते ॥ १ १९ ॥

विशुद्धा शुद्धाना ध्रुवमनभिसधिप्रणयिन ॥ १ २० ॥

स्थानेषु शिष्यनिवहैर्विनियुज्यमाना

विद्या गुरु हि गुणवत्तरमातनोति ।

आदाय शुक्तिषु बलाहरुविप्रकीर्णै

रत्नाकरो भवति शरिभिग्म्बुराशि ॥ २ १ ॥

वारास्त्रीनभिषुण्वते विदधते वन्यै शरीरस्थिती

रैणैय्या त्वचि सविशन्ति वसते चापि त्वचस्तारवी ।

तत्पश्यन्ति च धाम नाभिपततो यच्चार्मणे चक्षुषी

धन्याना विरजन्तमा भगवती चयेयमाहादते ॥ २ २२ ॥

वाचमेषामृषीणा हि शास्त्रमेवानुवर्तते ॥ २ २३ ॥

इनु विपरियन्ति द्विजगिर ॥ ३ १० ॥

अविनयभुवामज्ञानाना शमाय भवन्नपि

प्रकृतिकुटिलाद्विद्याभ्यास खलत्वपित्रद्वये ।

फणिभयभृतामस्तूच्छेदक्षमस्तमसामसौ

विषघग्फणारवालोको भय तु भृशायते । ॥ ४. १२ ॥

पतति व्यमने दैवाद्दारुणाद्दारुणात्मनि ।

मंवर्ययति वज्रेण धैर्येण महतां मन ॥ ५. १५ ॥

मन्तो मनामि कृत्यैव प्रवृत्ताः कृत्यवर्त्मनि ।

कस्य प्रतिशृणोति स्म कमलेभ्यः श्रियं गवि ॥ ५. ३५ ॥

अभेदेनोपास्ते कुमुदमुदरे वा स्थितवतो

विपश्चादम्भोजादुपगतवतो वा मधुलिहः ।

अपर्याप्त कौऽपि न्वपरपरिचर्यापरिचय-

प्रबन्धः माघूनामयमनभिभधानमधुर ॥ ६. ६ ॥

गुणवद्धि मह संगममुच्चै पदमाप्तुमुल्लुका लक्ष्मीः ।

वीरकरवाल्वमतिर्ध्रुवमसिधाराव्रतं चगति ॥ ७. ४४ ॥

पूर्णात्वात्तिरिच्यते हि महत्स्तुच्छस्य दुर्लभता ॥ ७. ८४ ॥

चण्डकोशिकम् ।

दृष्टं किमपि लोकेऽस्मिन्न निद्रोषं न निर्गुणम् ।

आवृणुध्वमतो दोषान्विवृणुध्वं गुणान्वुधाः ॥ १. ५ ॥

चित्त प्रमादयति लाघवंमादधाति

प्रत्यङ्गमुज्ज्वलयति प्रतिभाविशेषम् ।

दोषानुदम्यति करोति च धातुसाम्य

मानन्दमर्षयति योगविशेषगम्यम् (निद्रा) ॥ १ ८ ॥

शान्ते भ्वस्त्ययनादानाद्विप्राणा भ्वस्तिवाचनात् ।

दु भ्वम्रोत्पातशमन सता चैवानुशीर्तनात् ॥ १ २४ ॥

खिन्न विनोदयति मानसमातनोति

म्यैर्ये चले वपुषि लाघवमादधाति ।

उत्साहबुद्धिजननीं रणकर्मयोग्या

राजा मुधैव मृगया व्यसन वदन्ति ॥ १. २९ ॥

मन समोगेभ्य मृष्टहयति न सकल्पधिरत

वियोगेषु स्नेहान्विदधति न वा निर्ममतया ।

अहकारत्यागान्निजपरिभागव्युपरमे

परा शान्तिं प्राप्ता किमपि सुखिन सयमधना ॥२ १५॥

पदे पदे साध्वसमावहन्ति

प्रशान्तरम्याणि तपोवनानि ।

मर्वाणि तेजासि मृदूभवन्ति

स्वयोनिमासाद्य यथामिरम्भ ॥ २ १६ ॥

गुणवच्चो द्विजातिभ्यो देय रक्ष्या भयार्दिता ।

अरातिभिश्च योद्धव्यमिति मे निश्चिता मति ॥ २ २७ ॥

यत्सत्य दुर्बिलह्वा भवति परिणानि कर्मणा प्राकृतानाम् ॥३.२॥

किं कर्तव्यविचारमूढमनस सर्वत्र शून्या दिश ॥ ३. ५ ॥

लोकद्वयप्रतिभयैकनिदानमेत-

द्विव्रमाणिनानृणमहो परिणामघोरम् ।

एकः स एव हि पुमान्परमस्त्रिलोके

क्रुद्धस्य येन घनिकस्य मुखं न दृष्टम् ॥ ३. १६ ॥

शासनास्खलनं भर्तुर्भृत्यस्य परमो गुणः ॥ ३. १८ ॥

धारासिक्ततृणाप्रविन्दुतरलाः कामं निरस्ताः श्रियः ॥ ३. १९ ॥

नरं वामारम्भः कमिव न विधाता प्रहरति ॥ ३. २२ ॥

तदिदं चूडारत्नं चरणाभरणत्वमुपनीतम् ॥ ३. २४ ॥

परिशान्तं व्यसनेष्वहो न दैवम् ॥ ४. १ ॥

भैक्षाद्वैतं तपोद्वैतं क्रियाद्वैतं च तत्परम् ।

सुलभं सर्वमेवैतदात्माद्वैतं तु दुर्लभम् ॥ ४. २६ ॥

सुखं वा दुःखं वा किमिव हि जगत्यस्ति नियतं

विवेकप्रध्वंसाद्भवति सुखदुःखव्यतिकरः ।

मनेवृत्तिः पुंसां जगति जयिनी कापि महतां

यया दुःखं दुःखं सुखमपि सुखं वा न भवति ॥ ४. २८ ॥

परेषामुपकाराय न कथंचिन्न साधवः ।

कुहूमपि समासाद्य धिनोतन्द्गुर्वनस्पतीन् ॥ ४. २९ ॥

चलन्ति गिरयः कामं युगान्तपवनाहताः ।

कृच्छ्रेऽपि न चलत्येव धीराणां निश्चलं मनः ॥ ४. ३४ ॥

यत्सत्यं कृतकृत्यमुस्यमनसां तुल्या विपत्संपदा ॥ ५. ५ ॥

अन्धतमः क्रकचभैरवपूयवीची-

चण्डासिपत्रवनरौरवशाल्मलीषु ।

नैतेषु सन्ति नरकेष्वपि यातनास्ता

दु खेन यास्तनयविकृत्रजेन तुल्या ॥ ५. १४ ॥

मरणान्निर्वृतिं यान्ति धन्या स्वाधीनवृत्तयः ।

आत्मविक्रयिण पाप्मा प्राणत्यागेऽप्यनीश्वरा ॥ ५. १५ ॥

मध्ये व्यक्तमनादिविभ्रमवशादव्यक्तमाद्यन्तयो

पञ्चत्व प्रकृतिः किलाम्य जगतस्तत्पञ्चधा संभृतम् ।

ससारार्णववीचिभङ्गवलनैर्योगा वियोगै समा-

स्तन्मोहादपरं न वेद्मि विदुषां शोकम्य यत्कारणम् ५.१७

म्यकर्मवैचित्र्यविपाकविभ्रमै-

र्विरूढमार्गा परलोकभूमय ॥ ५. १८ ॥

प्रबोधचन्द्रोदयम् ।

प्रभवति मनसि विवेको विदुषामपि शाम्भसभवन्तावत् ।

निपतन्ति दृष्टिविशिखा यावन्नेन्दीवराक्षीणाम् ॥ १. ११ ॥

नन्तु विलोचनभाषणविलासपरिहासकैलिपरिरम्या ।

म्मरणमपि कामिनीनामलमिह मनसो विकाराय ॥ १. १६ ॥

पुष्कामिपप्रभवमेव सहोदराणा-

मुञ्जृम्भते जगति वरमिति प्रसिद्धम् ।

पृथ्वीनिमित्तमभवत्कुरुपाण्डवाना

तीव्रस्तथा हि भुवनक्षयकृद्विरोधः ॥ १. १८ ॥

महजमलिनवक्रभावभाजा

भवति भव. प्रमवात्मनाशहेतुः ।

जलधरपद्मीमवाप्य धूमो

ज्वलनविनाशमनुप्रयाति नाशम् ॥ १. २१ ॥

गुरोरप्यवलितस्य कार्याकार्यमजानतः ।

उत्पथप्रतिपन्नस्य पारित्यागो विधीयते ॥ १. २२ ॥

सनतधृतिरप्युच्चैः शान्तोऽप्यवासमहोदयोऽ-

प्यधिगतनयोऽप्यन्त म्वम्भोऽप्युदीरितधीरपि ।

त्यजति सहज धैर्य बीभि प्रतारितमानसः

स्वमपि यदयं मायामङ्गात्पुमानिह विस्मृतः ॥ १. २५ ॥

समोहयन्ति रमयन्ति विपादयन्ति

निर्भर्त्सयन्ति मदयन्ति विडम्बयन्ति ।

पृता. प्रविश्य सदय हृदय नराणा

किं नाम वामनयना न समाचरन्ति ॥ १. २७ ॥

वेद्यात्रेदमसु शीधुगन्धिललनावक्रासवामोदितै-

नीत्रा निर्भरमन्मथोत्तवरसैरत्रिद्रचन्द्रा क्षपाः ।

मर्बजा इति दीक्षिता इति चिरप्राप्तामिहोत्ता इति

ब्रह्मजा इति तापसा इति दिवा धूर्तैर्जगद्वञ्च्यते ॥ २. १ ॥

प्रभुप्रसादो हि तनोति पौरुषम् ॥ २ २५ ॥

विषाकृदारुणो राज्ञा रिपुरल्पोऽप्यरुतुद ।

उद्वेजयति सूक्ष्मोऽपि चरण कण्टकाङ्कुर ॥ २ २७ ॥

कान्तेत्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युन्नम

त्पीनोत्तुङ्गपयोधरेति सुसुखाम्भोजेति सुभूरिति ।

दृष्ट्वा माद्यति मोदतेऽभिरमते प्रमत्तैति विद्वानपि

प्रत्यक्षाशुचिपुत्तिका ब्रियमहो मोहम्य दुश्चेष्टितम् ॥४ ८॥

फल म्वेच्छालभ्य प्रतिवनमखेद क्षितिरुहा

पय म्स्थाने म्स्थाने शिशिरमधुर पुण्यसरिताम् ।

मृदुम्पर्शा शय्या सुललितलतापल्लवमयी

सहन्ते सताप तदपि धनिना द्वारि कृपणा ॥ ४ १९ ॥

निर्देहति वुलमशेष ज्ञातीना वैरसभव क्रोध ।

वनमिव धनपवनाहततरुवरसघट्टसभवो दहन ॥ ५ १ ॥

ध्रुव ध्वसो भावी जलनिधिमहीशैलसरिता-

मतो मृत्यो शर्यन्तृणलघुषु का जन्तुषु कथा ।

तथाप्युच्चैर्नन्धुव्यसनजनित कोऽपि विपमो

त्रिवेकप्रोन्मार्था दहति हृदय भोक्तदहन ॥ ५ २ ॥

सुहृदामनिष्टाशक्ति मानसम् ॥ ५ ४ ॥

समानान्वयजाताना परम्परविरोधिनाम् ।

परै प्रत्यभिभूताना प्रसूते सगति श्रियम् ॥ ५ ८ ॥

अत्यादरपरो विद्वानीहमान स्थिरा श्रियम् ।

अग्ने शेषमृणाच्छेष शत्रो शेष न शेषयेत् ॥ ५ ११ ॥

विसर्पति विषाग्निवद्दहति शर्ममर्माणि मे

तनोति भृशवेदना कपति सर्वनाप वपु ।

पिलुम्पति विवेकिता हृदि च मोहमुन्मील्य

त्यहो ग्रसति जीवित प्रसभमेव शोकञ्जर ॥ ५ १२ ॥

मृत्ना रूपशतायुषोऽम्बुजभुव सेन्द्राश्च देवासुरा

मन्वाद्या मुनयो मर्द्दाजलधरा नष्टा पर क्रोटय ।

मोह क्रोऽयमहो महानुदयते लोकस्य शोकाग्रहो

ग्रन्थो फेनसमे गते वपुषि यत्पञ्चात्मके पञ्चताम् ॥ ५ १४ ॥

उप्यन्ते विषवह्निर्जाविपमा ज्ञेशा प्रियाम्ना नरै-

न्तेभ्य श्वेहमया भवन्ति न चिराद्ब्रज्जाग्निगर्भाङ्कुरा ।

नेभ्योऽर्मा शतश कुकूलहुतमुग्दाह दहन्त शनै

दंष्ट्र दीप्तशिखासहस्रशिखरा रोहन्ति शोकद्रुमा ॥ ५ १६ ॥

लालिताना म्वजाताना हृदि सचग्ता चिरम् ।

प्राणानामिव विच्छेदो मर्मच्छेदादस्तुद ॥ ५ १९ ॥

मार्जारभाक्षिते दु ख यादृश गृहजुक्जुटे ।

न तादृङ्ममताशून्ये कलविद्धेऽथ मूपके ॥ ५ २० ॥

मादुर्भवन्ति वपुष कृति वा न कृटा

ग्रान्यवत खलु तनोरपमारयन्ति ।

मोहं क एष जगतो यदपत्यसज्ञा

तेषां विधाय परिशोषयति म्वदेहम् ॥ ५ २१ ॥

अण्डपातजातानामार्द्राणां मर्मभेदिनाम् ।

गाढशोकप्रहाराणामचिन्तैव महौषधि ॥ ५. २५ ॥

वशं प्राप्ते मृत्योः पितरि तनये वा सुहृदि वा

शुचालं तप्यन्ते भृशमुदरताडजडधियः ।

असारे ससारे विरसपरिणामे तु विदुषा

वियोगो वैराग्यं द्रढयति वितन्वञ्छमसुखम् ॥ ५ २८ ॥

श्रियो दोलालोला विषयजरसा प्रान्तविरसा

विपद्रेह देह महदपि धन भूरिनिधनम् ।

बृहच्छोको लोकसततमवलानर्थबहुला

तथाप्यस्मिन्धेरे पथि वत रता नात्मनि रता ॥ ५ ३० ॥

पाथानामिव वर्त्मनि क्षितिरुहा नद्यामिष भ्रश्यता

मेघानामिव पुष्करजलनिधौ सायात्रिकाणामिव ।

सयोगपितृमातृबन्धुतनयभ्रातृप्रियाणा सदा

सिद्धो दूरवियोग एव विदुषा शोकोदय रुस्तदा ॥ ५ ३१ ॥

नार्यस्ता नवयौवना मधुकरज्याहारिणस्ते द्रुमा

प्रोन्मीलन्नवमल्लिकासुरभयो मन्दास्त एवानिला ।

अद्योदात्तप्रिवेकमार्जिततमस्तोभयलीक पुन-

स्तानेतान्मृगवृष्णिस्त्राणवजलप्रायान्मन पश्यति ॥ ५ ३२ ॥

संकल्पसूर्योदयम् ।

ये लोकाणिह वञ्चयन्ति निरलोदञ्चन्मह कञ्चुका-
 स्ते तिष्ठन्तु महद्गृहेषु मणय किं तैरिदं चिन्त्यताम् ।
 श्रीवत्सप्रतिवेशदीपरुचिना सार्द्धं किमाभाष्यते
 पद्मोल्लासनदर्पणेन मणिना प्रलेपु रत्नेष्वपि ॥ १ १० ॥
 मनुव्यासप्राचेतसपरिपदर्हा कचिदिय
 सुधासिक्ता सूक्ति म्वयमुदयमन्विच्छति जने ।
 निरन्ध्रु के विन्ध्याचलविकटसध्यानटजटा-
 परिभ्रान्ता पद्मेरुपरि यदि गङ्गा निपतति ॥ १. १६ ॥
 गम्भीरभीषणगतिर्गिरिखण्डनादौ
 चूडापद पशुपतेरपि घूर्णयन्ती ।
 स्वादुप्रसन्नसुभगानि वसुधराया
 स्रोतासि दर्शयति किं न सुरसवन्ती ॥ १ १७ ॥
 असम्भ्यपरिपाटिकामधिकुरोति शृङ्गारिता
 परम्परतिरम्कृतिं परिचिनोति वीरायितम् ।
 विरुद्धगतिरद्भुतस्तदल्मल्पसारं परं
 शमन्तु परिशिष्यते शमितचित्तखेदो रम ॥ १. १९ ॥
 मूपसीरपि कला कलङ्किता
 प्राप्य कश्चिदपचीयते शनै

एकयापि कलया विशुद्धया

योऽपि कोऽपि भजते गिरीशताम् ॥ १. २६ ॥

तिष्ठतु गुणावमर्शं स्त्रीणामालोकनादिभि सार्द्धम् ।

दोषानुचिन्तनार्था स्मृतिरपि दूरीकरोति वैराग्यम् ॥ १. ४० ॥

सत सत्त्वविर्हानानां सत्तयैवापराध्यतः ।

कथंकारं प्रतीकारः कल्पकोटिशतैरपि ॥ १. ५० ॥

पश्यति परेषु दोषानसतोऽपि जनः सतोऽपि नैव गुणान् ।

विपरीतमिदं स्वप्निन्महिमा मोहाज्जनम्यैष ॥ १. ६४ ॥

सर्वत करवीरादीन्सूते सागरमेखला ।

मृतसंजीविनी यत्र मृग्यमाणदशा गता ॥ २. ६ ॥

मुक्ताशुक्तिविशुद्धसिद्धतटिर्नाचूडालचूडापदः

किं कुल्यां कलयेत खण्डपरशुर्मण्डकमञ्जूषिकाम् ॥२. २७॥

विकटमुरभिद्वक्ष पीठीपरिष्करणोचित

शुलगिरितुल्यरोहे भावी क्रियानिव कौस्तुभ ॥ २. २८ ॥

रमपरिमलश्लाघाघोषम्फुटत्पुटभेदनं

लवणवणिज कर्पूरार्थं किमित्यभिमन्वते ॥ २. २९ ॥

शिथिलयति समाधिं शिल्पिहस्तानपेक्ष

वरतनुमयचित्रं वासनाभिच्छिलम् ॥ ५. ५० ॥

तरतु विविस्मयाब्धिमधिरोहतु शैलतटी

धमतु च धातुवर्गमभिगच्छतु शस्त्रमुत्तम् ।

तदिदमरुतुदं यदुत ब्रह्मवधाय धिया

धनभदमेदुरक्षितिभृदङ्गणचङ्कमणम् ॥ ६. ३ ॥

न कालत क्रम्य गुणव्यतिक्रम ॥ ६. ३३ ॥

न धर्ममनुवर्तन्ते न काम नापुनर्भवम् ।

अर्थमेकमुपाश्रित्य दु खमेवोपमुज्जते ॥ ६. ४२ ॥

प्रलपति घूर्णति स्खलति मुह्यति हुकुरुते

न च पदवीभवति न च धाम न च त्रपते ।

विकृतिशतप्रसूतिविषमाशयदोषमुवा

धनमदिरामदेन धमतां व धरावलयम् ॥ ६. ४३ ॥

विदधातु धाम तमसा कृतेन किं

यदि वा न वेत्ति न विधिर्न वा वयम् ।

प्रथमोपकारि चरम यतन्तत

प्रातेयोगिनां भवति तस्य सार्थता ॥ ६. ४५ ॥

दर्पण किमपेक्षन्ते कङ्कणम्य निरीक्षणे ॥ ८. २९ ॥

अपैति पुरुषायुषं निमिषानिर्विशेष नृणा

तृणाग्रजलचिन्दुवत्प्रतिकूल मलन्ति श्रिय ।

प्रचेतुमनया वृत्तिमपचेतुमपक्रियाम् ।

भजते विश्वकर्तार भिषज्यन्तमिवातुर ॥ ४ ३९ ॥

रागोपलिप्तहाष्टि प्रलपति मुह्यति विघूर्णति म्वलति ।

युवतिमदिरामदान्यो युक्तायुक्त न जानाति ॥ ४ ४५ ॥

गतहोतारोधे न खलु यतितव्य कृतधिया

तदारम्भ श्रेयानुपरितनभीतिप्रतिभट ॥ ४ ६० ॥

विधिमन्तरेण विहगेन कुत

पयसोरशिष्यत विवेकविधि ।

कति वा दिनानि वद पर्याचिनो-

त्कलशीसुत कनलयञ्जलधिम् ॥ ५ ६ ॥

निरवधिगुणग्रामे रामे निरागसि वागसि

स्फुरणमुपितालोका लोका वदन्ति सदन्तिके ।

वरतनुहति बालिद्रोह मनागपसर्पण

परिमितगुणे स्पष्टावधे मुधा किमुदासते ॥ ५ ३१ ॥

नवदलपुटे कल्प्या यख्य प्रभोरपि तल्पर्धा

नटपरिवृढो यस्वाधस्ताच्छूम शमयिष्यते ।

वटविटपिनस्तस्वाङ्कूराननुत्कटपल्लवा

न्धपुटचटसापेक्षी भिक्षु प्रतिक्षणमीक्षते ॥ ५. ३४ ॥

अपि तपसि रतानामप्यर्धातागमाना-

मपि यमनियमाद्यैरन्वह शिशितानाम् ।

शिशिलयति समार्थि शिल्पिहस्तानपेक्षं

वरतनुमयचित्रं वासनाभित्तिलम् ॥ ५. ५० ॥

तरतु विवित्सयाब्धिमधिरोहतु शैलतटी

धमतु च धातुवर्गमभिगच्छतु शस्त्रमुखम् ।

तदिदमरुंतुदं यदुत बह्वधाय धिया

धनमदमेदुरक्षितिमृदङ्कणचङ्गमणम् ॥ ६. ३ ॥

न कालतः कस्य गुणव्यतिक्रमः ॥ ६. ३३ ॥

न धर्ममनुवर्तन्ते न कामं नापुनर्भवम् ।

अर्थमेकमुपाश्रित्य दुःस्वमेवोपमुञ्जते ॥ ६. ४२ ॥

प्रल्पन्ति चूर्णन्ति म्मलन्ति सुल्लन्ति हुंकुरुते

न च पदवीमवैति न च धाम न च त्रपते ।

विकृतिगतप्रभृतिविपनाशयदोषमुधा

धनमदिरामदेन धमतीव धराबलयम् ॥ ६. ४३ ॥

विदधातु धाम तममा कृतेन किं

यदि वा न वेत्ति न विधिर्न वा वयम् ।

प्रथमोपकारि चरमं यतस्ततः

प्रतियोगिनो भवति तस्य मार्यता ॥ ६. ४५ ॥

दर्पणं क्रिमपेक्षन्तं कङ्कणम्य निरीक्षणे ॥ ८. २० ॥

अपैनि पुरुषायुषं निमिर्षानांविशेषं नृणां

तृणाप्रजलविन्दुवत्प्रतिकले गलन्ति श्रियः ।

मुमतिबहुमतेन स्वात्मना सत्त्वधाम्ना

वहिरवहिरुदीर्णे वारिते वैरिवगे ।

जनयति पुरुषस्य ज्यायसीं चित्तवृत्तिं

समविषमविभेदी सार्वभौमो विवेक ॥ ९. ३४ ॥

कल्पत्रमुत्सोडरप्रभृतिरुल्पनायवै-

रशक्यविनिवर्तनैरहितशृङ्खलैर्यन्त्रित । •

निसर्गमुद्दि प्रभौ निहितगुप्तिभार पुमा-

नुपस्थितमुपस्थित हितमशेषमुद्दीक्षते ॥ १०. ३६ ॥

मृत्युरद्योति विदुषा यदकर्मव्य हितैषिणा ।

तदेव नित्य कर्तव्यमनिद्वारितमृत्युना ॥ १०. ४६ ॥

प्रसन्नराधवम् ।

आकारेणैव चतुराम्तरुयन्ति परेद्धितम् ।

गर्मन्थ नेतकीपुष्पमामोत्रेनेव पदपदा ॥ १. ४ ॥

गुणप्रामाभिसवादि नामापि हि महात्मनाम् ।

यथा सुवर्णश्रीरुण्डरलाकरमुधाकरा ॥ १. ५ ॥

अपि मुदमुपयान्तो वाग्विलामै म्वर्णयै

परमणितिषु तोप यान्ति सन्त क्रियन्त ।

तथापि नृषमन्दिरप्रघणसीम्नि सक्षीयते

महानहह देहिना द्रविणमोहदाहज्वर' ॥ ८. ४६ ॥

महेन्द्रप्रतिनन्दाना वपुरप्सरसामपि ।

त्वगसुखासमेदोऽस्थिमज्जशुक्रमय न किम् ॥ ८ ६२ ॥

रुचरणनखरदन्तप्रभृत्तिक्रमपि जगति सहजमितरदपि ।

प्रतिघलुभटस्य विश्व प्रहरणमथवा विहर्तुमुपकरणम् ॥८ ७०॥

विवुधमहिते मेरावैरावण करटी मुहु

रुपतु करट कण्डूल म्व क्षरन्मदकदमम् ।

भजतु च तटक्रीडा पीडाभिसन्धिरसौ दृढ

न तु मलिनता नापि क्षोभ क्षमाभृति समृत ॥८. ७८॥

न शापो नाभिचरण न बहिर्न विष तथा ।

नास्त्राणि न च शस्त्राणि यथा तीक्ष्णतमा क्षमा ॥ ८ ७९ ॥

अरायेंण रुद्राप्यन्यैरसहायेंण केनचित् ।

तितिक्षाकञ्चनैव सर्व जयति सवृत ॥ ८. ८० ॥

मृम्य केसरिणो विधित्सतरणे रङ्गौ पर कौतुक

क्रीडाखण्डितचण्डवारणघटातन्त्रम्वतन्त्रश्रिय ॥ ८. ८५ ॥

अनिभृततटक्रीडोत्कण्ठाविनृम्भितसभ्रमे

कलभचरणे लतातन्तु कथ निगलायते ॥ ९. १५ ॥

सत्कारमालवृट तरणीतुण्य सभामुजङ्गी च ।

परिहरति राजधानीरुम्भीपाक च गुप्तमाहात्म्य ॥ ९. १५ ।

सुमतिबहुमतेन स्वात्मना सत्त्वधात्ना

बहिरबहिरुदीर्णे वारिते वैरिवर्गे ।

जनयति पुरुषस्य ज्यायसीं चित्तवृत्तिं

समविषमविभेदी सार्वभौमो विवेकः ॥ ९. ३४ ॥

कलत्रसुतसोदरप्रभृतिकल्पनावर्वरै-

रशक्यविनिवर्तनैरहितशृङ्खलैर्यन्त्रितः ।

निसर्गसुहृदि प्रभौ निहितगुप्तिभारः पुमा-

नुपस्थितमुपस्थितं हितमशेषमुद्धीक्षते ॥ १०. ३६ ॥

मृत्युरद्येति विदुषा यत्कर्तव्यं हितैषिणा ।

तदेव नित्यं कर्तव्यमनिद्वारितमृत्युना ॥ १०. ४६ ॥

प्रसन्नराधवम् ।

आकारेणैव चतुरास्तरुयन्ति परेऽङ्गितम् ।

गर्भस्थं केतकीपुष्यमानोद्रेनेव पद्पदाः ॥ १. ४ ॥

गुणप्रामाभिमंवादि नामापि हि महात्मनाम् ।

यथा सुवर्णश्रीखण्डरत्नाकरसुधाकराः ॥ १. ५ ॥

अपि मुदमुपयान्तो वाग्बिलसैः म्वकीर्यैः

परमणितिपु तोषं यान्ति सन्तः क्रियन्तः ।

निजघनमकरन्दम्यन्दपूर्णांलवाल

कलशसलिलसेरु नेहते किं रसाल ॥ १. १९ ॥

वार्ता च ऋतुकवती विमला च विद्या

लोकोत्तर परिमलश्च कुरङ्गनाभे ।

तैलम्य विन्दुरिव वारिणि दुर्निवार-

मेतत्त्रय प्रससति स्वयमेव भूमौ ॥ २. २ ॥

मधुरविधुरमिश्रा सृष्टयो हा विधातु ॥ २. २८ ॥

किरीटमधिरूढेऽपि बाले प्रालेयरोचिषि ।

शितिकण्ठम्य किं चित्ते घत्ते कोपाङ्कुर पदम् ॥ ४. २७ ॥

न जातु नाप्यविज्ञातु नेक्षितु नाप्युपेक्षितुम् ।

मुजन म्वजने जात विपत्पात समीहिते ॥ १. ३ ॥

इदमेव नरेन्द्राणां स्वर्गद्वारमनर्गलम् ।

यदात्मन प्रतिज्ञा च प्रजा च परिपाल्यते ॥ ५. ३ ॥

प्रोषितवति रजनिकरे बन्धुतया न खलु कैरवाण्येव ।

श्लायन्ति किंतु महसा भुवनान्यपि तमपि मज्जन्ति ॥ ५. ५ ॥

प्रायो दुरन्तपर्यन्ता सपदोऽपि दुरात्मनाम् ।

भवन्ति च सुखोदर्का विपदोऽपि महात्मनाम् ॥ ५. ४९ ॥

निजेऽप्यपत्ये करुणा कठिनप्रकृते कुत ॥ ६. १८ ॥

चान्द्रीं लेखा दशति दशनैर्दारुण सैहिकेयो

नत्या बलीं देवदहनकश्चान्दनीं दन्दहीति ।

अप्युन्मत्त उबलयमयीं मालिकामालुनीते

मूलादुन्मूल्यति नलिनीं दुष्टहस्ती करेण ॥ ६ ३२ ॥

उदकभूतिमिच्छद्भि सद्भि खलु न दृश्यते ।

चतुर्थाचन्द्रलेखेव परस्त्रीमालपट्टिका ॥ ७ १ ॥

आचान्तकान्तिरत्रिद्वैर्मयूखैरहिमत्विष ।

धूसरापि कृला चान्द्री किं न वध्नाति लोचनम् ॥ ७ ० ॥

मालिकामारुतम् ।

प्रादु प्यात्पण्डिताना कविरचसि कथ प्रलनूलत्वचिन्ता

विद्यैरन्यथाप्रधान्याभिजहति तदा गृह्यते स्युर्गुणाश्चेत् ।

अन्यस्त्वन्यप्रमाण परमरमनुते छिद्यते तावता किं

नाथ रत्नस्य दोषो दृषदिति यदिद क्षिप्रमन्या क्षिपन्ति ॥१ ६॥

ये के विचित्ररसशालिषु सत्करीना

सूक्तेषु कर्णपथगामिषु नाद्रियन्ते ।

ते मान्तीपरिमलेष्वपि रन्ध्रलस्यु

नासापुट करतलेन पिद्वयुगेन ॥ १ ७ ॥

सन्तश्चेदिह गुणान्द्रवो बुधस्ता-

न्सतुष्ट उबलयति स्फुटेऽपि दोषे ।

समुक्तानपि पयस कणान्विविध-

अम्भस्तो असति हि मङ्क्षु मल्लिकाक्ष ॥ १. ८ ॥

कविहृदयेष्वनसूया कस्तूरीकर्दमेष्वमालिन्यम् ।

अक्षरता पयोधाववनीपालेषु पाण्डित्यम् ॥ १. १३ ॥

वम्बुनि चिरामिलपिते कथमपि दैवात्प्रसक्तसघटने ।

प्राक्प्राप्तान्यपि बहुशो दु स्वानि पर सुस्वानि जायन्ते ॥ १. २१ ॥

को नाम कल्पद्रुमुपप्रयन्ती

कारस्करे कर्षति बालवल्लीम् ॥ १. २६ ॥

सत्कवीन्द्रमतिवचदृच्छया

चित्रशिल्पिकरवर्णतूलिका ।

तद्यदुल्लिखितुमप्यलक्षित

वस्तुतत्त्वमखिल प्रगल्भते ॥ २. १० ॥

अपि देशविप्रकृतान्यदृष्टपाशैर्द्रुत विकृतानि ।

जननान्तरेऽपि क्षटिति स्वाग्निमनुयान्ति हि स्वानि ॥ २. १० ॥

यत्कण्टकाना चरणक्षताना

निष्कासनं कण्टकतो लघीय ॥ ३. ११ ॥

उत्प्रेक्षते नयनयोरसतोऽपि भाषा-

न्माहेन कल्पयति मौग्ध्यमनुमुखत्वे ।

योषामु रागचपले निवृत्ताभिलाष

प्राप्याप्रमानमनुतापमुपैति मूढ ॥ ३. १७ ॥

प्राथमिकी घनवृष्टिः प्राप्ता शिखिनो निदापतस्य ।
आकस्मिकेन सा पुनरपनीता कापि पवनेन ॥ ३. ४२ ॥

आशङ्कते ह्यपायानपदेऽपि स्नेहकातरं चेतः ॥ ४. ५ ॥

शुभमितरद्वा प्राच्यं कर्म सुखं दोग्धि दुःखं वा ।

दैवं पुनस्तटस्थं तदुभयमनुमावयदुदास्ते ॥ ४. २८ ॥

समहृदयौ चैतरुणौ किं प्रतिकूलेन चन्दुवर्गेण ।

अनुकूलेनापि पुनर्नार्थस्तौ चेद्विरागौ स्तः ॥ ४. ३३ ॥

तीव्रोष्णदुर्विषहवीर्यमृतः परेषां

तेजस्विनो न गणयन्ति चपुर्महत्त्वम् ।

यत्पन्नरागशकलाकृतिरद्वितुङ्ग

कात्स्न्येन भस्मयति काष्ठचयं म्फुलिङ्गः ॥ ५. ४१ ॥

किं जृम्भमाणकिरणस्य तिरम्क्रियायां

बालस्य वासरमणेरलमन्धकाराः ॥ ५. ४९ ॥

शुश्रूषामनुरुन्धती गुरुजने वाक्ये ननान्दुः स्थिता

दाक्षिण्यैकपरायणा परिजने स्निग्धा सपत्नीष्वपि ।

मंनद्धातिथिसत्कृतौ गृहभरे नैस्तन्व्यमाविशती

वत्से किं बहुना भजस्व कुशलं भर्तुः प्रिये जाग्रती ॥ १६. २५ ॥

छन्दानुवृत्तिपरता व्याजेनालापसंभेदः ।

हठवैमुख्यमितीमे सुग्धाविस्तम्भणोपायाः ॥ ७. २ ॥

यावद्यूनो परिणयविधि सप्रवर्तेत ताव

द्विभ्रच्छिर्यै विहितधृतयो बन्धवो व्याप्रियेरन् ॥ ७ ४ ॥

न वशवदयापि नाकलक्ष्म्या

न च विचेन तथा सुधारसेन ।

प्रमद भजते मन स्वय

परिपूर्णेन यथा मनोरथेन ॥ ८ २ ॥

पणयवचनमर्थिभि प्रयुक्त

यदयमहो न शृणोति दुर्मदान्ध ।

अथ कथमपि चेत्करोति कर्णे

नयननिमीलितमुत्तर विधत्ते ॥ ९ ४१ ॥

शिष्यस्थ गुणमवलोक्य लोककान्त

विद्वद्विर्गुरुरपि तद्गुणो हि कल्प्य ॥ ९ ४४ ॥

नाकोऽपि नरकस्तस्य यस्य मित्र न सनियौ ॥ ९ ७८ ॥

सौहार्दशालि हृदय सतोषस्मेरभेदुरा दृष्टि ।

सभावना मत्तामियमन्यस्त्वाचारडम्बर कथित ॥ १० ४० ॥

जायते सह कन्याभि शोकशङ्कु कुटुम्बिनाम् ।

भज्यते च म्वय तामा लब्धे सुसदृशे वरे ॥ १० ६३ ॥

॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

तृतीयो भागः ॥

॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

कादम्बरी ।

किमिव हि दुष्करमकरुणानाम् ।

अतिकष्टास्त्रप्यवस्त्रासु जीवितनिरपेक्षा न भवन्ति खलु जगति
सर्वप्राणिनां प्रवृत्तयः ।

नान्ति जीवितादन्यदभिमततरमिह जगति सर्वजन्तूनाम् ।

सर्वथा न कंचिन्न खलीकरोति जीविततृष्णा ।

थायेण्यकारणमित्थाप्यतिकरुणाद्रौणि च सदा खलु भवन्ति
सतां चेतांसि ।

शुष्कनलकाशकुसुमनिपतितानलचटुलवृत्ति नित्यमसहिष्णु तप-
स्विनां तनुतपसामपि तेजः प्रकृत्या भवति ।

पुण्यानि हि नामग्रहणान्यपि महासुनीनाम्, किं पुनर्दर्शनानि ।

प्रायो महाभूतानामपि दुरभिभवानि भवन्ति तेजांसि ।

अनाथपरिपालनं हि धर्मः ।

प्रमुञ्चितप्रजस्य हि परिसमाप्तसफलमहीप्रयोजनस्य नरपतेर्विप

योपभोगर्लाला भूषणम्, इतरस्य तु विडम्बना ।

अपुत्राणा किल न सन्ति लोका शुभा ।

स्मिन्न म्रियता दैवायते वस्तुनि ।

जन्मान्तरकृत हि कर्म फलमुपनयति पुरुषस्येह जन्मनि ।

नहि शक्य दैवमन्यथाकर्तुमभियुक्तेनापि ।

पर हि दैवतमृपय ।

अमोत्रफला हि मुनिजनसेवा भवति ।

धर्मपरायणाना सदा सर्वापसचारिण्य कल्याणसपदो भवन्ति ।

आवेदयन्ति हि प्रत्यासन्नमानन्दमग्नपार्त्तानि शुभानि निमित्तानि ।

अविनयफलाश्च प्रायो निजावमानसमयदृष्टा भवन्ति स्वप्ना ।

सत्योऽय लोकाद् , 'यत्सपत्सपद विपद्विपदमनुबध्नाति' इति ।

दैवतान्यपि हि मुनिशापवशादुञ्जितनिजशरीरकाणि शापय

चनोपनीतानि शरीरान्तराण्यध्यासत एव ।

अपरिणामोपशमो दारुणो लक्ष्मीमद ।

गंभश्चरत्वमभिनवर्योऽनत्वमप्रतिमरूपत्वममानुषशक्तित्व चेति म

हर्तीय खल्यनर्थपरम्परा ।

अकारण च भवति दुःप्रकृतेरन्वय श्रुत वा विनयस्य ।

आत्मकृताना हि दोषाणा नियतमनुभवितस्य फलमात्मनैव ।

अहो जगति चन्तूनामसमर्थितोपनतान्यापनन्ति वृत्तान्तान्तराणि ।

नास्ति खल्वसाध्य नाम तपसाम् ।

जनयति हि प्रमुप्रसादलेशोऽपि प्रागल्भ्यमधीरप्रकृते ।

बहो दुर्निवारता व्यसनोपनिपातानाम् ।

सर्वथा न कचन न स्पृशन्ति शरीरधर्माणमुपतापाः ।

बलप्रता हि द्वन्द्वाना प्रवृत्ति ।

न हि क्षुद्रनिर्घातपाताभिहता चलति वसुधा ।

अदूरकोपा हि मुनिजनप्रकृति ।

धैर्यधना हि साधव ।

अयत्नेनैव खलपहासास्पदतामाधरो नयति जनम् ।

प्राणपरित्यागेनापि रक्षणीया सुहृदसव ।

न हि किञ्चिन्न क्रियते द्विया ।

सर्वथा दुर्लभ यौवनमम्बलितम् ।

मूढो हि मदनेनायास्यते ।

सुखमुपादिश्यते परम्य ।

नास्ति खल्वसाध्य नाम भगवतो मनोभुव ।

सततमतिगर्हितेनाकृत्येनापि रक्षणीयान्मन्यन्ते सुहृदसून्साधव ।

प्रियतमाभिमरणप्रवृत्तस्य जनस्य किमिव कृत्य बाह्येन परिजनेन ।

अतिक्रान्तान्यपि हि सतीत्यमानानि प्रियजनविश्वासवचनान्य-

नुभवसमा वेदनामुपजनयन्ति सुहृज्जनस्य दु खानि ।

प्रायेण चैवविधा दिव्या म्वप्रेऽप्यविसवादिन्यो भवन्त्याकृतय ।

अदुर्लभं हि मरणमध्यवसितम् ।

क्लेशभीरुरकृतज्ञ सुखासङ्गलुब्धो लोक श्लेहसदृश कर्मानुष्ठा-
तुमशको निष्फलेनाश्रुपातमात्रेण श्लेहमुपदर्शयन् रोदिति ।

कथञ्च तादृशानामप्राकृताकृतीना महात्मनामवितथगिरा गरी-
यसापि कारणेन गिरि वैतथ्यमास्पद कुर्यात् ।

अचिन्त्यो हि महात्मना प्रभाव ।

बहुप्रकाराश्च ससारवृत्तय ।

आश्चर्यातिशययुक्ताश्च तप सिद्धय ।

अनेकविधाश्च कर्मणा शक्तय ।

प्रभवति हि भगवान्विधि ।

आत्मेच्छया न शक्यमुत्तृप्तितुमपि ।

अतिपिशुनानि चास्यैकान्तनिष्ठुरस्य देवहतकम्य विलसितानि
न क्षमन्ते दीर्घकालमध्याजरमणीय प्रेम ।

प्रायेण च निसर्गत एवानायतम्बभावभङ्गुराणि सुखानि, आय
तस्वभावानि च दुःखानि ।

कथमप्येकस्मिन् जन्मनि समागमो जन्मान्तरसहस्राणि च
विरह प्राणिनाम् ।

धीरा हि तरन्त्यापदम् ।

मुद्दु सखेदिते हि मनसि कैः सुखाशा ।

दुःखितमपि जन रमयन्ति सञ्जनसमागमा ।

दुर्लभो हि दाक्षिण्यपरवशो निर्निमित्तमित्रमहृत्त्रिमहृदयो विद-
ग्यजनः ।

तिमिरोपहतेव यूनां दृष्टिरल्पमपि कालुष्यं महत्पश्यति ।

स्वप्न इवानुमूतमपि मनोरथो दर्शयति ।

अपतिपाद्या हि परस्वता सज्जनविमवानाम् ।

प्रणयिजनप्रत्याख्यानपराङ्मुखी च दाक्षिण्यपरवती महता सताम् ।

न च तादृशी भवति याचमानानाम्, यादृशी ददतां लज्जा ।

परोपकारोपकरणं शरीरम् ।

तृणलवलघु च जीवितम् ।

बहुभाषिणो न श्रद्धधाति लोकः ।

जनयन्ति हि पश्चाद्वैलक्ष्यमभूमिपातिता व्यर्थाः प्रसादामृतवृ-
ष्टयो महताम् ।

अपरिभवनीयो हि कुमारिकाजनो यूनाम् ।

आजन्मक्रमाहितो बलवान् जननीस्नेहः ।

अमोच्यं तातचरणशुश्रूषासुखम् ।

हारिणी गुरुजनलालना ।

मृदुस्वभावमपि जलमिव मुक्ताफलतामुपगतं कठिनीभवत्यु-
त्कण्ठितं हृदयमबलाजनस्य ।

केन कदावलोकितो ज्योत्स्नारहितश्चन्द्रमाः ।

येन केनचिदपाहियन्त एव रसिकहृदयाः परिणामधीरमतयोऽपि ।

पीडा च मुमूर्शहेतोर्वलभजनादेवासंभात्या या समुत्पद्यते, तयै-

व हि न किञ्चित् क्रियते ।

नमस्त परमपर कष्टतर किञ्चिदपि पीडाकारणम्, यद्गुणेषु
वर्तमानो दोषेषु सभान्यते ।

भूतिपरामृष्टा दर्पणा इवाभिमुम्भ्येन सर्वं प्रतीप गृह्णन्ति ।

सर्वं एव क्षणाक्षितनेता प्रवर्तते स्वहिताय परहिताय च ।

एतत्सन्तु पर्दापिनोः प्रकाशनम् ।

प्राज्ञम्यापि बद्धशूनम्यापि विवेकिनोऽपि धारम्यापि मत्त्ववनो-
ऽप्यवश्यं तु गानिबानेन विशुद्धमपि वर्षमन्त्रिणेन सर इव मानम
दन्तुर्षामियते सर्वम्य ।

किमस्ति फधिदमापियनि लोके, सम्य निर्दिष्टार यौरनमनि-
प्रान्तम् ।

वशिष्टानेऽपि पुण्यवना केषानिदेष दि केशी मह भवन्निमान-

प्रसिद्धिरत्रायशसा यशसा वा दोषगुणाश्रया फलवती ।
 परत्र फलदायी कुत्रोपयुज्यते परमार्थः ।
 यस्यामेव वेलायां चित्तवृत्तिः, सैव वेला सर्वकार्येषु ।
 सर्व एव हि जगति जन्मनो वयस आकृतेर्वा सदृशमाचरन्न
 वचनीयतामेति ।

शरणागतपरित्राणं हि तपस्विनामपि धर्म एव ।
 तपसो हि सम्यक्कृतस्य नास्त्यसाध्यं नाम किञ्चित् ।
 यत्स्वस्वनालोचितावधि दुःखावसानमेव दुःखम्, तन्मरणभी-
 रोर्भवतु नाम शोकवेगाय; यत्पुनः मुखोदिकम्, तत्पुर-
 स्थितया मुखप्रत्याशयैवान्तरितं नापतति हृदये ।
 भृत्या अपि त एव, ये संपत्तेर्विपत्तौ सविशेष सेवन्ते ।
 अनुपातं हि हृदयताडनमपि कुर्वद्भिर्न लभ्यत एवाश्रान्तेच्छया ।
 मर्वाभिवाञ्छितप्राप्तिन्तु महतः पुण्यराशेः फलम् ।
 सुहृदन्तु स्वयं दुःखिता अपि विस्मृत्यात्मदुःखं सुहृदुःखाप-
 नोदायैव यतन्ते ।
 न खलु वैदिकानामवैदिकानां वा कर्मणामन्नाद्यं नाम किञ्चि-
 दपि ।

अनतिक्रमणीया हि नियतिः ।

धन्याश्च जरापीतसारतनवस्तनयेष्वात्मभारमात्मज्य लघुशरीरा
 परलोकगमनं साधयन्ति ।

लोकैऽपि च प्रायः कारणगुणभाञ्ज्येव कार्याणि दृश्यन्ते ।
 सर्व एव ह्यविनयप्रवृत्तोऽनुतापाद्विना न निवर्तते ।
 यत्रैव निरातिशयः सपत्सुखम्, तदेव वनमपि भवनम् ।

हर्षचरितम् ।

असम्कृतमतयोऽपि जात्यैव द्विजन्मानो माननीयाः ।
 उदामप्रसृतेन्द्रियाश्चसमुत्थापितः हि रजः क्लृपयति दृष्टिमनश्च
 जिताम् ।
 विशुद्धया हि धिया पश्यन्ति श्रुतबुद्धयः सर्वानर्थानसतः सतो
 वा ।
 निसर्गविरोधिनी चेयः पश्य पावक्योरिव धर्मक्रोधयोरेकत्र वृत्तिः ।
 क्षमा हि मूलः सर्वतपसाम् ।
 अतिरोपणश्चक्षुष्मानप्यन्ध एव जनः ।
 न हि कोपः क्लृपिता विमृशति मतिः कर्तव्यमकर्तव्यं वा ।
 कुपितस्य प्रथममन्धकारीभवति विद्या, ततो भ्रुकुटिः ।
 विसम्भुला गुणवत्यपि जने दुर्जनचन्द्रिर्दाक्षिण्या क्षणमङ्घ्रिन्यो
 दुरतिक्रमा देवस्य वामा वृत्तयः ।
 निष्कारणा च निष्कारणिकापि क्लृपयति मनस्विनोऽपि मान
 मसदृशनादापतन्ती ।

महतां चोपरि निपतन्नपुरपि सृणारिव करिणां क्लेशः कदर्थ-
नायालम् ।

दारयति दारुणः क्रकचपात इव हृदयं संस्तुतजनविरहः ।
पुराकृते कर्मणि बलवति शुभेऽशुभे वा फलकृति तिष्ठत्यधिष्ठा-
तरि प्रष्टे पृष्ठतश्च, कोऽवसरो विदुषि शुचाम् ।

सहजलजाधनस्य प्रमदाजनस्य प्रथमामिभाषणमशालीनता ।
प्रथमदर्शने चोपायनमिवोपनयति सज्जनः प्रणयम् ।

अयत्नेनैव चातिनष्टे साधैः धनुषीव गुणः परां कोटिमारोहति
विस्मयः ।

जनयन्ति च विस्मयमतिधीरधियामप्यदृष्टपूर्वा दृश्यमाना जग-
ति स्रष्टुः सृष्ट्यतिशयाः ।

सतां हि प्रियंवदता कुलविद्या ।

दूरे तावदन्वोन्मस्यालापनम्, अभिजातैः सह दृशोऽपि मिश्री-
भूता महतीं नृमिमारोपयन्ति ।

उत्तमानां च चिरन्तनता जनयत्यनुजीविन्यपि जने कियन्मात्र-
मपि मन्दाक्षम् ।

अक्षीणः सस्रु दाक्षिण्यकोशा महताम् ।

अलसः खलु लोक, यदेवं सुलभसौहार्दानि येन केनाचिन्न
क्रीणाति महतां मनांसि ।

सांख्यमौढार्यातिशयः कोऽपि महात्मनामितरजनदुर्लभः, येनो-

पकरणीकुर्वन्ति त्रिभुवनम् ।

न किञ्चिन्न कारयत्यसाधारणी स्वामिभक्ति ।

न सन्त्येव ते, येषा सतामपि सता न विद्यन्ते मित्रोदासीन-
शत्रव ।

मल्लिलानीव गतानुगतिकानि लोलानि खलु भवन्त्यविवेकिना
मनासि ।

प्रायेण प्रथमे वयमि सर्वम्यैव चापलै शैशवमपराधि ।

म्वेरिणो विचित्राश्च लोभस्य स्वभावा प्रवादाश्च ।

अनपार्चीनचित्तदृष्टिभ्राहिण्यो हि भवन्ति प्रज्ञावता प्रकृतय ।
उपदिशन्ति हि विनयमनुरूपप्रतिपत्त्युपपादनेन वाच विनापि
भर्तव्याना स्वामिन ।

अयम्कान्तमणय इव लोहानि नीरसनिष्ठुराणि क्षुल्लकानामप्या
कर्षन्ति मनासि महता गुणा ।

जव्याशक्यपरिसस्त्रानशून्या प्रायेण स्वार्थवृष ।

परगुणानुरागिणी प्रियजनरूथाश्रवणरसरभसमोहिता च, मन्ये,
महतामपि मतिरपहरति प्रविवेकम् ।

भर्तृचित्तानुवर्तिन्यश्चानुनीविना प्रकृतय ।

उपनयन्ति हि हृदयमदृष्टमपि जन शीलसवादा ।

माननीय च गुरुवलोच्छ्रुनमर्हति गुरोरासनम् ।

प्रतनुगुणप्राप्त्यापि कुसुमानीव हि भवन्ति सता मनासि ।

विद्वत्संमता. श्रूयमाणा अपि साधव. शब्दा एव सुधीरेऽपि हि

मनसि यज्ञांसि कुर्वन्ति ।

अनुक्तेष्वपि शरीरादिषु साधूना म्यामिन एव प्रणयिनः ।

घनोष्मणा म्नायत्यलं लतेव मनस्विता ।

म्वार्थालयाः परोपकारदक्षाश्च प्रकृतयो भवन्ति भव्यानाम् ।

मुजे वीर्यं निवसति, न वाचि ।

वीरणां स्वपुनरुक्ताः परोपकाराः ।

अदूरव्यापिनः फल्गुचेनमामलमानां मनोरथाः ।

मतां तु भुवि विन्तारवत्य म्भमादेनबोपकृतयः ।

मंपत्क्रणिकामपि प्राप्य तुलेव लघुप्रकृतिरुन्ननिभायाति ।

प्रत्युपकारदुष्प्रवेजाम्तु भवन्ति धीराणां हृदयावष्टम्भा ।

मक्तजनानुरोधविधेयानि तु भवन्ति देवताना मनापि ।

दर्पणमिवानुप्रविश्यात्सर्वायां प्रकृतिं संक्रामयन्ति पल्लवका ।

म्बप्रा इव मिश्यादर्शनैर्मद्बुद्धिं जनयन्ति विप्रलम्भका ।

सेष मर्वाभिभाविनां शोकाग्नेर्दाहशक्तिः, यद्दृश्यत्वे समानेऽपि

जानायां दुहितरि दूयन्ते सन्त ।

प्रायेण च सत्स्वप्यन्येषु धरगुणेष्वभिजनमेवानुलभ्यन्ते धीमन्त्रः ।

लोके हि लोहेभ्यः कठिनतरा. स्तल्लु खेहमया वन्धनपाशाः ।

विधुरयति धीमतोऽपि प्रियमतिदुर्धरो बान्धवर्षहः सर्वप्रमार्थाः ।

प्रजाभिन्तु वन्धुमन्तो राजान . न जातिभिः ।

काम स्वयं न भवति, न तु श्रावयत्यप्रियं वचनमरतिकरामितर
इवाभिजातो जन ।

स्वामिनि दुर्लभा भवति भवन्त्यसवो ध्रियमाणा हीहितवो लोके ।
दुःखदग्धाना च भूतिरमङ्गला चाप्रशस्ता च निरूपयोगा च
भवति ।

औरसदर्शनं हि यौवनशोकस्य ।

य च किल शोकं समभिभवति, तं कापुरुषमाचक्षते शास्त्रविद् ।
स्त्रियो हि विषयं शुचाम् ।

रूपिरचपलः, कविरमत्सरः, वणिगतस्करः, राजसूनुरदुर्विनी-
तश्च जगति दुर्लभः ।

प्रतापसहाया हि सत्त्ववन्तः ।

पिशाचानामिव नीचात्मना चरितानि छिद्रप्रहारीणि प्रायशो
भवन्ति ।

सोऽयं कुरङ्गकैः कचग्रहः केसरिणः ।

हरिणार्थमतिहेषणः सिंहसभारः ।

तृणानामुपरि कर्तिं कवचयन्त्याशुशुक्षणयः ।

न हि कुलशैलनिबहवाहिनो वायवः सनद्धन्त्यनितरले तूलराशौ ।

न वा सुमेरुवप्रणयप्रगल्भा दिक्करिणः परिणमन्त्यर्णायसि
वल्मीके ।

करिण इव करीरः कौमलमपि कबलयतः कृतान्तस्य कः परिपन्थी

नन्वाश्वेवास्त्रमुपगतवत्यपि त्रिभुवनचूडामणौ सवितरि वेधसा-
द्विष्टः मत्पथशत्रोरन्धकारस्य निग्रहाय ग्रहपण्डविहारकह-
रिणाधिप. शशी ।

विनयविधायिनि भग्रेऽपि चाङ्कुशे विद्यत एव व्यालवारणस्य
विनयाय सकलमत्तमातङ्गकुम्भस्त्रलस्त्रिशिरोभागाभिदुरः
स्वरत्तर. केसरिनस्तरः ।

छत्रच्छायान्तरितरवयो विम्भरन्त्यन्यं तेजस्विनं वडवियः ।
द्वयमेव च चतु.मागरसभूतस्य भूतिसंभारस्य भाजनं प्रतिप-
क्षदाहि दारुणं वडवामुखं वा महापुरुषहृदयं वा ।
न च म्वप्रदृष्टनष्टेनैव क्षणिकेषु शरीरेषु निवर्तन्ति बन्धुबुद्धि
प्रबुद्धाः ।

स्यापिनि यशमि शरीरधीर्वीराणाम् ।
अनवरतमज्ज्वलिततेज.प्रसरभास्वरस्वभाव च मणिप्रदीपमिव क-
लुषः कज्जलमलो न स्पृशत्येव तेजस्विनं शोकः ।

मर्वथा लज्जातन्तुच्छटाच्छिदुराम्बुच्छा. प्रीतय. प्राणिनाम् ।
तत्त्वदर्शिन्यो न हि भवन्त्यविदग्धाना धियः ।

वालविद्याः सन्तु महतामुपकृतयः ।
मैत्रा च प्रायः कार्यज्यपेक्षिणी क्षोणीभृताम् ।

पर्यायान्नरित दाम्यमनुतिष्ठन्ति मुहुरः ।

सकलजगदुत्तापनपटवोऽपि शिशिरायन्ते त्रिभुवननयनानन्दकरे

कमलाकरे करास्तिग्मतेजस ।

सज्जनमाधुर्याणामभृतदाम्यो दश दिश ।

सेवाभारवो हि सन्त ।

प्रबलपङ्क इव सर्वमधस्तान्नयति दारुणो दासशब्द ।

आत्मार्पण हि महताममूलमन्त्रमय वशीकरणम् ।

प्रायश्चिद्व्यस्य जनयति मुह्यदपि दृष्टो भृशमाश्वासम् ।

अभिगमनीयाश्च गुणा सर्वस्य ।

भगवती वैधेयेऽपि धर्मगृहिणी गरिमाणभापादयति प्रव्रज्या ।

अलोह खलु सयमनपाश सौजन्यमभिजातानाम् ।

अलकारो हि परमार्थत प्रभवता प्रथयातिशय ।

किं नाम नालोक्यते जगति जीवद्भिरद्भुतम् ।

उपयोग तु न प्रीतिर्विचारयति ।

सर्वसत्त्वानुकम्पिनी प्राय प्रव्रज्या ।

ऋणाकुलगृह च भगवत शक्यमुने शासनम् ।

प्राणरक्षणाच्च न पर पुण्यजात जगति गीयते जनेन ।

साधुजनश्च सिद्धक्षेत्रमार्तवचसाम् ।

अबलाना हि पतिरपत्य बावलम्बनम् ।

शोको हि नाम पर्याय पिशाचस्य ।

सर्वमाक्षिणी निमोल्य सोढव्यममूढेन मर्त्यधर्मणा ।

पुरातन्य स्थितय एता केन शक्यन्तेऽन्यथाकर्तुम् ।

जगति सर्वजन्तुजीवितोपहारपातिनी मंचरति श्रुति चण्डिका
यमाज्ञा ।

तृप्तिमशिक्षिता च भगवतः सयम्भूतभुजो बुभुक्षा मृत्योः ।

अतिद्रुतवाहिनी चानित्यतानदी ।

सर्वमात्मनोऽनीश्वरं विश्वं नश्वरम् ।

अस्खिलमनोज्वरप्रशमनकारणं हि प्रव्रज्या ।

दशकुमारचरितम् ।

जलबुद्बुदसमाना विराजमाना मंपत् तटिल्लतेव सहसैवादेति,
नश्यति च ।

निखिलं दैवायत्तमेवावधार्य कार्यम् ।

लोके पण्डिता अपि दाक्षिण्येनाकार्यं कुर्वन्ति ।

सुहृदामकथ्यं च किमस्ति ।

धर्मपूते च मनसि नभसीव न ज्ञातु रजोऽनुपज्यते ।

कोऽतिवर्तते दैवम् ।

स्वदेशो देशान्तरमिति नेयं गणना विदग्धस्य पुरुषस्य ।

अवज्ञासोदर्यं दारिद्र्यम् ।

नान्यत्पापिष्ठतममात्मत्यागात् ।

आत्मानमात्मनानवसाधैवोद्धरन्ति सन्तः ।

न ह्यलमतिनिपुणोऽपि पुरुषो नियतिलिखिता लेखामतिकमितुम् ।
 शीलं हि मदोन्मादयोरमार्गेणाप्युचितकर्मन्वेव प्रवर्तनम् ।
 आकल्पसारो हि रूपाजीवाजनः ।
 केन देवो मातरिश्वा बद्धपूर्वः ।
 स्त्रियश्चोपधीनामुद्भवक्षेत्रम् ।
 क्व सचेतनं सिद्धमभिक्रामयमाना नाभिनन्दति ।
 अचिन्त्यो हि मणिमन्त्रौषधीना प्रभावः ।
 शत्रुवधो मित्ररक्षा च करणीयमेव ।
 किं हि बुद्धिमत्प्रयुक्तनाभ्युपैति शोभाम् ।
 एष खलु क्षत्रधर्मः, यद्बन्धुरबन्धुर्वा दुष्टो निरपेक्षनिष्ठाः ।
 स्त्रीधर्म एष, यददुष्टस्य दुष्टस्य वा भर्तुर्गतिर्गन्तव्येति ।
 राजाचमानितदैवो दण्डं स्पृशति ।
 नृशसो वेशः ।
 नान्त्यदाराणामननुशुणदाराणां वा सुखं नाम ।
 सेवमाकृतिर्न व्यभिचरति शीलम् ।
 अविमृश्यकारिणा हि नियतमनेका पतन्त्यनुशयपरम्पराः ।
 दौर्भाग्यं नाम जीवन्मरणमेवाङ्गनानाम् ।
 पतिरेकदैवतवनितानाम् ।
 सैषा मज्जनाचरिता सरणि, यदणीयसि कारणेऽनणीयानादरं
 सदृश्यते ।

इह जगति हि न निरीहदंदिनं श्रियः संश्रयन्ते ।
 श्रेयांसि च सकलान्यनलसानां हस्ते नित्यसांनिध्यानि ।
 न च निषेधनीया गरीयसां गिरः ।
 बुद्धिहीनो हि मूढस्त्युच्छिद्यतोऽपि परैरध्याख्यमाणमात्मानं न
 चेतयते ।
 न चावज्ञातस्याजा प्रभवति प्रजानां योगशेमाधानाप ।
 दिव्य हि चक्षुः सूतमवद्भविष्यत्सु व्यहितविप्रकृष्टादिषु च
 विषयेषु शास्त्रं नामाप्रतिहतवृत्ति ।
 अविश्वास्यता हि जन्ममूर्धिरलक्ष्म्याः ।
 न हि मुनिरिव नरपतिरुपशमरतिरभिभवितुमलमरिकुल्म् ।
 दैव्या शक्तेः पुरो न बलवती मानवी शक्ति ।

तिलकमञ्जरी ।

ममप्राण्यपि कारणानि न प्राग्जन्मजनितकर्मोदयक्षणनिरपेक्षाणि
 फलमुपनवन्ति ।
 धार्मिकजनानुवृत्त्यभिमुखानि हि भवन्ति सर्वदा धर्मतत्त्ववेदिनां
 हृदयानि ।
 केवलममूर्धनिजनो विभवानाम् ।
 विषयोपभोगगृध्रवो हि धनान्युपाददते ।

केवल कर्तव्येषु दृढमप्रमादिना भवितव्यम् ।

आलोचितव्यं च सम्यक्प्रज्ञया प्रस्तावोचितमनुष्ठानम् ।

प्रज्ञोद्यमावरणिमन्थाविव हविर्भुज पितरौ कार्यसिद्धे , तौ हि

पुरुषव्यापारानुगृहीतौ, नास्ति तद्वस्तु, यन्न साधयत ।

कर्तव्यं च किमपि कालोचितमकृतकालक्षेपेण ख्याते सुखस्य

चामुष्मिकस्य साधक कुशलमनुष्ठानम् ।

न हि त्र्यम्बकजटाकलापमन्तरिक्षं वा विहाय क्षीणोऽपि हरिण

लक्ष्मा क्षितौ पदं बध्नाति ।

सभवन्ति च भवार्णवे विविधकर्मवशवर्तिना जन्तूनामनेकशो

जन्मान्तरजातसबन्धैर्बन्धुभिः सुहृद्भिरर्थैश्च नानाविधैः सार्ध-

मबाधिताः पुनस्ते सबन्धाः ।

स्मरणानि चात्यन्तविस्मयकराणि पूर्वजाते ।

सेवकाश्च फलप्राप्तिकामाः प्रथममुपचारेण गृहीतवाक्यं परि

ग्रहलोकमावर्जयन्ति, ततस्तेन कृतपक्षपरिग्रहेण ग्राहितस-

बन्धाः प्रभूणामसक्तमात्मसक्तिमुपदर्शयन्ति ।

सुचिरकालसंचितेन सततानुगामिना सद्भृत्येनेन शुभकर्मणा

कृतरक्षाणां महापुरुषाणां सर्वदापि दूरवर्तीन्धेव दुरितानि ।

विवेकिना विचारणीयं वस्तुतत्त्वम्, नोऽज्ञितव्यो निजावष्टम्भः,

स्तम्भनीयं मनः ।

सततमचलप्रकृतिना हि पुरुषेण भवितव्यम् ।

व्यक्तम्, जगत्यदृष्टवशाद्विज्ञानगुणसपद्मिरप्यसुलभा स्वरूप-
गुणैरपि सुभाषा प्रसिद्धयो भवन्ति ।

प्रथितगुणस्थानस्थितस्यासतोऽपि हि माहात्म्यमाविर्भवति ।

पद्मिनीदलेत्सङ्गसङ्गी जलविन्दुरपि मुक्ताफलद्युतिमालम्बते ।

मृगाङ्गविम्बचुम्बी कलङ्कोऽप्यलकारसरणिं धत्ते ।

कूरङ्गलोचनालोचनलब्धपदमङ्गनमपि मण्डनमथते ।

अहो विरसता ससारस्थिते ।

अहो विचित्रता कर्मपरिणतीनाम् ।

अहो यदृच्छाकारितायामभिनिवेशो विधे ।

अहो महुरस्वभावता विभवानाम् ।

सर्वथातिगहनो बलीयानेष ससारमौह ।

अदृष्टपारे ससारे महुरस्वभावेषु विभवादिषु सर्वभावेषु कर्म
परतन्त्राणां प्राणिनां सर्वमपि भवति ।

महिमानमिच्छता पुरुषेण पूर्वं वयम्यपूर्वा सर्वापि परयोषि
त्प्रायशो न बहु भाषणीया ।

को हि जानाति सम्यग्देवगतिम् ।

अविरुद्धो हि राजकन्याजनस्य स्वश्वरविधि ।

किं करोतु सततमवहितोऽपि पुरुषश्छन्नवपुषा प्रकृत्यैव मायिनाम् ।

यदेव गुरव किञ्चिदादिशन्ति, यदेव कारयन्ति कृत्यमकृत्य वा,

तदेव निर्विचारैर्कर्तव्यम्, विचारो हि तद्वचनेष्वनाचारो महान् ।

कुटिलस्वभावा स्त्रिय ।

निसर्गसरल पुरुषवर्ग ।

क्रमागतो महापुरुषमार्गो कुलाभिमानिभिरत्याज्य ।

स्वदारपरिपालनकर्म गृहमेधिना धर्म ।

पश्य दुरात्मनो दैवस्य गतिम् ।

प्रनष्टजीविताना दुर्घट पुन प्राणनम् ।

अहो निरवधिप्रचारो विधि ।

नास्त्यगोचर पुराकृतकर्मणाम् ।

अशक्यप्रतीकारा कृतान्तशक्ति ।

अव्याहता गति सर्वत्र भवितव्यताया ।

इह हि ससारसञ्चानि समासादितावतार स्वभावविमलोऽपि

जन्तुरेकैव जन्मनि दशावशेन दीपाङ्कुर इवानेकानि

रूपान्तराण्यनुभवति ।

सुदूरमपि विषण्णेन धीमता तदेव चिन्त्य वस्तु, यदुपायसाध्यम् ।

अहो विचित्रता कार्यपरिणते ।

उद्दामचारिणा सकलजनधनप्राणचौरेण चौरेणेव पृष्ठत प्रेरिता

कृतान्तहतकेन सर्वतो धावमाना क नाम न पद कुर्वन्ति

विपद ।

को हि नाम कुलवधूजन प्राकृतस्यापि पत्युरपगमे गमयति

गृहीतजीवनो जन्म ।

पक्त्रापि दिवसे यान्यनीतानि, तान्यपि स्मर्तुमखिलान्यशक्यानि ।

गद्यचिन्तामणिः ।

इय हि म्वभावसरलनिजहृदयजनिता सर्वविश्वासिता विश्वान
र्थरुन्द ।

क्षमापतय शैल्यपा इव मन्त्रिषु नाटयन्ति विस्त्रम्भम्, न तु
बध्नन्ति मनसा ।

मर्थायमनर्थानुदन्धी परिहृतनिखिलतरव्यापार पद्मललोच
नायामत्यामङ्ग ।

फलन्ति च सकलमुवनमहर्नायतपसामवितथयचसामत्रभवता
मृषीणामाशिष ।

यश्च समुपस्थिताया निपदि विषादम्य परिग्रह मोऽय चण्डा
तपचकितस्य दावहुतमुजि पात ।

मसृतौ हि नियोग सयोगिना नियोगेन भविता ।

न हि पुराट्टतानि पुरुषै पौरुषेण शक्यन्ते निवारयितुम् ।

न हि चेतयमाना गानिन परश्यामन शिरसा धारयन्तो बहन्ति
जीवितम् ।

मरुलमुवनाधिपत्योपमोगसुखितमपि दु खयति हि पारतन्त्र्यम् ।

निश्चमरापतयो ह्यतिशयितविश्वदेवताशक्तम् ।

प्रतिपद्यत एव प्रयत्नोऽपि ।

किमस्ति मस्तकमणिं फणिपतेरपदत्तुं समर्थो जनः ।

को नाम पञ्चजनः पञ्चाननस्य यदनादाभिषमाप्तुमभिलषति ।

दारिद्र्यादपि धनार्जने, तस्मादपि उद्रक्षणे. ततोऽपि तत्पारिष्ये

परिक्षेशः सहस्रगुणः प्राणिनाम् ।

पाटितानेकमटां करिषटां हरिरेक एव किं न विपद्यति ।

कथं तदायरहितं धनमव्ययं स्यात् ।

शश्वदुपभोगे गिरिरपि नश्यति ।

वीतवित्ततायाश्च किमपरमरुंतुदम् ।

असुमृतां हि दारिद्र्यमसुभिर्पुक्तं मरणम् ।

रिक्तम्य न वचो जीवति ।

धनोपचये तु लोकद्वयोचितपुरुषार्थोऽप्यप्रार्थेत एव स्वयमायाति ।

सर्वकषनिपादादविषया विपदपरा का भवेत् ।

घृतिमन्तो हि निजोपान्तगतां पीडामेव पीडयन्त परपीडामपि

विभजेरन् ।

न हि कौवेरककुमि कुमुदबन्धोरुदयानुबन्ध. ।

इदं हि संसारिणां सांसारिकप्रसूतिजातेष्वरुंतुदं दुर्जातम् .

यदात्मसंभवानामात्माभिर्वर्द्धितानां च कन्यानामन्येन केना-

प्यहृष्टपूर्वेण घटनम् ; तस्मादप्यनुरूपवरान्वेषणम् ; ततोऽपि

मनसापि वैपरीत्य राजनि चिकीर्षता चिन्तासमसमयभाविनी
विषत् ।

पार्थिवविरुद्धमध्वान सुधिय के नाम वगाहन्ते ।

किंकरा खलु नरा देवतानाम् ।

सोऽय पाशदर्शनभयपलायितस्य फ्राणिनि पद-वास ।

सर्वदा सलिलबुद्बुदसहचरा न सन्ति चिरावस्थायिन ससार-
विभ्रमा ।

तरुतलपुञ्जिता पर्णराशय इव प्रबलपवनपरिस्पन्देन मुकृतप
रिक्षयेण तत्क्षण एव नश्यन्ति सगता सपद ।

कथमपि काल कचिदवस्थितिभाजोऽप्यायुष क्षय एव नियत ।

न हि प्रतिकृतिसव्यपेक्षा प्रेक्षावतामुपकृतय ।

शास्त्रावगमस्य प्रयोजन पुसा हेयोपादेयपरिज्ञानस्वरूपपुरुषार्थ
सिद्धि ।

दुर्लभा खलु हेयोपादेयपरिज्ञानफला शास्त्रावगतीर्निश्चिन्वाना
विपश्चित ।

हितमहित च नावगच्छत्यतुच्छधियामपि योवने निर्याजमदम
धुपानमत्तेव चित्तवृत्ति ।

खलजनरुण्टफलिर्लङ्घिता खलु महीभृतामास्वानमण्डपोद्देशा ।
सदेशगत शश कुञ्जरातिशार्थी ।

प्रायेण प्राणभृता भागधेयविधेये सत्यपि शुभोदये सहायता तत्र

प्रतिपद्यत एव प्रयत्नोऽपि ।

किमस्ति भक्तकर्मणि फणिपतेरपहर्तु समर्थो जन ।

को नाम पञ्चजन पञ्चाननस्य वदनादामिपमाप्तुमभिलषति ।

दारिद्र्यादपि धनार्जने, तस्मादपि तद्रक्षणे. ततोऽपि तत्परिक्षये

परिक्षेश सहस्रगुण प्राणिनाम् ।

पाटितानेकभटा करिषटा हरिरेक एव किं न विघटयति ।

कथ तदायरहित धनमव्यय स्यात् ।

शश्वदुपभोगे गिरिरपि नश्यति ।

वीतवित्ततायाश्च किमपरमरुतुदम् ।

अमुमृता हि दारिद्र्यमसुभिर्युक्त मरणम् ।

रिक्तम्य न वचो जीवति ।

धनोपचये तु लोकद्वयोचितपुरुषार्थोऽप्यप्रार्थित एव स्वयमायानि ।

मर्वकपविषादादविषहा विपद्परा का भवेत् ।

धृतिमन्तो हि निजीपान्तगता पीडामेव पीडयन्त परपीडामपि

विभजेरन् ।

न हि कौबेरककुभि कुमुदमन्धोरुदयानुमन्ध ।

इद हि ससारिणा सासारिकप्रसूतिजातेष्वस्तुद दुर्जातम् .

यदात्मसभवानामात्माभिर्वाद्धिताना च कन्यानामन्येन केना-

प्यदृष्टपूर्वेण घटनम्, तस्मादप्यनुरूपवरान्वेषणम्, ततोऽपि

सुखासिकाचिन्तनम् ।

प्रतिनियतसामर्थ्या हि पदार्थाः ।

अचिन्त्यानुभाव हि भवितव्यम् ।

म्यातव्य हि निदेशे देशाधिपते ।

प्रज्ञापरिबर्हविरहिता हि पराक्रमा न क्रमन्ते क्षेमाय ।

अचितथवचसो हि मुनयः ।

किमिदमाधुनिकमावश्यकैः कर्मणि सकलकर्मकर्मठानां पुरुषाणां
कचिदटनम्, पुनर्यटनं च ।

न शाम्यति कर्मोपशमादृते दुर्मोचोऽयं रागरोगः ।

रागान्धो ह्यखिलेन्द्रियेणाप्यदर्शनादन्धादपि महानन्धः ।

विकारहेतौ सति मनश्चेद्विक्रियते, विद्याम्पूर्तिं किमर्थिका ।

एचिदस्वानपातिनो जनम्य याथात्म्यमवद्योतयितुं हि विद्याक्लेशः ।

जीवता जगति किं नाम न श्राव्यं श्रोतव्यम् ।

परिषन्धिजनगृह्यां खलु निरगृह्यां पुरन्ध्यं पुमासश्च ।

उग्रतरव्यसनवार्थिवर्धनेन्दुं खलु वार्द्धकम् ।

को नाम वराको जनः परहितपरैराख्याते वचसि वेमुख्यमुद्ब्रह्मति ।

को नाम पादपस्कन्धमध्यासीनः परशुना मूर्खस्तन्मूलमुन्मूलयेत् ।

को वा तरिप्यन्वारिधिं बहित्रेण तत्रैव जालमञ्छिच्छद्वाणि
जनयेत् ।

को वा पिपासुं पानीयचषकं पापं पासुपूरैः पूरयेत् ।

कश्च वा धेनोरापीनभारेण क्षीरम्यन्क्षतं क्षुरेण पातकं सपादयेत् ।

गतानुगतिकः खलु लोकः ।

उपार्जितमपि दुष्कृतं मुकृतिसमागमो हि गमयेत् ।

इदं हि जगति लाभमिच्छतो मूलच्छेदः ।

नियोगतश्चेद्भोगानां वियोगः, स्वयं त्यागात्मिकमिति लोकाऽय
विमेति ।

यतोऽभ्युदयनिःश्रेयससिद्धिः, स धर्मः । *

अंधेष्वतिमात्रलोलुपता लोरुद्वयेऽप्यात्मनः कृत्स्नव्यसननिद्रा-
नतया निराकरणीया ।

जगति जातेष्वजातमृतयः के नाम ।

वासवदत्ता ।

अनिष्टोद्भावनरसोत्तरं हि भवति खलु हृदयम् ।

असता हृदि प्रविष्टो दोषलवः करालायते ।

न च सचेतना विसदृशमुपदिशन्ति ।

अहो दुरतिक्रमा कालगति ।

सर्वथा न कश्चिद्गोचरो भवितव्यानाम् ।

न सर्वैः सर्वं कार्यमेव करोत्यसारे संसारे ।

कादम्बरी ।

अकारणाविष्कृतवैरदारुणा

दसज्जनालक्ष भय न जायते ।

विष महाहेरिव यस्य दुर्वच

सुदु सह मनिहित सदा मुखे ॥ १ ॥

कट्ट कणन्तो मलदायका खला

स्तुदन्त्यल बन्धनशृङ्खला इव ।

मनन्तु साधुध्वनिभि पदे पदे

हरन्ति सन्तो मणिनूपुरा इव ॥ २ ॥

हर्षचरितम् ।

मन्ति श्वान इवासख्या चातिभाजो गृहे गृहे ।

उत्पादका न बहव कवय शरमा इव ॥ १ ॥

अन्यवर्णपरावृत्त्या अन्यचिह्ननिगूहनै ।

अनाख्यात सता मध्ये कविश्रौरो विभाव्यते ॥ २ ॥

सायिणि नलिने लक्ष्मी दिवसो निदघाति दिनकरप्रभवाम ।

अनपेक्षितगुणदोष परोपकार सता व्यसनम् ॥ ३ ॥

माधूनामुपकर्तुं लक्ष्मीं द्रष्टुं विहायसा गन्तुम् ।

न कुतूहलि कस्य मनश्चरितं च महात्मनां श्रोतुम् ॥ ४ ॥

अरुण इव पुरःसरो रविं पवन इवातिजवो जलागमम् ।

शुभमशुभमथापि वा नृणां कथयति पूर्वनिदर्शनोदयः ॥ ५ ॥

नियतिर्विधाय पुंसां प्रथमं सुखमुपरि दारुणं दुःखम् ।

कृत्वालोकं तरला तडिदिव वज्रं निपातयति ॥ ६ ॥

मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च ।

युगे युगे व्यतीतानि कस्य ते कस्य वा भवान् ॥ ७ ॥

विहग कुरु दृढं मनः स्वयं त्यज शुचमास्व विवेकवर्त्मनि ।

मह कमलसरोजिनीश्रिया श्रयति सुमेरुशिरो विरोचनः ॥ ८ ॥

द्वीपोपगीतगुणमपि ममुपार्जितरत्नरागिसारमपि ।

पोतं पवन इव विधिः पुरुषमक्राण्डे निपातयति ॥ ९ ॥

अङ्गनवेदी वसुधा कुल्या जलधिः स्थली च पातालम् ।

वल्मीकश्च सुमेरुः कृतप्रतिज्ञस्य वीरस्य ॥ १० ॥

सहसा संपादयता मनोरथप्रार्थितानि वस्तूनि ।

दैवेनापि क्रियते भव्यानां पूर्वमेवेव ॥ ११ ॥

विद्वज्जनसंपत्क्रौं नष्टेष्टजातिदर्शनाभ्युदयः ।

कस्य न सुखाय भवने भवति महारत्नलालमश्च ॥ १२ ॥

तिलकमञ्जरी ।

वन्धास्ते कवय काव्यपरमार्थविशारदा ।
 विचारयन्ति ये दोषान्गुणाश्च गतमत्सरा ॥ १ ॥
 वार्योऽनार्य स निर्दोषे य काव्याध्यनि सर्पताम् ।
 अग्रगामितया कुर्वन्विघ्नमायाति सर्पताम् ॥ २ ॥
 स्वादुता मधुना नीता पशूनामपि मानसम् ।
 मदयन्ति न यद्वाच किं तेऽपि कवयो भुवि ॥ ३ ॥
 काव्य तदपि किं वाच्यमवाञ्छि न करोति यत् ।
 श्रुतमात्रमभिन्नाणा वक्त्राणि च गिरासि च ॥ ४ ॥
 उत्पतन्त्यज्वद्योम केचित्प्राप्तपदत्रया ।
 विशन्त्यन्ये प्रबन्धेऽपि लब्धे बलिरिव क्षितिम् ॥ ५ ॥
 रुषादमनेव श्यामेन मुखेनाधोमुखेक्षण ।
 काव्यहेम्नो गुणान्वाक्ति कलाद इव दुर्जन ॥ ६ ॥
 वर्णयुक्ति दधानापि स्निग्धाञ्जनमनोहराम् ।
 नातिश्लेषघना श्लाघा कृतिर्लिपिरिवाश्नुते ॥ ७ ॥
 तव राजहस हसीदर्शनमुदितस्थ विन्मृतो नूनम् ।
 सरसिजघनप्रवेश समयेऽपि विलम्बसे तेन ॥ ८ ॥
 क्षुण्णोऽपि रोहति तरु क्षीणोऽप्युपचीयते पुनश्चन्द्र ।
 इति विमृशन्त सन्त सतप्यन्ते न विधुरेषु ॥ ९ ॥

गद्यचिन्तामणिः ।

ज्ञेहप्रयोगमनपेक्ष्य दशा च पात्र
 युन्वस्तमासि सुजनापररत्नदीप ।
 मार्गप्रकाशनकृते यदि नाभविष्य-
 त्मन्मार्गगामिजनता खलु नाभविष्यत् ॥ १ ॥
 त्यक्तानुवर्तनतिरस्करणौ प्रजाना
 श्रेय पर च कुरुतोऽमृतकालकूटौ ।
 तद्वत्सदन्यमनुजावपि हि प्रकृत्या
 तस्मादपेक्ष्य किमुपेक्ष्य किमन्यमेति ॥ २ ॥

वासवदत्ता ।

भवति सुभगत्वमधिकं विस्तारितपरगुणस्य सुजनस्य ।
 वहति विकासितकुमुदो द्विगुणरुचिं हिमकरोद्द्योत ॥ १ ॥
 विषपरतोऽप्यतिविषम खल इति न मृपा वदन्ति विद्वांस ।
 यदय नकुलद्वेषी स कुरुद्वेषी पुन पिशुन ॥ २ ॥
 अतिमलिने कर्तव्ये भवति खलानामतीव निपुणा धी ।
 निमिरे हि काँशिराना रूप प्रतिपद्यते दृष्टि ॥ ३ ॥
 हस्त इव भूतिमलिनो यथा यथा लङ्घयति खल सुजनम् ।

दर्पणमिव त कुरुते तथा तथा निर्मलच्छायम् ॥ ४ ॥
 विध्वस्तपरगुणाना भवति खलानामतीव मलिनत्वम् ।
 अन्तरितशशिरुचामपि सलिलमुच्चा मलिनिमाभ्यधिक. ॥ ५ ॥
 अविदितगुणापि मत्कविफणितिः कर्णेषु वमति मधुधाराभ् ।
 अनधिगतपरिमलापि हि हरति दृशं मालतीमाला ॥ ६ ॥
 गुणिनामपि निजरूपप्रतिपत्ति परत एव संभवति ।
 स्वमाह्निमदर्शनमक्षणोर्मुकुरतले जायते यस्मान् ॥ ७ ॥

॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

चतुर्थो भागः ॥

॥ श्रीः ॥

॥ साहित्यरत्नमञ्जूषा ॥

रघुवंशः ।

हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः द्यामिक्कापि वा ॥ १. १० ॥

महत्सगुणमुत्त्वष्टुमादत्ते हि रमं रविः ॥ १. १८ ॥

मंततिः शुद्धवंस्या हि परत्रेह च शर्मणे ॥ १. ६० ॥

प्रतिबध्नाति हि श्रेयः पूज्यपूजान्यतिक्रमः ॥ १. ७९ ॥

भक्तचोपपन्नेषु हि तद्विधानां

प्रमादचिह्नानि पुरःफलानि ॥ २. २२. ॥

न पादपोन्मूलनशक्ति रंहः

शिलोच्चये मूर्च्छति मारुतम्य ॥ २. ३४ ॥

शम्भेण रश्म्यं यदशक्परक्षं

न तद्यशः शम्भृतां क्षिणोति ॥ २. ४० ॥

अल्पम्य हेतोर्वहु हातुमिच्छ-

न्विचाग्मूढः प्रतिभामि मे त्वम् ॥ २. ४७ ॥

महीतलस्पर्शनमात्रभिन्न

मृद्ध हि राज्य पदमैन्द्रमाहु ॥ २. ५० ॥

म्यातु नियोक्तुर्न हि शक्यमग्रे

विनाश्य रक्ष्य स्वयमक्षतेन ॥ २. ५६ ॥

सबन्धमाभाषणपूर्वमाहु ॥ २. ५८ ॥

क्रिया हि वस्तूपहिता प्रसीदति ॥ ३. २० ॥

पथ श्रुतेर्दर्शयितार ईश्वरा

मलीमसामाददते न पद्धतिम् ॥ ३. ४६ ॥

पद् हि सर्वत्र गुणैर्निधीयते ॥ ३. ६२ ॥

मणिपातप्रतीकार सरम्भो हि महात्मनाम् ॥ ४. ६४ ॥

आदान हि विसर्गाय सता वारिमुचामिव ॥ ४. ८६ ॥

मूये तपत्यावरणाय दृष्टे

कल्पेत लोकम्य कथ तमिस्रा ॥ ५. १३ ॥

पर्यायपीतम्य सुरैर्हिमाशो

कलाक्षय श्लाघ्यतरो हि वृद्धे ॥ ५. १६ ॥

निर्गलिताम्बुगर्भ

शरद्धन नार्दति चातकोऽपि ॥ ५. १७ ॥

उष्णत्वमन्यातपसप्रयोगा

च्छंत्य हि यत्सा प्रकृतिर्जलम्य ॥ ५. ५४ ॥

नश्रत्तताराग्रहसकलापि

ज्योतिष्मती चन्द्रमसैव राशि ॥ ६. २२ ॥

भिन्नरुचिर्हि लोक ॥ ६. ३० ॥

न हि प्रफुल्ल सहकारमेत्य

वृक्षान्तरं काङ्क्षति पट्टपदालि ॥ ६. ६९ ॥

रत्न समागच्छतु काञ्चनेन ॥ ६. ७९ ॥

मनो हि जन्मान्तरस्रगतिजम् ॥ ७. १५ ॥

धूमो निवर्त्येत समीरणेन

यतन्तु कक्षन्तत एव वह्नि ॥ ७. ५५ ॥

पवनाग्निसमागमो ह्यय

महित ब्रह्म यदस्मतेजसा ॥ ८. ४ ॥

ननु तैलनिषेकमिन्दुना

सह दीपार्चिरुपैति मेदिनीम् ॥ ८. ३८ ॥

पतिकारविधानमायुष

मति श्रेणे हि फलाय कल्पते ॥ ८. ४० ॥

अभितप्तमयोऽपि मार्दव

भजते कैव कथा शरीरिषु ॥ ८. ४३ ॥

विषमप्यमृत कचिद्भवे-

दमृत वा विषमीश्वरेच्छया ॥ ८. ४६ ॥

धिगिमा देहभृतामसारताम् ॥ ८. ५१ ॥

वसुमत्या हि नृपा कलत्रिण ॥ ८. ८३ ॥

परलोकजुषा स्वकर्मभि-

र्गतयो भिन्नपथा हि देहिनाम् ॥ ८ ८५ ॥

स्वजनाशु किलातिसतत

दहति प्रेतमिति प्रचक्षते ॥ ८. ८६ ॥

मरण प्रकृति शरीरिणा

विकृतिर्जावितमुच्यते बुधे ।

क्षणमप्यवतिष्ठते श्वस-

न्यदि अन्तुर्ननु लाभवानसौ ॥ ८. ८७ ॥

अवगच्छति मूढचेतन

पियनाश हृदि शल्यमर्षितम् ।

स्मिरधीस्तु तदेव मन्यते

कुशलद्वारतया ममुद्धृतम् ॥ ८ ८८ ॥

म्वशरीरशरीरिणावपि

श्रुतसयोगविपर्ययौ यदा ।

विरह किमिवानुतापये-

द्वद चाक्षैर्विपर्ययैर्विपश्चिताम् ॥ ८ ८९ ॥

द्रुमसानुमता किमन्तर

यदि वायौ द्वितयेऽपि ते चला ॥ ८ ९० ॥

अपथे पदमर्षयन्ति हि

श्रुतवन्तोऽपि रजोनिमीलिता

यशोवनाना हि यशो गरीय ॥ १४. ३५ ॥
छाया हि भूमे शशिनो मलत्वे-

नारोपिता शुद्धिमत्. प्रजाभि ॥ १४. ४० ॥
अमर्षण शोणितकाङ्क्षया किं

पदा स्पृशन्त दशति द्विजिह्वः ॥ १४. ४१ ॥
आज्ञा गुरूणा ह्यविचारणीया ॥ १४. ४३ ॥

त्राणाभावे हि शापाला कुर्वन्ति तपसो व्ययम् ॥ १५. ३ ॥
धर्मसरक्षणार्थैव प्रवृत्तिर्भुवि शार्ङ्गिण ॥ १५ १४ ॥

समुखीनो हि जयो रन्ध्रप्रहारिणाम् ॥ १५ १७ ॥
प्रह्वेष्वनिर्वन्धरुषो हि सन्त ॥ १६. ८० ॥

वयोरूपविभूतीनामेकैक मदकारणम् ॥ १७. ४३ ॥
न हि सिहो गजाम्बन्दी भयाद्रिरिगुहाशय ॥ १७ ५० ॥

अम्बुगर्भो हि जीमूतश्चातर्करभिनन्दते ॥ १७ ६० ॥
सकृद्विमानपि हि प्रयुक्त

माधुर्यमीष्टे हरिणान्ग्रहीतुम् ॥ १८ १३ ॥

सुखोपरोधि

वृत्त हि राज्ञामुपरुद्धवृत्तम् ॥ १८ १८ ॥

म्वाद्भिस्तु विषयैर्हतस्ततो

दु खमिन्द्रियगणो निवार्यते ॥ १९ ४० ॥

त्पुष्पान्ति लोके विपरीतमर्थम् ॥ ३ ६३ ॥

काठिना खलु स्त्रिय ॥ ४ ५ ॥

स्वजनस्य हि दुःखमप्रतो

विवत्तद्वारमिवोपजायते ॥ ४ २६ ॥

दयितास्वनस्थित नृणा

न खलु प्रेम चल सुहृज्जने ॥ ४ २८ ॥

अशनेरमृतम्य चोभयो-

र्वशिनश्चाम्बुधराश्च योनय ॥ ४ ४३ ॥

प्रियेषु सौभाग्यफला हि चारुता ॥ ५ १ ॥

पद सहेत भ्रमस्य पेशल

शिरीषपुष्प न पुन पतत्रिण ॥ ५ ४ ॥

क ईप्सितार्थस्विरनिश्चय मन

पयश्च निम्नामिमुख प्रतीपयेत् ॥ ५ ५ ॥

न पटपदश्रेणिभिरेव पङ्कज

सशैवलासङ्गमपि प्रकाशते ॥ ५ ७ ॥

न धर्मवृद्धेषु वय समीक्ष्यते ॥ ५ १६ ॥

भवन्ति साम्येऽपि निविष्टचेतसा

वपुर्विशेषेष्वतिगौरवा क्रिया ॥ ५ ३१ ॥

शरीरमाद्य खलु धर्मसाधनम् ॥ ५ ३३ ॥

प्रसारयेत्पन्नगरलसूचये ॥ ५. ४३ ॥

न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत् ॥ ५. ४५ ॥

मनोरथानामगतिर्न विद्यते ॥ ५. ६४ ॥

अपेक्ष्यते साधुजनेन वैदिकी

श्मशानशूलस्य न यूपसक्रिया ॥ ५. ७३ ॥

अलोकसामान्यमचिन्त्यहेतुकं

द्विषन्ति मन्दाश्चरितं महात्मनाम् ॥ ५. ७५ ॥

न कामवृत्तिर्बचनीयमीक्षते ॥ ५. ८२ ॥

न केवलं यो महतोऽपभाषते

शृणोति तस्मादपि यः स पापभाक् ॥ ५. ८३ ॥

क्लेशः फलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते ॥ ५. ८६ ॥

स्त्री पुमानित्यनास्यैषा वृत्तं हि महितं सताम् ॥ ६. १२ ॥

क्रियाणां सत्तु धर्म्याणां सत्पत्न्यो मूलकारणम् ॥ ६. १३ ॥

प्रायः प्रत्ययमाधत्ते स्वगुणेषूत्तमादरः ॥ ६. २० ॥

विक्रियायै न कल्पन्ते संबन्धाः सदनुष्ठिताः ॥ ६. २९ ॥

यदध्यासितमर्हद्विस्ताद्धि तीर्थं प्रचक्षते ॥ ६. ५६ ॥

विनियोगप्रसादा हि किंकराः प्रभविष्णुषु ॥ ६. ६२ ॥

अशौच्या हि पितुः कन्या सद्भर्तृप्रतिपादिता ॥ ६. ७९ ॥

प्रायेण गृहिणीनेत्राः कन्याधेषु कुटुम्बिनः ॥ ६. ८५ ॥

भवन्त्यव्यभिचारिण्यो भर्तुरिष्टे पतिव्रताः ॥ ६. ८६ ॥

म्लीणा प्रियालोकफलो हि वेपः ॥ ७. २२ ॥

कालप्रयुक्ता खलु कार्यविद्धि-

विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति ॥ ७. ९३ ॥

भर्तृवल्लभतया हि मानसी

मातुरस्वति शुच वधूजन ॥ ८. १२ ॥

धिञ्चद्वचमसता हतान्तरम् ॥ ८. ५७ ॥

विक्रिया न खलु कालदोषजा

निर्मलप्रकृतिषु स्थिरोदया ॥ ८. ६५ ॥

नूनमात्मसदृशी प्रकल्पिता

वेधसैव गुणदोषयोर्गति ॥ ८. ६६ ॥

पगभिभूता वद किं क्षमन्ते

कालातिपात शरणार्थिनोऽमी ॥ ९. १० ॥

परितोषयन्ति

गीर्धिर्गिरीशः रुचिराभिरीशम् ॥ ९. १२ ॥

स्तेन कस्य न तुष्टये ॥ १०. ९ ॥

कार्येष्ववश्यकार्येषु सिद्धये क्षिप्रकारिता ॥ १०. २५ ॥

विपदा परिभूता किं व्यवस्यन्ति विलम्बितुम् ॥ १०. ३५ ॥

पुत्रोत्संघ माद्यति का न हर्षात् ॥ ११. १७ ॥

स्वनन्दनालोकनमङ्गलेषु

क्षण क्षण तृप्यति कस्य चेत ॥ ११. २० ॥

मुदे न हृद्या किमु बालकलि ॥ ११. ४० ॥

कम्य

मनो न हि क्षुभ्यति धामधाम्नि ॥ १२. २२ ॥

प्रभुप्रसादो हि मुदे न कम्य ॥ १२. ३० ॥

दावानलष्टोषविपत्तिमन्यो

महाम्बुदात्कि हरते वनानाम् ॥ १२. ४१ ॥

भवन्ति वाचोऽवसरे प्रयुक्ता

ध्रुव फलाविष्टमहोदयाय ॥ १२. ४३ ॥

सुतविक्रमे

मति न नन्दति का ग्वलु वीरसू ॥ १२. ५७ ॥

ध्रुवमभिमते पूर्णे को वा मुदा न हि माद्यति ॥ १२. ६० ॥

महता वृथा मवे-

दसद्गहान्धस्य हितोपदेशनम् ॥ १५. २६. ॥

न कम्य वीर्याय वरम्य मगति ॥ १५. ५१ ॥

किरातार्जुनीयम् ।

... .. न हि प्रिय

प्रवक्तुमिच्छन्ति मृषा हितैषिण ॥ १. २ ॥

क्रियासु युक्तैर्नृप चारचक्षुषो

न वञ्चनीया प्रभवोऽनुजीविभि ॥ १. ४ ॥

हित मनोहारि च दुर्लभ वच ॥ १ ४ ॥

स किंसखा साधु न शास्ति योऽधिप

हितान्नय सशृणुते स किप्रभु ।

मदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिं

नृपेष्वमात्येषु च सर्वसपद ॥ १ ५ ॥

समुन्नयन्भूतिमनार्यसगमा-

द्वर विरोधोऽपि सम महात्मामि ॥ १ ८ ॥

व्रजन्ति ते मूढाधिय पराभव

भवन्ति मायाविषु ये न मायिन ।

प्रविश्य हि घ्नन्ति शठास्तथाविधा

नसवृताङ्गान्निशिता इवेषव ॥ १ ३० ॥

अवन्ध्यकोपस्य विहन्तुरापदा

भवन्ति वश्या स्वयमेव देहिन ।

अमर्षशून्येन जनस्य जन्तुना

न जातहार्देन न विद्विषादर ॥ १ ३३ ॥

विचित्ररूपा सल्लु चित्तवृत्तय ॥ १ ३७ ॥

परैरपर्यासितवीर्यसपदा

पराभवोऽप्युत्सव एव मानिनाम् ॥ १ ४१ ॥

ब्रजन्ति शून्यघण्टा नि स्पृहा

अभेन सिद्धिं गुणयो न भूयते ॥ १ ४२ ॥

अरिषु हि विनयायिन क्षितीना

विदधति सोपधि सधिदूषणानि ॥ १ ४५ ॥

विपमोऽपि विगाह्यते नय

कृततीर्थं पयमामिवाशय ।

म तु तत्र विशेषदुर्लभ

मदुपन्यस्यति कृत्यार्थं य ॥ २. ३ ॥

ननु बहुरिशेषानि स्पृहा

गुणगृह्णा वचने विपश्चित ॥ २. ५ ॥

द्विपतामुदय सुमेयमा

गुररस्यन्ततः सुदर्पः ।

न महानि भूतिमिच्छता

फलसपत्नवण पशिक्षय ॥ २ ८ ॥

अभिमानवतो मनस्विन

प्रियमुच्चै पदमाररुहत ।

विनिपातनिरर्तनक्षम

मत्तमालम्बनमात्मर्पाहपम् ॥ २ १३ ॥

विपदोऽभिमतस्यविक्रम

रहयत्यापदुपेतमायनि ।

नियता लघुता निरायते-

रगरीयान्न पदं नृपश्रिय ॥ २. १४ ॥

निवसन्ति पराक्रमाश्रया

न विपादेन सम समृद्धय ॥ २. १५ ॥

मदसिक्तमुखैर्मृगाधिपः

करिभिर्वर्तयते*स्वयं हतै ।

लघयन्खलु तेजसा जग-

न्न महानिच्छति भूतिमन्यत ॥ २. १८ ॥

अभिमानधनस्व गत्वैरे-

रसुभि. स्वाम्नु यशश्चिचीपत ।

अचिराशुविलामचञ्चला

ननु लक्ष्मी फलमानुपङ्गिकम् ॥ २. १९ ॥

प्रकृतिः खलु सा महीयस

सहते नान्यममुद्धतिं यया ॥ २. २१ ॥

सहसा विदधीत न क्रिया-

मविवेक परमापदां पदम् ।

दृणते हि विमृश्यकारिण

गुणलुब्धा स्वयमेव संपदः ॥ २. ३० ॥

शुचि भूपयति श्रुते वपु

प्रशमस्तम्य भवत्यश्रुक्रिया ।

प्रथमाभरण पराक्रमः

स नयापादितसिद्धिभूषणः ॥ २. ३२ ॥

स्पृहणीयगुणैर्महात्मभि-

श्चरिते वर्त्मनि यच्छता मनः ।

विधिहेतुरहेतुरागसां

विनिपातोऽपि मम. ममुन्नतेः ॥ २. ३३ ॥

अपनेयमुदेतुभिच्छता

तिमिर रोषमयं धिया पुः ॥ २. ३६ ॥

उपकारक्रमायतेर्भृशं

प्रसव. कर्मफलम्य भूरिणः ।

अनपायि निवर्हणं द्विषां

न तित्तिशासममन्ति साधनम् ॥ २. ३७ ॥

वीतस्पृहाणामपि मुक्तिभाजां

भवन्ति भव्येषु हि पक्षपाता ॥ ३. १२ ॥

असाधुयोगा हि जयान्तराया

प्रमाथिनीनां विपदां पदानि ॥ ३. १४ ॥

प्रकर्षतन्त्रा हि रणे जयश्रीः ॥ ३. १७ ॥

विश्वासयत्याशु सता हि योगः ॥ ३. ३१ ॥

यशोऽविगन्तुं सुखलिप्तया वा

मनुष्यसंख्यामतिवर्तितुं वा ।

निरुत्सुकानामभियोगभाजां

समुत्सुकेवाङ्मुपैति भिद्धिः ॥ ३. ४० ॥

स क्षत्रियस्त्राणसहः सता यः ॥ ३. ४८ ॥

करोति यः सर्वजनातिरिक्तां

संभावनामर्थवतीं क्रियाभिः ।

मसत्सु जाते पुरुषाधिकारे

न पूरणी तं ममुपैति सम्यया ॥ ३. ५१ ॥

मात्सर्यरागोपहृतात्मना हि

स्खलन्ति साधुष्वपि मानसानि ॥ ३. ५३ ॥

मुदुर्लभे नार्हति कोऽभिनन्दितु

प्रकर्षलक्ष्मीमनुरूपसगमे ॥ ४. ४ ॥

न हीद्वितज्जोऽवमरेऽवसीदति ॥ ४. २० ॥

गुणाः प्रियत्येऽधिकृता न संस्तवः ॥ ४. २५ ॥

प्रायेण सत्यपि हितार्थकरे विधां हि

थेषामि लब्धुमसुम्नानि विनान्तरायैः ॥ ५. ४० ॥

नयवर्त्मगा प्रभवता हि धिय ॥ ६. ३८ ॥

स्वयशामि विक्रमवतामवता

न बधूष्वयानि विमृशन्ति धिय ॥ ६. ४५ ॥

सभावना ह्यधिकृतस्य तनोति तेज ॥ ६. ४६ ॥

रम्याणा विहृतिरपि श्रिय तनोति ॥ ७. ५ ॥

कल्याणी विधिषु विचित्रता विधातु ॥ ७. ७ ॥

युक्ताना खलु महता परोपकारे

कल्याणी भवति रुजत्स्वपि प्रवृत्ति ॥ ७. १३ ॥

नाल्पयान्वहु सुकृत हिनस्ति दोष ॥ ७ १५ ॥

समक्तौ किमसुलभ महोदयाना-

मुच्छ्राय नयति यदृच्छयापि यांग ॥ ७ २७ ॥

मा लक्ष्मीरुपकुरुते यया परेषाम् ॥ ७. २८ ॥

यथात्तरेच्छा हि गुणेषु कामिन ॥ ८. ४ ॥

वसन्ति हि प्रेम्णि गुणा न वस्तुनि ॥ ८. ३७ ॥

अकृत्रिमप्रेमरसाहितैर्मनो

हरन्ति रामा कृतकरपीहितै ॥ ८. ४६ ॥

जनस्य रूढप्रणयस्य चेतस

किमप्यमर्षोऽनुनये भृशायते ॥ ८. ५४ ॥

लङ्घयते न खलु कालनियोग ॥ ९. १३ ॥

वस्तुमिच्छति निरापदि मर्ष ॥ ९. १६ ॥

बलवदपि बल मिथो विरोधि

प्रभवति नैव विपक्षनिर्जयाय ॥ १० ३७ ॥

दुरधिगमा हि गति प्रयोजनानाम् ॥ १० ४० ॥

कथयति सवृत्तिरेव कामितानि ॥ १०. ४४ ॥

अनुरागी

युवतिजनं खलु नाप्यतेऽनुरूप ॥ १०. ५० ॥

ननु करुणामृदु मानसं मुनीनाम् ॥ १०. ५१ ॥

उपनतमवधीर्यन्त्यमन्या ॥ १० ५१ ॥

प्रभवति मण्डयितुं बधूरनङ्ग ॥ १०. ५९ ॥

न्वलयति महता मनाम्यमपे

न हि लभतेऽवसरं सुखाभिलाष ॥ १०. ६२ ॥

अविज्ञातेऽपि बन्धौ हि बलात्प्रहादते मन ॥ ११. ८ ॥

मूलमा रम्यता लोके दुर्लभा हि गुणार्जनम् ॥ ११ ११ ॥

नरदम्बुधरच्छायागतवर्षो यौवनश्रिय ।

आपातरम्या विषया पर्यन्तपरितापिन ॥ ११. १२ ॥

अन्तरु पर्यवस्थाता जन्मिन सततपद ।

इति त्याज्ये भये भव्यो मुक्तावुत्तिष्ठते जन ॥ ११ १३ ॥

मूलं दोग्ध्यं हिंसादेरर्थज्ञानौ मम मा पुप ।

तौ हि तत्प्राप्तबोधस्य दुरच्छेद्रावुपप्लवौ ॥ ११. २० ॥

नान्तरज्ञा श्रियो जातु प्रियैरासा न मूयते ।

दु खिते मनसि सर्वमसह्यम् ॥ ९ २० ॥

ओजसापि खलु नूनमनून

नासहायमुपयाति जयश्री ॥ ९ ३३ ॥

साधनेषु हि रतेरुपधत्ते

गम्यता प्रियसमागम एव ॥ ९ २५ ॥

प्राप्यते गुणवतापि गुणाना

व्यक्तमाश्रयवशेन विशप ॥ ९ ५८ ॥

आत्मवर्गाहितमिच्छति सर्व ॥ ९ ६४ ॥

कारयत्यनिभृता गुणदोषे

वारुणी खलु गृहस्यविभेदम् ॥ ९ ६८ ॥

प्रेम पश्यति भयान्यपदेऽपि ॥ ९ ७० ॥

उपहितपरमप्रभावधाना

न हि जयिना तपसामलङ्घ्यमस्ति ॥ १० ६ ॥

परिजनतापि गुणाय सद्गुणानाम् ॥ १० ९ ॥

हरति मनो मधुरा हि यौवनश्री ॥ १०. १७ ॥

न हि महता सुकर समाधिभङ्ग ॥ १०. २३ ॥

गुणमहता महते गुणाय योग ॥ १०. २५ ॥

चलति नयान्न जिगीषता हि चेत ॥ १० २९ ॥

प्रभवति न तदा परो विजेतु

भवति जितेन्द्रियता यदात्मरक्षा ॥ १० ३५ ॥

बलवदपि बल नियो विरोधि

प्रभवति नैव विपक्षनिर्जयाय ॥ १०. ३७ ॥

दुरधिगमा हि गति प्रयोजनानाम् ॥ १० ४० ॥

कथयति सवृतिरेव कामितानि ॥ १०. ४४ ॥

अनुरागी

युवतिजन. खलु नाप्यतेऽनुरूप ॥ १०५ ५० ॥

ननु करुणामृदु मानस मुनीनाम् ॥ १०. ५१ ॥

उपनतमवधीरयन्त्यमव्या ॥ १० ५१ ॥

प्रभवति मण्डयितु चधूरनङ्ग ॥ १०. ५२ ॥

ज्वलयति महता मनाम्यमपे

न हि लभतेऽवसर सुखाभिलाष ॥ १०. ६२ ॥

भविज्ञातेऽपि बन्धौ हि बलात्प्रहादते मन ॥ ११. ८ ॥

सुलभा रम्यता लोके दुर्लभ हि गुणार्जनम् ॥ ११. ११ ॥

अरदम्बुधरच्छायागत्ययो यौवनश्रिय ।

आपातरम्या विषया पर्यन्तपरितापिन ॥ ११. १२ ॥

अन्तक पर्यवस्थाता जन्मिन सततापद ।

इति त्याज्ये भवे भव्यो मुक्तावुत्तिष्ठते जन ॥ ११ १३ ॥

मूल दोषम्य हिमादेरर्थकामौ मम मा पुष ।

नौ हि तत्प्राप्तमोधम्य दुरुच्छेदावुपप्लवौ ॥ ११. २० ॥

नान्तरजा श्रियो जातु प्रियैरासा न भूयते ।

आसक्तास्तास्वमी मूढा वामशीला हि जन्तवः ॥ ११-२४ ॥

तदा रम्याण्यरम्याणि प्रियाः शल्यं तदासवः ।

तदैकाकी सबन्धुः सन्निष्टेन रहितो यदा ॥ ११-२८ ॥

न्यायाधारा हि साधवः ॥ ११-३० ॥

यद्वेया विप्रलब्धार प्रिया विप्रियकारिण ।

सुदुम्यजाम्त्यजन्तोऽपि कामाः कष्टा हि शत्रवः ॥ ११-३५ ॥

अविजातप्रबन्धस्य वचो वाचम्पतेरपि ।

घजत्यफलतामेव नयद्गुह इवेहितम् ॥ ११-४३ ॥

सुलभो हि द्विपा भङ्गो दुर्लभा सत्स्यवाच्यता ॥ ११-५३ ॥

स्थित्यतिक्रान्तिभीरूणि म्वच्छान्याकुलितान्यपि ।

तोयानि तोयराशीनां मनामि च मनम्बिनाम् ॥ ११-५४ ॥

असन्मैत्री हि दोषाय क्लृच्छायेव मेविता ॥ ११-५५ ॥

अपयादादभीतस्य समस्य गुणदोषयोः ।

असद्दृत्तेरहो वृत्त दुर्विभाव विधेरिव ॥ ११-५६ ॥

शक्तिवैकल्यनम्रस्य नि सारत्वाल्लघीयसः ।

जन्मिनो मानहीनस्य तृणस्य च समा गति ॥ ११-५७ ॥

तावदाश्रीयते लक्ष्म्या तावदस्य स्थिरं यशः ।

पुरुषस्तावदेवामौ यावन्मानान्न ह्यियते ॥ ११-६१ ॥

असमानमिवौजांसि सदसा गौरवेरितम् ।

नाम यम्याभिनन्दन्ति द्विपोऽपि स पुमान्पुमान् ॥ ११-७३ ॥

महतां हि धैर्यमविभाव्यवैभवम् ॥ १२. ३ ॥

अमृतायते हि सुतपः सुकर्मणाम् ॥ १२. ४ ॥

किमिवान्ति यत्र सुकरं मनस्विभिः ॥ १२. ६ ॥

गुरुतां नयन्ति हि गुणा न संहति ॥ १२. १० ॥

प्रन्ति सहजमपि मूरीभियः

समगागता मपदि वैरमापदः ॥ १२. ४६ ॥

विमल कल्पपीभवच्च चेतः

कथयत्येव हितैषिणं रिपु वा ॥ १३. ६ ॥

परवृद्धिषु बद्धमत्तराणा

किमिव क्षान्ति दुरात्मनामलङ्घ्यम् ॥ १३. ७ ॥

परमं लाभमरातिभङ्गमाहुः ॥ १३. १२ ॥

ईप्सितम्य न भवेदुपाश्रयः

कस्य निर्जितरजस्तनोगुणः ॥ १३. ४० ॥

स्मर्यते तनुभृतां सनातनं

न्याय्यमाचरणमुत्तमैर्नृभिः ॥ १३. ४२ ॥

आकुमारमुपदेष्टुमिच्छवः

संनिवृत्तिमपथान्महापदः ।

योगदाक्तिजितजन्ममृत्यव

शीलयन्ति मुनयः सुशीलताम् ॥ १३. ४३ ॥

निष्ठता तपसि पुण्यमासज-
 न्सपदोऽनुगुणयन्सुखैपिणाम् ।

योगिना परिणमन्विमुक्तये

केन नास्तु विनय सता प्रिय ॥ १३ ४४ ॥

मावलेपमुपलिप्सिते परै

रभ्युपैति विकृतिं रजस्यपि ।

अर्थितस्तु न महान्समीहते

जीवित किमु धन धनायितुम् ॥ १३ ५६ ॥

मवृणोति खलु दोषमज्ञता ॥ १३ ६३ ॥

आपदेत्युभयलोकदूषणी

वर्तमानमपथे हि दुर्गतिम् ॥ १३ ६४ ॥

आत्मनानमुपतिष्ठते गुणा

सभयन्ति निरमन्ति चापद ।

इत्यनेरुफलमाजि मास्म भू

दार्थिता कथमिवार्यसगमे ॥ १३ ६० ॥

विविक्तवर्णाभरणा सुखश्रुति

प्रसादयन्ती हृदयान्यपि द्विषाम् ।

प्रवर्तते नाकृतपुण्यकर्मणा

प्रसन्नगम्भीरपदा सरस्वती ॥ १४ ३ ॥

भवन्ति ते सभ्यतमा विपश्चिता

मनोगत वाचि निवेशयन्ति ये ।

नयन्ति तेष्वप्युपपन्नैः पुणा

गमीरमर्थं कतिचित्प्रकाशताम् ॥ १४. ४ ॥

म्लुवन्ति गुर्वीमभिधेयसपद्

विशुद्धिसुक्तेरपरे विपश्चित ।

इति स्विताया प्रतिपूरुष रुचौ

सुदुर्लभा सर्वमनोरमा गिर ॥ १४. ५ ॥

हिते नियोज्य म्वलु भृतिमिच्छता

महार्थनाशेन नृपोऽनुजीविता ॥ १४. ६ ॥

दिशत्यपाय हि मतामतिक्रम ॥ १४. ७ ॥

अयातपूर्वा परिवादगोचर

यता हि वाणी गुणमेव भाषते ॥ १४. ८ ॥

गुणापवादेन तदन्यरायणा

द्वृशाधिरूढस्य समञ्जस जनम् ।

द्विधेव वृत्त्वा हृदय निगूहत

स्फुरन्नसाधोर्विशृणोति वागमि ॥ १४. ९ ॥

यताभिरक्षा हि मतामलक्रिया ॥ १४. १० ॥

कथ प्रसह्याहरणैः प्रिया

परावनत्या मलिनीकृता श्रिय ॥ १४. ११ ॥

विजानताऽपि ह्यनयस्य रौद्रता

भवत्यपाये परिमोहिनी मति ॥ १४ १० ॥

न दूषित शक्तिमता स्वयग्रह ॥ १४ २० ॥

गुणार्जनेच्छ्रायविरुद्धबुद्धय

प्रकृत्यमिता हि सतामसाधव ॥ १४ २१ ॥

सहापकृष्टैर्महता न संगत

भ्रान्ति गोमायुसखा न दन्तिन ॥ १४ २२ ॥

परोऽवजानाति यदज्ञताजड

स्तदुन्नताना न विहन्ति धीरताम् ।

समानवीर्यान्वयपौरुषेषु य

करोत्यतिकान्तिमसा तिरस्क्रिया ॥ १४ २३ ॥

यदा विगृह्णाति तदा हत यश

करोति मैत्रीमथ दूषिता गुणा ।

स्थितिं समीक्ष्योभयथा परीक्षक

करोत्यवजोपहत पथस्जनम् ॥ १४ २४ ॥

मत्तोदयानामपि मघवृत्तिता

महायसाध्या प्रदिशन्ति सिद्धय ॥ १४ ४४ ॥

अस्तुदत्त्व महतां ह्यगोचर ॥ १४ ५५ ॥

मुह्यत्येव हि वृच्छंषु सप्रमज्ज्वलिन मन ॥ १५ २ ॥

आस्थामालम्ब्य नीतेषु वश क्षुद्रेष्वरातिषु ।

व्यक्तिमायाति महता माहात्म्यमनुकम्पया ॥ १५. ४ ॥

नातिपीडयितु भगानिच्छन्ति हि महौवसः ॥ १५. ६ ॥

वर कृतध्वस्तगुणादत्यन्तमगुण. पुमान् ।

प्रकृत्या ह्यमणि श्रेयान्नालंकारश्च्युतोपल ॥ १५. १५ ॥

प्रच्छन्नमप्यूहयते हि चेष्टा ॥ १६. १९ ॥

अल्पायसोऽप्यामयतुल्यवृत्ते-

मेहापकाराय रिषोर्विशृद्धि ॥ १६. २४ ॥

उपेत्यनन्तद्युतिरप्यसशयं

विभिन्नमूलोऽनुदयाय सक्षयम् ॥ १६. ६१ ॥

दुर्लक्षचिह्ना महतां हि वृत्ति ॥ १७. २३ ॥

म्वामापदं प्रोज्झय विपत्तिमग्न

शोचन्ति सन्तो ह्युपकारिपक्षम् ॥ १७. ४० ॥

सभावनायां विफलीकृताया

परधु पुरं साहममासितव्यम् ॥ १७. ४२ ॥

ऋ इव नाम बृहन्मनसा भवे-

दनुकृतायपि सत्त्ववता क्षम ॥ १८. ३ ॥

गुणसहते समतिरिक्तमहो

निजमेव सत्त्वमुपकारि सताम् ॥ १८. १४ ॥

माघः ।

गृहानुपैतु प्रणयादभीप्सवो

भवन्ति नापुण्यकृता मनीषिण ॥ १ १४ ॥

ग्रहीतुमार्यान्परिचर्यया मुहु-

र्महानुभावा हि नितान्तमर्थिन ॥ १. १७ ॥

. श्रेयसि केन तृप्यते ॥ १. २९ ॥

ऋतं रवे क्षालयितु क्षमेत क

क्षपानमम्काण्डमलीमम नम ॥ १. ३८ ॥

सदाभिमानैकधना हि मानिन ॥ १ ६७ ॥

सतीत्र योषित्प्रकृति मुनिश्चला

पुमाममभ्येति भवान्तरेष्वपि ॥ १ ७२ ॥

निपातनीया हि मतामसाधव ॥ १. ७३ ॥

उत्तिष्ठमानस्तु परो नोपेक्ष्य पश्यमिच्छता ।

समौ हि शिष्टैराम्नातौ वर्त्यन्तावामय. स च ॥ २. १० ॥

ज्ञातसारोऽपि स्वल्केक. सदिग्धे कार्ययस्तुनि ॥ २ १२ ॥

महीयास प्रकृत्या मितभाषिण ॥ २ १३ ॥

क्रिया केवलमुत्तरम् ॥ २. २२ ॥

इन्धनौघघगप्यमिग्विपा नात्येति पूषणम् ॥ २. २३ ॥

विरोधिवचनं मूकान्वागीशानपि कुर्वते ।
 जहानप्यनुलोमार्थान्प्रशचः कृतिनां गिरः ॥ २. २५ ॥
 अनिलोडितकार्यस्य वाग्जालं वाग्मिनो वृथा ॥ २. २७ ॥
 मंपदा मुग्धिरंमन्यो भवति स्वल्पयापि यः ।
 कृतकृत्यो विधिर्मन्ये न वर्षयति तस्य ताम् ॥ २. ३२ ॥
 विपक्षमस्त्रिर्लोकृत्य प्रतिष्ठा खलु दुर्लभा ॥ २. ३४ ॥
 धियते यावदेकोऽपि रिपुस्तावत्कृतः सुखम् ॥ २. ३५ ॥
 उपकर्त्रारिणा संविन मित्रेणापकारिणा ।
 उपकारापकारी हि लक्ष्यं लक्षणमेतयोः ॥ २. ३७ ॥
 चद्रमूलस्य मूलं हि महद्वैरतरोः श्वियः ॥ २. ३८ ॥
 कथापि खलु पापानामलमश्रेयसे यतः ॥ २. ४० ॥
 अकृत्वा हेलया पादमुच्चैर्मुखमु विद्विषाम् ।
 क्रयंकारमनालम्बा कीर्तिर्द्यामधिरोहति ॥ २. ५२ ॥
 चतुर्थोपायमाध्ये तु रिपौ सान्त्वमपक्रिया ॥ २. ५४ ॥
 सामानाधिकरण्यं हि तेजस्तिमिरयोः कुतः ॥ २. ६२ ॥
 सर्वः स्वार्थं समीहते ॥ २. ६५ ॥
 उपायमास्वितस्यापि नदयन्त्यर्थाः प्रमाद्यतः ॥ २. ८० ॥
 वृहत्सहायः कार्यान्तं क्षोदीयानपि गच्छति ॥ २. १०० ॥
 महात्मानोऽनुगृह्णन्ति भजमानात्रिपूनपि ॥ २. १०४ ॥

अनेकशः संस्तुतमप्यनला

नम नव प्रीतिरहो करोति ॥ ३. ३१ ॥

क्षणे क्षणे यन्नवतामुपैति

तदेव रूप रमणीयताया ॥ ४. १७ ॥

मर्षः प्रियः खलु भवत्यनुरूपचेष्टः ॥ ५. ६ ॥

मर्षो हि नोपगतमप्यपचीयमान

वार्धिष्णुमाश्रयमनागतमप्युपैति ॥ ५. १४ ॥

सघर्षिणा सह गुणाभ्यधिकैर्दुरामम् ॥ ५. १९ ॥

आकान्तितो न वशमेति महान्परम्य ॥ ५. ४१ ॥

नान्यस्य गन्धमपि मानमृतः सहन्ते ॥ ५. ४२ ॥

नैवात्मनीनमथवा क्रियते मदान्धैः ॥ ५. ४४ ॥

शास्त्रं हि निश्चितधिया क न सिद्धिमेति ॥ ५. ४७ ॥

मन्दोऽपि नाम न महानवगृह्य साध्य ॥ ५. ४९ ॥

ममय एव करोति बलावलम् ॥ ६. ४४ ॥

परिभवोऽरिभवो हि सुदु सहः ॥ ६. ४५ ॥

उपचितेषु परेष्वसमर्थता

व्रजति कालवशाद्बलवानपि ॥ ६. ६३ ॥

भवति महत्सु न निष्फलः प्रयाग ॥ ७. १ ॥

स्फुटमभिसूपयति स्त्रियस्त्रौव ॥ ७. ३८ ॥

भवति हि विक्रयता गुणोऽङ्गनानाम् ॥ ७. ४३ ॥

किमिव न शक्तिहरं ससाध्वसानाम् ॥ ७. ५२. ॥

न परिचयो मलिनात्मनां प्रथानम् ॥ ७. ६१ ॥

बुद्धा वा जितमपरेण कामभावि-

कुर्वीत स्वगुणमपन्नपः क एव ॥ ८. ७ ॥

श्रौचित्यं गणयति को विशेषकामः ॥ ८. १० ॥

प्रादुःप्यात्क इव जितः पुरः परेण ॥ ८. १२ ॥

उद्धृत्तः क इव सुखावहः परेषाम् ॥ ८. १८ ॥

...विपदि न दूषितातिभूमिः ॥ ८. २० ॥

युक्तानां विमलतया तिरभ्क्रियायै

नाकामन्नपि हि भवत्यलं जडौघः ॥ ८. २८ ॥

कस्मिन्वा सजडगुणे गिरां पटुत्वम् ॥ ८. ४५ ॥

शोभायै विपदि सदाश्रिता भवन्ति ॥ ८. ५५ ॥

चक्षुष्यः खलु महतां परैरलङ्घ्यः ॥ ८. ५७ ॥

.....अवधीरिताना-

मप्युच्चैर्भवति लघीयसां हि धाष्टर्यम् ॥ ८ ६० ॥

नैवाहो विरमति कौतुकं प्रियेभ्यः ॥ ८. ६९ ॥

.....अस्तमयेऽपि सता-

मुचितं खलुच्चतरमेव पदम् ॥ ९. ५ ॥

प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ

विफलत्वमेति बहुसाधनता ।

अवलम्बनाय दिनभर्तुरभू-

न्न पतिप्यतः करसहस्रमपि ॥ ९. ६ ॥

अपदोपतैव विगुणस्य गुणः ॥ ९. १२ ॥

चपलाजन प्रति न चोद्यमद् ॥ ९. १६ ॥

.. . लघवः

प्रकटीभवन्ति भलिनाश्रयतः ॥ ९. २३ ॥

दधति ध्रुव क्रमश एव न तु

द्युतिशालिनोऽपि सहस्रोपचयम् ॥ ९. २९ ॥

. . अहो महता-

मितरेतरोपकृतिमच्चरितम् ॥ ९. ३३ ॥

समये हि सर्वमुपकारि कृतम् ॥ ९. ४३ ॥

भजते विदेशमाधिकेन जित-

स्तदनुप्रवेशमथवा कुशल ॥ ९. ४८ ॥

किमु चोदिताः प्रियहितार्थकृतः

कृतिनो भवन्ति सुहृदः सुहृदाम् ॥ ९. ५७ ॥

सुहृदर्थभीहितमजिह्वाभियां

प्रकृतेर्विराजति विरुद्धमपि ॥ ९. ६२ ॥

विदितेङ्गिते हि पुर एव जने

सपदीरिताः स्वलु लगन्ति गिर. ॥ ९. ६९ ॥

आन्तिभाजि भवति क विवेक. ॥ १०. ५ ॥

स्वा मद्रात्रकृतिमेति हि सर्वः ॥ १०. १८ ॥

दुस्त्यजः खलु सुखादपि मानः ॥ १०. २१ ॥

न क्षमं भवति तत्त्वाविचारे

मत्सरेण हतसंवृति चेतः ॥ १०. ३५ ॥

आनुकूलिकतया हि नराणा-

माक्षिपन्ति हृदयानि तरुण्यः ॥ १०. ७९ ॥

परपरिभवि तेजस्तन्वतामाशु कर्तुं

प्रभवति हि विपक्षोच्छेदमग्रेसरोऽपि ॥ ११. २५ ॥

.....कामिनां मण्डनश्री-

र्त्रजति हि मफलत्वं वल्लभालोकेन ॥ ११. ३३ ॥

करुणमपि समर्थं मानिनां मानभेदे

रुदितमुदितमस्त्रं योषिता विग्रहेषु ॥ १०. ३५ ॥

निरसितुमरिमिच्छोयं तदीयाश्रयेण

श्रियमधिगतवन्तस्तेऽपि हन्तव्यपक्षे ॥ ११. ५७ ॥

कुमुदवनमपश्चि श्रीमदम्भोजस्वण्डं

त्यजति मुदमुल्लकं प्रीतिमांश्चक्रवाकः ।

उदयमहिमरश्मिर्याति शांतांशुरस्त

हृतविधिलसितानां ही विचित्रो विपाकः ॥ ११. ६४ ॥

दाक्ष्यं हि मद्यः फलदम् . ॥ १२. ३२ ॥

'मदमूढबुद्धिषु विवेकिता कुतः ॥ १३. ६ ॥

महता हि सर्वमथवा जनातिगम् ॥ १३. १७ ॥

महतीमपि श्रियमवाप्य विस्मय

सुजनो न विस्मरति जातु किञ्चन ॥ १३. ६८ ॥

किं परस्य स गुण समश्नुते

पथ्यवृत्तिरपि यद्यरोगिताम् ॥ १४. १३ ॥

परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनाम् ॥ १५. १ ॥

दयित जन खलु गुणीति मन्यते ॥ १५. १४ ॥

म्फुटेमापदा पदमनात्मवेदिता ॥ १५. २२ ॥

सत्यनियतवचस वचसा

सुजन जनाश्चलयितु क ईशते ॥ १५. ४० ॥

प्रभुचित्तमेव हि जनोऽनुवर्तते ॥ १५. ४१ ॥

मर्तुमधिगतगुणस्मरणा

पटवो न दोषमखिल स्वलूत्तमा ॥ १५. ४३ ॥

न्यसनाय ससौरभस्य क

स्तरुसूनस्य शिरस्यमूयति ॥ १६. २० ॥

सुकुमारमहो लघीयसा

हृदय तद्गतमप्रिय यत ।

सहसैव समुद्गिरत्यन्मी

क्षपयन्त्येव हि तन्मनीषिण ॥ १६. २१ ॥

उपकारपर स्वभावत

मतत सर्वजनम्य सज्जन ।

असतामनिश तथाप्यहो

गुरुह्योगकरी तदुक्तति ॥ १६ २२ ॥

परितप्यत एव नोत्तम

परितप्तोऽप्यपर मुसष्टृति ।

परबद्धिभिराहितव्यथ

म्फुटनिर्भिन्नदुराशयोऽधम ॥ १६. २३ ॥

अनिगकृततापसपद

फलहीना सुमनोभिरुज्जिताम् ।

खलता खलतामिवासती

प्रतिपद्येत कथ बुधो जन ॥ १६. २४ ॥

अनुहुकुरुते घनध्वनि

न हि गोमायुरुत्तानि केसरी ॥ १६ २५ ॥

जितरोपरया महाधिय

मथदिक्रोधजितो लघुर्जन ।

विजितेन जितम्य दुर्मते-

मतिमद्वि सह का विरोधिता ॥ १६. २६ ॥

वचनरसता महीयसो

न खलु व्येति गुरुत्वमुद्धत ।

किमपैति रजोभिरैवैरे

रवकीर्णस्य मणेर्महार्घता ॥ १६ २७ ॥

परितोषयिता न कश्चन

स्वगतो यस्य गुणोऽस्ति देहिन ।

परदोषकथाभिरल्पक

स्वजन तोषयितुं किलेच्छति ॥ १६. २८ ॥

सहजान्धदृशं स्वदुर्नये

परदोषेक्षणदिव्यचक्षुष ।

स्वगुणोच्चगिरो मुनिव्रता

परवर्णग्रहणेऽप्यसाधव ॥ १६. २९ ॥

प्रकटान्यपि नैपुण मह-

त्परवाच्यानि चिराय गोपितुम् ।

विवरीतुमथात्मनो गुणा-

न्मृशमाकौशलमार्यचेतसाम् ॥ १६ ३० ॥

किमिवाखिललोककीर्तित

कथयत्यात्मगुण महामना ।

वन्दिता न लर्घयसोऽपर

स्वगुण तेन वदत्यसौ स्वयम् ॥ १६ ३१ ॥

महतस्तरसा विलङ्घय

न्निजदोषेण कुधीर्विनश्यति ।

कुरुते न खलु स्वयेच्छया

सलभानिन्धनमिद्धदीधितिः ॥ १६. ३५ ॥

विविनक्ति न बुद्धिदुर्विधः

स्वयमेव स्वहितं पृथग्जनः ।

यदुदीरितमप्यदः परै-

र्न विजानाति तदद्भुतं महत् ॥ १६. ३९ ॥

विदुरेप्यदपायमात्मना

परत. श्रद्दधतेऽथवा बुधाः ।

न परोपहितं न च स्वतः

प्रमिर्मातेऽनुभवाद्दतेऽरुपर्धाः ॥ १६. ४० ॥

उपदेशपराः परेष्वपि

स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः ॥ १६. ४१ ॥

अथवाभिनिविष्टबुद्धिषु

व्रजति व्यर्थकृतां सुभाषितम् ॥ १६. ४३ ॥

घनाम्बुभिर्वहुलितनिम्नगाजलै-

र्जलं न हि व्रजति विकारमम्बुधेः ॥ १७. १८ ॥

पयम्यभिद्रवति भुवं युगावधौ

सरिस्थतिर्न हि समुपैति रिक्तताम् ॥ १७. ४० ॥

अरुच्यमपि रोगात्तं निसर्गादेव भेषजम् ॥ १९. ८९ ॥

उपकृत्य निसर्गतः परेषा-

मुपरोधं न हि कुर्वते महान्तः ॥ २०. ७४ ॥

नैपथम् ।

अदृष्टमप्यर्थमदृष्टवैभवा-

त्करोति सुप्तिर्जनदर्शनातिथिम् ॥ १. ३९ ॥

त्यजन्त्यसूञ्छर्म च मानिनो वरं

त्यजन्ति न त्वेकमयाचितघ्नतम् ॥ १. ५० ॥

ऋ भोगमामोति न भाग्यभागजनः ॥ १. १०२ ॥

अवड्यभव्येप्वनवग्रहग्रहा

यया दिशा घावति वेधस स्पृहा ।

तृणेन वात्येव तयानुगम्यते

जनस्य चित्तेन भृशावशात्मना ॥ १. १२० ॥

विगर्हित धर्मधनैर्निवर्हणं

विशिष्य विश्वासजुषां द्विषामपि ॥ १. १३१ ॥

ब्रुवते हि फलेन साधवो

न तु कण्ठेन निजोपयोगिताम् ॥ २. ४८ ॥

धनिनामितर सता पुन-

गुणवत्सनिधिरेव सन्निधि ॥ २ ५३ ॥

अखिल विदुषामनाविल

सुहृदा च स्वहृदा च पश्यताम् ।

सविधेऽपि न सूक्ष्मसाक्षिणी

वदनालकृतिमात्रमक्षिणी ॥ २. ५५ ॥

स्वत एव सता परार्थता ॥ २. ६१ ॥

कार्य निदानाद्धि गुणानधीते ॥ ३. १७ ॥

हृदं गर्भरि हृदि चावगाढे

शसन्ति कार्यावतर हि सन्त ॥ ३ ५३ ॥

गुरूपदेश प्रतिभेव तीक्ष्णा

प्रतीक्षते जातु न कालमार्ति ॥ ३ ०१ ॥

अपा हि वृषाय न वारिधारा

म्वादु सुगन्धि म्वदते तुषारा ॥ ३ ९३ ॥

पित्तेन दूने रसने मितापि

तिक्तायते ॥ ३ ९४. ॥

प्रियमनु सुकृता हि ष म्प्रहाया विलम्ब ॥ ३ १३४ ॥

तदुदित स हि यो यदनन्तर ॥ ४ ३ ॥

क्षसति क सति नाश्रयनाधने ॥ ४ १६ ॥

क्षटिति पराशयवेदिनो हि विज्ञा ॥ ४ ११८ ॥

माघने हि नियमोऽन्यजनाना

योगिना तु तपसाखिलसिद्धि ॥ ५. ३ ॥

कर्म क स्वकृतमत्र न भुङ्क्ते ॥ ५. ६ ॥

यावदर्हकरण किल साधो

प्रत्यवायधुतये न गुणाय ॥ ५ ९ ॥

आकर स्वपरभूरिकथाना

प्रायशो हि सुहृदो सहवास ॥ ५. १२ ॥

पूर्वपुण्यविभवव्ययलब्धा

मपदो विपद एव विमृष्टा ।

पात्रपाणिकमलार्पणमासा

तासु शान्तिकविधिर्विधिदृष्ट ॥ ५ १७ ॥

विप्रैः-

प्रोञ्छनाय विषये रससेक ॥ ५ ३६ ॥

उत्तरोत्तरशुभो हि विभूना

कोऽपि मञ्जुलतमः क्रमवाद ॥ ५. ३७ ॥

वर्त्म कर्षतु पुर परमेक-

स्त्रद्धतानुगतिको न महार्थ ॥ ५. ५५ ॥

शौर्न काचिदथवाम्ति निरूढा

मैव मा चरति यत्र हि चित्तम् ॥ ५. ५७ ॥

ने विगस्तु कलयन्नपि वाञ्छा-

मर्थिवागवसरं सहेते यः ॥ ५. ८३ ॥

प्रापितेन चटुकाकुविडम्बं

अभितेन बहुयाचनलज्जाम् ।

अर्थिना यदघमर्जति दाता

तन्न लुम्पति विलम्ब्य ददान् ॥ ५. ८४ ॥

यत्प्रदेयमुपनीय वदान्यै-

र्दायते सलिलमर्थिजनाय ।

याचनोक्तिविफलत्वविग्रहा-

त्वासमूर्च्छितचिकित्सितमेतत् ॥ ५. ८५ ॥

अर्थिनं न तृणवद्धनमात्रं

किन्तु जीवनमपि प्रतिपाद्यम् ।

एवमाह कुशादञ्जलदापी

द्रव्यदानविधिरुक्तिविदग्धः ॥ ५. ८६ ॥

पङ्कसंकरविगर्हितमर्हं

न श्रियः कमलपायवणाय ।

अभिपाणिकमलं विमलं त-

द्वासवेश्म विदर्धात् सुपीस्तु ॥ ५. ८७ ॥

याचमानजनमानसवृत्तेः

पूरणाय चत जन्म न यम्य ।

तेन भूमिरतिभारवतीय

न द्रुमैर्न गिरिभिर्न समुद्रै ॥ ५. ८८ ॥

मा धनानि कृपण खलु जीव-

न्पुण्यार्पयतु जातु परस्मै ।

नत नैष कुरुते मम चित्र

यतु नार्पयति तानि भ्रतोऽपि ॥ ५. ८९ ॥

लोक एष परलोकमुपेता

हा विहाय निधने धनमेक ।

इत्यमु खलु तदम्य निनीप-

त्यर्थिवन्धुरुदयद्वयचित्त ॥ ५. ९१ ॥

दानपात्रमधमर्णमिहैक-

ग्राहि कोटिगुणित दिवि दायि ।

साधुरेति सुकृतैर्यदि कर्तुं

पारलौकिककुसीदमसीदत ॥ ५. ९२ ॥

नास्ति जन्यजनकव्यतिभेद ॥ ५. ९४ ॥

किं ग्रहा दिवि न जाग्रति ते ते

भास्वतम्तु कतमन्तुलयास्ते ॥ ५. १०० ॥

आर्जव हि कुटिलेषु न नीति ॥ ५. १०३ ॥

दुर्जया हि विषया विदुषापि ॥ ५. १०९ ॥

याचितश्चिरयति क नु धीर

प्राणने क्षणमपि प्रतिभू क ।

गसति द्विनयनी दृढनिद्रा

द्राह्निमेपमिपवूर्णनपूर्णा ॥ ५ १०६ ॥

अम्रपुष्पमपि दित्सति शीत

सार्थिना विमुग्धता यदभाजि ।

स्तोककृतस्य खलु चञ्चुपुटेन

स्लानिरुल्लमति तद्वनमहे ॥ ५ १०७ ॥

सुत किल पितु सादृश्यमन्विच्छति ॥ ५ १३६ ॥

म्बत् सता ही परतोऽतिगुर्वी ॥ ६ ०० ॥

आक्रीटमाक्रीटभवैरि तुल्य

म्वाभीष्टलानात्कृतकृत्यभाव ।

भिन्नम्प्रहाणा प्रति चार्थमर्थ

द्विष्टत्वमिष्टत्वमपव्यवस्थम् ॥ ६ १०६ ॥

पलालजालै पिहित भव्य हि

प्रकाशमासादयतीशुडिम्भ ॥ ८ ०० ॥

पुण्ये मन कल्प मुनेगपि न्या

त्प्रमाणमाग्ते यदधेऽपि धावत् ।

नचिन्ति चित्त परमेश्वरस्तु

भक्तस्य हृष्यत्स्वर्णो रणाद्धि ॥ ८ १७ ॥

मुग्धेषु क सत्यमृषाविवेक ॥ ८ १८ ॥

वाग्जन्मवैफल्यमसह्यशल्य

गुणाद्भुते वस्तुनि मौनिता चेत् ॥ ८ ३२ ॥

त्रिम्बानुविम्बौ हि विहाय धातु-

र्न जातु दृष्टातिसरूपसृष्टि ॥ ८. ४६ ॥

विवेकधाराशतधौतभन्त

मता न काम कलुषीकरोति ॥ ८ ५४ ॥

नामापि जागर्ति हि यत्न शत्रो

स्तेजम्बिनस्त कतमे सहन्ते ॥ ८ ७४ ॥

पिपासुता शान्तिमुपैति वारिजा

न जातु दुग्धान्मधुनोऽधिकादपि ॥ ९. ५ ॥

गरौ गिर फल्लवनार्थलाघवे

मित च सार च वचो हि वाग्मिता ॥ ० ८ ॥

महाजनाचारपरम्परेदृशी

म्बनाम नामाददते न साधव ॥ ९ १३ ॥

जन किलाचारमुच विगायति ॥ ९. १३ ॥

स्वभावभक्तिप्रवण प्रतीश्वरा

कया न वाचा मुदमुद्गिरन्ति वा ॥ ९ २६ ॥

अकाञ्चनेऽकिञ्चननायिकाङ्गके

किमारकृटाभरणेन न श्रिय । ९ २८ ॥

प्रबल्किशोरी कुरुतामसगता

कथ मनोवृत्तिमपि द्विपाधिपे ॥ ९ २९ ॥

मृणालतन्तुच्छिदुरा सतीस्थिते

लंबादपि वृथ्वति चापलात्किल ॥ ९ ३१ ॥

निषिद्धमप्याचरणीयमापदि

क्रिया सती नावति यत्र सर्वथा ।

घनाम्बुना राजपथे हि विच्छिठले

कचिद्दुधैरप्यपथेन गम्यते ॥ ९ ३६ ॥

ह वा निर्धिर्निर्धनमेति किं च त

स वा कवाट घटयन्निरस्यति ॥ ९ ३९ ॥

अनुग्रहादेव दिवौकसा नरो

निरस्य मानुष्यकमेति दिव्यताम् ।

अयोधिनारे स्वरितत्वमिष्यते

रुतोऽयसा सिद्धरसस्पृशामपि ॥ ९ ४२ ॥

न्याय्यमुपेक्षते हि क ॥ ९ ४६ ॥

चकाम्नि योग्येन हि योग्यसगम ॥ ९ ५६ ॥

सुरेषु विघ्नैरपरेषु को नर

रुग्म्यमप्यर्थमवाप्तुमीश्वर ॥ ० ८३ ॥

जनाने क करमर्पयिष्यति ॥ ९ १२५ ॥

न वस्तु दैवस्वरसाद्विनश्वर

सुरैश्वरोऽपि प्रतिकर्तुमीश्वर ॥ ९. १२६ ॥

सता हि चेत शुचितात्मसाक्षिका ॥ ९. १०९ ॥

उदेति दोषादपि दोषलाघव

कृशत्वमज्ञानवशादिवैनस ॥ ९. १३२ ॥

न मोघसकल्पधरा* क्लियामरा ॥ ९. १४५ ॥

लघौ लघावेव पुर परे बुधै

विधेयमुत्तेजनमात्मतेजस ।

तृणे तृणेढि ज्वलन खलु ज्वल-

न्क्रमात्करीषद्रुमकाण्डमण्डल ॥ ९. १५२ ॥

जातौ न रिचे न गुणे न काम

सौन्दर्य एव प्रवण स चाम ॥ १०. १३ ॥

म्वाभाविकात्कृत्रिममन्यदेव ॥ १०. १० ॥

आत्मापरुषे सति मत्सराणा

द्विप परस्पर्धनया समाधि ॥ १०. ४२ ॥

गुणेन केनापि जनेऽनवद्ये

दोषान्तरोक्ति खलु तत्स्वलत्वम् ॥ १०. ४३ ॥

य स्पर्धया येन निजप्रतिष्ठा

लिप्सु स एवाह तदुन्नतत्वम् ।

क. स्पर्धितुः स्वाभिहितम्बहाने.

स्थानेऽवहेलां बहुला न कुर्यात् ॥ १०. ४९ ॥

स्वतःप्रकाशे परमात्मबोधे

बोधान्तरं न स्फुरणार्थमर्थ्यम् ॥ १०. ६२ ॥

एकाम्बुधिन्दुव्ययमम्बुराशेः

पूर्णम्य क शसति शोषदोषम् ॥ १०. ६४ ॥

विधेरहो वाञ्छितविघ्नयत्र ॥ १०. १०० ॥

अन्यानपेक्षितविधौ न खलु प्रधान-

वाचा भवत्यवसर. सति भव्यमृत्ये ॥ ११. ३४ ॥

देवे निरुन्धति निवन्धनता वहन्ति

हन्त प्रयासपरुषाणि न पौरुषाणि ॥ ११. ५५ ॥

अन्यानुरागविरसेन विलोकनाद्वा

जानामि सम्यगविलोकनमेव रम्यम् ॥ ११. ९३ ॥

मुज प्रतीक्षितविभावनमेव वाच ॥ ११. १०१ ॥

किं न द्रुमा जगति जाग्रति लक्षसम्या

स्तुल्योपनीतपिरुकाकफलोपभोगा ।

स्तुत्यस्तु कल्पविटपी फलसप्रदानं

कुर्वन्स एष विबुधानमृतकष्टृत्तीन् ॥ ११. १०५ ॥

सता महत्समुखधावि पौरुषम् ॥ १२. ८ ॥

सिते हि जायेत शितैः सुलक्षता ॥ १२. २२ ॥

जन्मान्तराधिगतकर्मविपाकजन्मै-

वोन्मीलति कचन कस्यचनानुराग ॥ १३. ३९ ॥

यम्येश्वरेण यदलेखि ललाटपट्टे

तत्स्यादयोग्यमपि योग्यमपास्य तस्य ॥ १३. ५० ॥

नार्कातपैर्जलजमेति हिमैस्तु तापम् ॥ १३. ५० ॥

प्रथमचरमयोर्वा शब्दयोर्वर्णसख्ये

विलसति चरमेऽनुप्रासभासा विलास ॥ १३. ५४ ॥

सुरेषु हि श्रद्धता नमम्या

सर्वार्थसिद्धचङ्गमिथ समम्या ॥ १४. ३ ॥

सुपर्वणा हि स्फुटभावना या

सा पूर्वरूप फलभावनाया ॥ १४. ७ ॥

स्वेनानलम्य स्फुटता यियासो

फूत्कृत्यपेक्षा कियती खलु म्यात् ॥ १४. ८ ॥

देवा हि नान्यद्वितरन्ति किन्तु

प्रसद्य ते साधुधिय ददन्ते ॥ १४. ९ ॥

प्रेत्याम्भि कीदृग्भवितेति चिन्ता

सन्तापमन्तस्तनुते हि जन्तो ॥ १४. ७४ ॥

आपो वहन्तीह हि लोकयात्रा

यथा न भूतानि तथापराणि ॥ १४. ८३ ॥

अथो विनैवार्थनयोपसिद्ध

त्रालपोपि धीरैरवधीरणीय ।

मान्येन मन्ये विधिना वितीर्ण

स प्रीतिदायो बहु मन्तुमर्ह ॥ १४ ८७ ॥

अदोपतामेव सता विवृष्वते

द्विषा मृषादोषकणाधिरोषणा ।

न जातु सत्ये सति दूषणे भवे

दलीकमाधातुमवद्यमुद्यम ॥ १५ ४ ॥

न लोढे धीरवैदग्धी धीग्गर्भारगाहिनी ॥ १७ १३४ ॥

आहता हि विपयैकतानता

ज्ञानधौतमनस न लिम्पति ॥ १८ २ ॥

किं विदग्धमनसामगोचर ॥ १८ ०१ ॥

क म्वतन्त्रमनु नन्वनुयोग ॥ २१ १०५ ॥

हेम नह्यति कियन्निजर्चरे

काञ्चनाद्रिमधिगत्य दरिद्र ॥ २१ ११८ ॥

आप्यायनाद्वा रुचिभि मुधाश्रो

शैत्यात्तम काननजन्मनो वा ।

यावन्निशायामथ धर्मदु स्थ

स्तावद्वजत्यद्वि न शब्दपान्थ ॥ २२ ११० ॥

प्रवृत्तयोऽप्यात्ममयप्रकाशा-

न्नहन्ति न ह्यन्तिमदेहमाप्तान् ॥ २२. १२० ॥

मेघसंदेशः ।

मेघालोके भवति सुखिनोऽप्यन्यथावृत्ति चेत

कण्ठाश्लेषप्रणयिनि जने किं पुनर्दूरसस्ये ॥ १. ३ ॥

कामार्ता हि प्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु ॥ १. ५ ॥

याच्छा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा ॥ १. ६ ॥

आशाबन्ध कुसुमसदृश प्रायशो ह्यङ्गनाना

सद्य पाति प्रणयि हृदय विप्रयोगे रुणद्धि ॥ १. १० ॥

न क्षुद्रोऽपि प्रथमसुकृतापेक्षया सश्रयाय

प्राप्ते मित्रे भवति विमुख किं पुनर्यस्तथोच्चै ॥ १. १७ ॥

सद्भावाद्द्रं फलति न चिरेणोपकारो महत्सु ॥ १. १९ ॥

रिक्त सर्वो भवति हि लघु पूर्णता गौरवाय ॥ १. २० ॥

स्त्रीणामाद्य प्रणयवचन विभ्रमो हि प्रियेषु ॥ १. २८ ॥

मन्दायन्ते न खलु सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्या ॥ १. ३८ ॥

आपन्नार्तिप्रशमनफला सपदो ह्युत्तमानाम् ॥ १. ५३ ॥

के वा न स्यु परिभवपद निष्फलारम्भयला ॥ १. ५४ ॥

मूयापाये न खलु कमल पुप्यति स्वामभिख्याम् ॥ २. १७ ॥

प्रायः सर्वो भवति करुणावृत्तिराद्रान्तरात्मा ॥ २. ३० ॥

.....सीमन्तिनीनां

कान्तोदन्त सुहृदुपनत मगमार्त्तिकचिदूनः ॥ २. ३७ ॥

कम्यात्यन्त सुखमुपनत दु खमेकान्ततो वा

नीचर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ॥ २. ४६ ॥

प्रत्युक्त हि प्रणयिषु सतामीप्सितार्थक्रियैवै ॥ २. ५१ ॥

कृपा न स्यादभिमतफला प्रार्थनाभ्युन्नतेषु ॥ २. ५४ ॥

